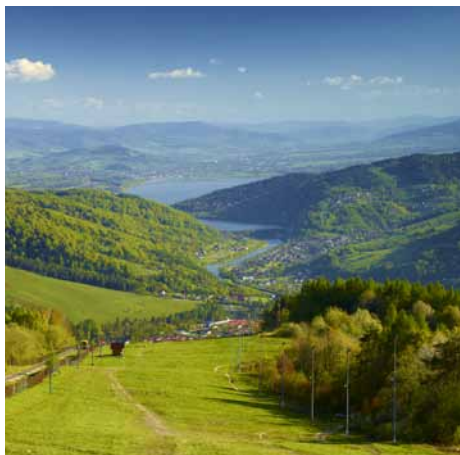




společné dědictví
wspólne dziedzictwo



aktivní
rekreace



kulturní
dědictví



propagační
akce



přírodní
dědictví

**Beskydy a Moravskoslezský kraj
Polsko-české pohraničí**

Mapa regionu a zajímavostí





kulturní dědictví



přírodní dědictví



aktivní rekreace



propagační akce

1 Bílsko-Bělá

2 Pština

3 Zámek v Pštíně

4 Muzeum Stará Továrna

5 Bojové pevnosti v Węgierské Gorce

6 Živec

7 Etnopark – skanzen Živecké země
ve Slemieni

8 Technické muzeum Tatra

9 Štramberk

10 Beskydy (Slezské, Živecké a Malé Beskydy)

11 Ukazková ohrada zubrů v Pštíněe

12 Lysá hora

13 Stezky pro horská kola Enduro
v Bílsku-Bělé

14 Hora Žar

15 Szczyrk – společný skipas

16 Korbielów

17 Singletrails Bílá

18 Beskydské moře

19 Půlmaraton kolem Żywiecké přehrady

20 Żywiecké Hody

21 Industriada

22 Jazz nad Bilou

23 Mezinárodní festival loutkářských umění

24 Dny NATO (Ostrava)

25 Colours of Ostrava

26 Týden Beskydské Kultury

Ostrava

Bílsko-Bělá





společné dědictví

Úvodní slovo

Dějiny polsko-českého sousedství se vyvíjely v průběhu staletí a zanechaly nám mnoho hmatatelných a nehmotných zajímavostí, které dnes můžeme obdivovat podél celé hranice. Díky spolupráci obyvatel těchto zemí je jejich poznávání snazší a cenné památky jsou blíže každému z nás. Společné dědictví představujeme ve formě tematických tras, ze kterých si každý návštěvník našeho regionu vybere to, co je jeho srdci nejbližší. Bez ohledu na to, zda hledáme přírodní nebo kulturní atraktivitu, na webových stránkách a na YouTube najdete inspiraci na magickou cestu.

Rychlý přístup na
www.tourism-pl-cz.eu



Rychlý přístup na
YouTube:



Náš mikroregion

Pohraničí Beskyd je krajně atraktivní a rozmanitou oblastí, a to jak přírodou, tak kulturou: četné památky, včetně perel dřevěné architektury, rozsáhlá síť turistických tras s horskými chatami, dynamicky se rozvíjející lyžařská střediska, rozmanitost atrakcí a dostupnost turistických zařízení přitahují do těchto oblastí mnoho návštěvníků.

Brožura obsahuje turistické atrakce z Beskyd: Slezských, Živeckých a části Malých Beskyd s nejbližším okolím a na české straně hranice turistické oblasti zvané Beskydy-Valašsko (Beskydy-Wołoszczyzna), které jsou součástí turistického regionu Severní Moravy a Slezska (Morawa Północna i Śląsk).

Objevování bez bariér

V rámci projektu „Společné dědictví/Wspólne Dziedzictwo” jsme vytipovali několik desítek vybraných atrakcí z polsko-české hranice s ohledem na jejich dostupnost pro osoby se zvláštními potřebami, včetně turistů s handicapem a starších osob. Díky tomu jsme dokázali určit nejen to, na jaké vybavení se návštěvníci mohou spolehnout, ale rovněž, na jaké překážky mohou při své cestě narazit. Shromážděné informace byly zveřejněny na webových stránkách:

www.tourism-pl-cz.eu





kulturní dědictví



Bielsko-Bělá (Bielsko-Biała)

Bielsko-Bělá (Bielsko-Biała) je jedno z nejkrásnějších měst v jižním Polsku. Jeho největším přínosem jsou architektonické památky a jeho lokalita. Každý si zde najde něco pro sebe. Zájemce o městskou turistiku potěší četné památky modelované na vídeňské architektuře, zatímco aktivní turisty nadšence zaujmou Beskydy v okolí města.

Muzeum Stará Továrna

Muzeum se nachází v budovách bývalé továrny na textil a vlněné zboží. V meziválečném období znal bílskou vlnu téměř celý svět. Muzeum shromáždilo stroje a zařízení, které se používaly v bílském průmyslu, část výstavy je věnována vozidlu Fiat 126 p – vyráběnému v Bielsku-Bělé. Muzeum se nachází na Stezce průmyslových památek, která se skládá z 36 objektů ve Slezském vojvodství. Památky stezky připomínají průmyslové tradice regionu: hornictví, hutnictví, železničářství, tkalcovství a pivovarnictví.



Zámek v Pštíně (Pszczyna)

Hlavním lákadlem Pštiny je zámek. Jedná se o jednu z nejcennějších budov tohoto typu v Polsku, uvnitř bylo zachováno cca 80 % původního vybavení. Zámek je obklopen krásným parkem sestávajícím ze tří částí lišících se charakterem. Nejslavnějším obyvatelem zámku Pština byla Daisy a symbol sedmikrásky symbolizující postavu vévodkyně je vidět v různých částech města.



Pština (Pszczyna)

Pština je velmi okouzlující město – v jeho středu se nachází středověké tržiště, malebné staré město a jedna z nejkrásnějších a nejcennějších rezidencí v Polsku, která v současné době slouží jako Zámecké muzeum. Zelené uličky v místním parku vám umožní procházky do skanzenu vesnice Pština, do Muzea Slezského tisku, knížecích stájí nebo můžete navštívit krále lesa v Zubří oboře.





Živec (Żywiec)

Město s dlouhou a zajímavou historií. Nejmalebnějším místem v Živci je rozlehlý park se dvěma zámky: Starým, v němž sídlí Městské muzeum, a Novým, tzv. Habsburským palácem. Ve městě se nachází jeden z nejoblíbenějších polských pivovarů – Živec, jehož muzeum je oblíbeným cílem výletů.

Obranné pevnosti v Węgierské Gorce

První dny druhé světové války se ve městečku Węgierska Górka konaly divoké boje. Toto období připomíná pět betonových bitevních pevností, jedna z pevností s názvem „Poutník“ (Wędrowiec) byla zrekonstruována a zpřístupněna návštěvníkům jako pamětní místo. Pro milovníky dobrodružství a historie je po stezce obranných pevností vedena pěší a cyklistická stezka s délkou 10 km.





Etnopark – skanzen Živecké země ve Slemieni (Ślemień)

Ve skanzenu se nachází 20 objektů, které jsou architektonickými perlami Živeckých Beskyd. Budovy byly s pietou zrestaurovány a dekorace interiéru představují život beskydských horalů. Atmosféru skanzenu dotvářejí vinné sklepy, kříže, kapličky a také okrasné zahrady v areálu.



Technické muzeum Tatra

Unikátní a nejucelenější sbírka věnovaná kopřivnické automobilce, později proslavené jako fenomenální automobilka TATRA, jejíž vozy několikrát vyhrály světoznámou Rallye Paříž – Dakar.



Štramberk

Malebné městečko pod Beskydami s labyrintem úzkých uliček má přezdívku Moravský Betlém. Opravdovým unikátem je místní perník ve tvaru lidského ucha zvaný štramberské ucho – musíte jej ochutnat.



přírodní dědictví



Zubří zahrada (Pština)

Zubří zahrada se nachází v historickém pštinském parku. V této zahradě můžete spatřit zubry, ale i další zvířata jako jsou mufloni, jeleni a srny. V zahradě je také možné shlédnout výstavu představující svět přírody Pštiny.



Lysá hora – královna Moravskoslezských Beskyd

Vrcholu nejvyšší hory Moravskoslezských Beskyd – Lysé hoře – která inspirovala básníka Petra Bezruče k sepsání několika básnických sbírek, a zároveň v sobě skrývá několik přírodních rezervací a památek, se přezdívá Gigula. Vyjít na vrchol pěšky je možné z několika stran, je však možné se nahoru dostat na kole, na běžkách nebo i autobusem.

Beskydy (Slezské, Živecké a Malé Beskydy)

Beskydy jsou pohoří tvořeno třemi dílčími částmi: Slezskými Beskydy, Živeckými Beskydy a Malými Beskydy. Jsou jedním z nejatraktivnějších turistických regionů. Mají velmi hustou síť turistických a cyklistických tras, četné vleky, sjezdovky a zábavní parky. Nejoblíbenější města v Beskydech jsou: Szczyrk, Wisła, Ustroń, Istebna, Koniaków, Jeleśnia, Milówka a Węgierska-Górka.





**aktivní
rekreace**

Hora Žar (Góra Żar)

Hora Žar je po dlouhá léta hlavním místem rodinných výletů v Beskydech. Na jejím vrcholu je obrovská nádrž přečerpávací elektrárny, na kterou se lze snadno dostat díky lanovce. Z vrcholu je nádherný výhled, Žar je kultovním místem pro příznivce paraglidingu. V létě zde funguje pontonová skluzavka, v zimě se Hora Žar stává sjezdovkou.



Stezky pro horské kola Enduro v Bílsku-Bělé

Komplex „Enduro Trails” v Bílsku-Bělé je popisován jako polské hlavní město cyklistiky horských kol Enduro, vyznačeno je zde několik tras různé obtížnosti o celkové délce přes 30 km. Tyto trasy se nazývají „single tracky”, a jsou nejoblíbenějšími pro cyklisty na horských kolech – jsou to úzké, klikaté a vlnité cesty.

www.endurotrails.pl

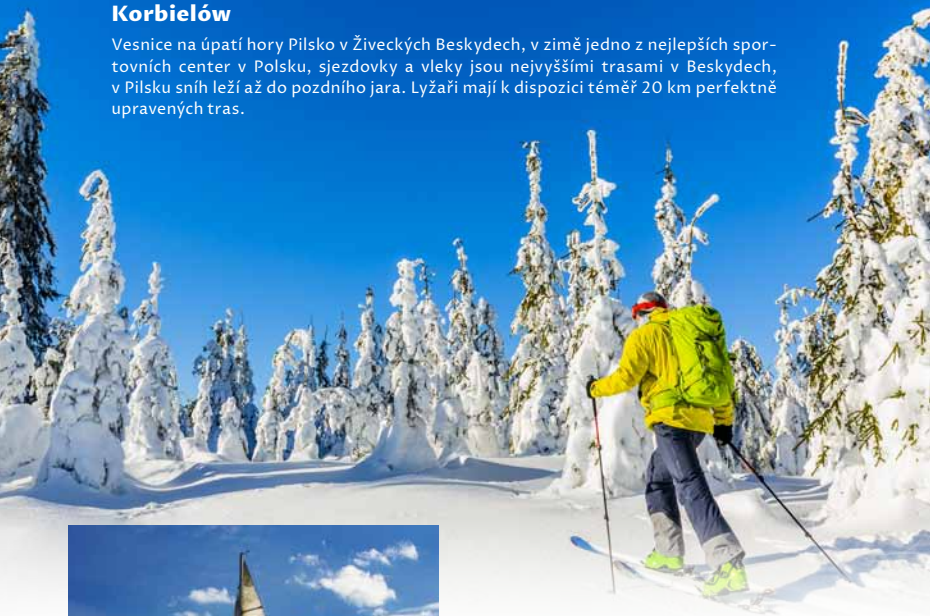


Szczyrk – společný skipas

Szczyrk je hlavní zimní město Polska se zárukou perfektně připravených tras pro začátečníky i pokročilé. Společný skipas pro více než 40 km sjezdovek (nejdelší sjezd 5 km), bezplatné skibusy a parkoviště, stejně jako široký sortiment apres ski.

Korbielów

Vesnice na úpatí hory Pilsku v Živeckých Beskydech, v zimě jedno z nejlepších sportovních center v Polsku, sjezdovky a vleky jsou nejvyššími trasami v Beskydech, v Pilsku sníh leží až do pozdního jara. Lyžaři mají k dispozici téměř 20 km perfektně upravených tras.



Beskydské moře

Żywiecká přehrada a Międzybrodzká přehrada, které jsou také nazývány jezery, jsou nádhernou rekreační oblastí. Obrovská vodní plocha a hory na dosah ruky. Tato jezera přitahují námořníky a windsurfaře už celá léta, na jejich pobřeží bylo postaveno mnoho škol plachtění a půjčoven vodních zařízení.



Singletrails Bílá

Pokud máte rádi adrenalinovou zábavu a milujete rychlou jízdu na kole, neváhejte a zamiřte na Bílou. K dispozici je tu pro vás několik různých náročných tras, na jejichž start se dostanete lanovkou. Během jízdy dolů si vychutnáte prudké zatáčky i různé obtížné skokanské prvky.

Żywiecké Hody (Gody Żywieckie)

Konají se v Żywci a Milówce a daly by se popsat jako horské karnevaly se soutěžími. Zpěváci na jevišti soutěží v Żywci, vesničané v kostýmech bojují o ceny v Milówce. Mezi další atrakce patří soutěž práskání bičem, taneční večer, ochutnávka regionálních potravin a jízda na saních – což ještě tento karneval obohatí. Musíte to prostě vidět!



propagační
akce

Půlmaraton kolem Żywiecké přehrady

Půlmaraton (březen/duben) je běh na vzdálenost přes 21 km v krásném horském prostředí, trasa vede malebnou a atraktivní cestou kolem Żywiecké přehrady. Start a cíl jsou na trhu v Żywci.



Týden Beskydské Kultury

je největší folklorní akcí v Polsku a jednou z největších folklorních akcí na světě. 100 hudebních a tanečních skupin z více než desítky zemí, tisíce tanečnicků, zpěváků a hudebníků. Koncerty se konají na přelomu července a srpna současně v několika městech, tj.: Szczyrk, Wisła, Żywiec, Istebna a Ujsoly.





Mezinárodní festival loutkářských umění

Jde o nejprestižnější soutěž ve světě loutkářství, která se koná každé dva roky v Bílsku-Bělé (v květnu). Festival trvá 4 dny a představuje nejlepší divadla z celého světa.



Jazz nad Bílou (Białą)

V Bílsku-Bělé se konají dva významné jazzové festivaly: Lotos Jazz Festival Bielska Zadymka Jazzowa (únor) a Jazzový podzim (listopad). Na festivalech hrály hvězdy jako Wayne Shorter, Hank Jones, Pat Metheny, Terence Blanchard a mnoho dalších.

Industriada

INDUSTRIADA je každoroční festival průmyslového dědictví, největší ve střední a východní Evropě. Probíhá v červnu přibližně na 40 místech, zejména v zařízeních, která jsou součástí Stezky průmyslových památek. Tento svátek Stezky průmyslových památek má několik stovek atrakcí: koncerty, návštěvy zařízení, workshopy pro děti, představení a přednášky.



Největší bezpečnostní přehlídka v Evropě – Dny NATO

Fenomenální vojenská show ve vzduchu i na zemi na Letišti Leoše Janáčka, kde na jediném místě uvidíte špičkové umění a techniku vojáků, hasičů a policistů, ale také celníků, vězeňské služby, městské policie a dalších elitních útvarů.



Colours of Ostrava – barevný festival pod vysokou pecí

Nejnámější multižánrový festival uprostřed unikátního industriálního areálu památkově chráněných bývalých hutí a dolů láká každoročně do Dolních Vítkovic tisíce lidí, kteří sem přijíždějí z celého světa za nevšedními zážitky.





Beskydy a okolí - turistické atrakce

Tento prospekt se skládá ze dvou částí - první uvádí společné dědictví polského a českého pohraničí formou 4 tématických přeshraničních stezek. Místa a objekty v prospektu byly zvoleny tak, aby se turisté přesvědčili, že hned za nejbližší hranici lze navštívit atrakce s obdobnou tematikou. Doplněním této části publikace je mapa s označenými atrakcemi popsanými v další části brožury. Druhá část publikace se vztahuje na oblast Beskyd a nejbližšího okolí. Průvodce byl rozdělen do tematických kapitol, které uvádějí atrakce, jež je nutno v Beskydech navštívit.



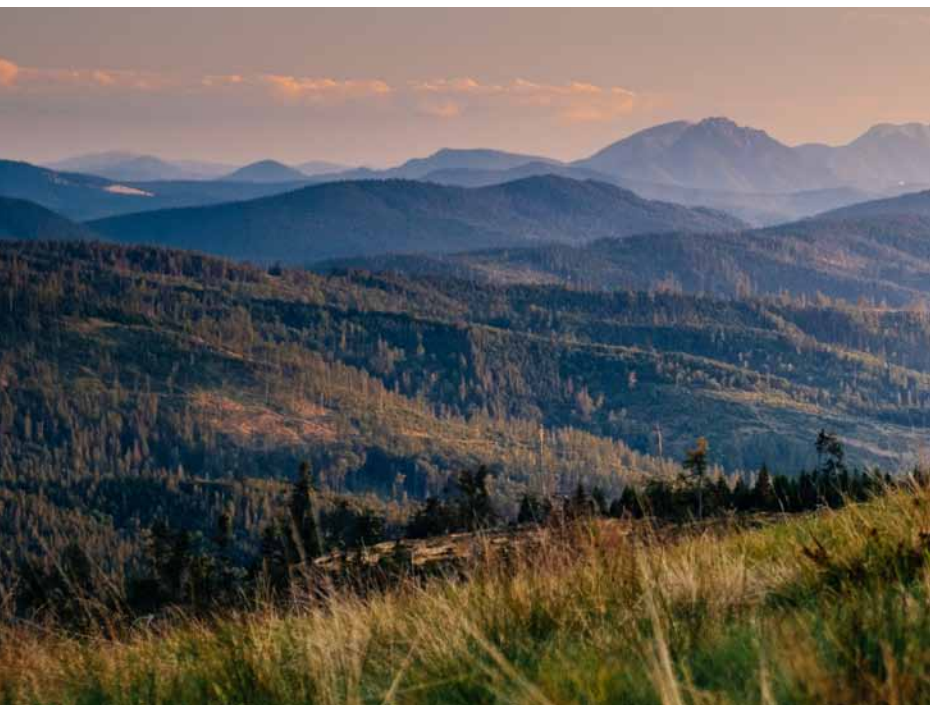
Beskydy a okolí – turistické atrakce



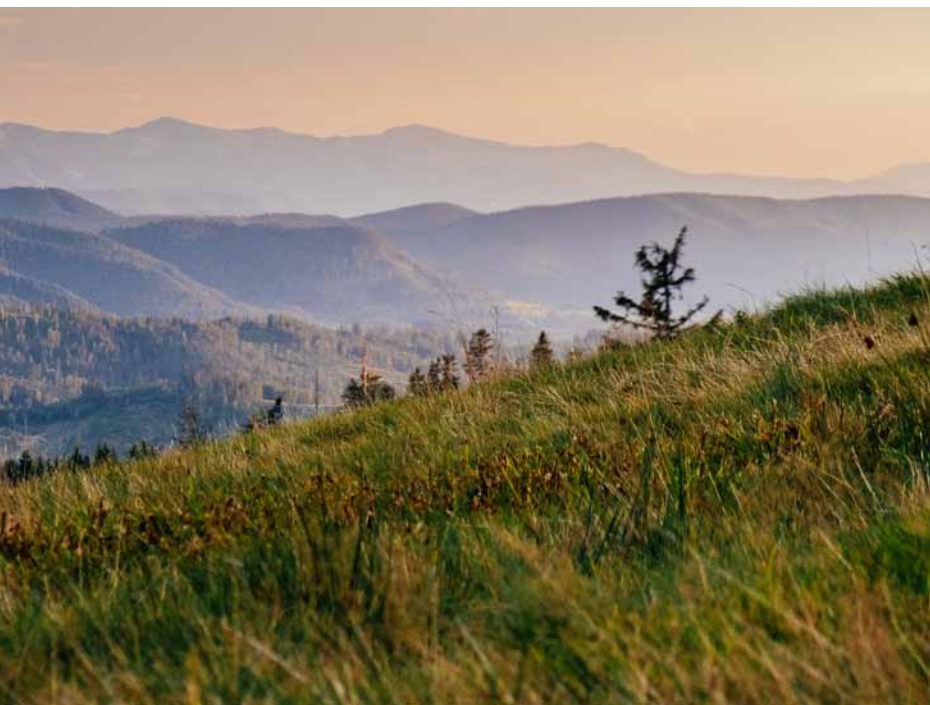
Beskydy a okolí – turistické atrakce

Obsah

Část 1. Co stojí za to vidět	4
Část 2. Příroda bohatstvím příhraničí	10
Národní a krajinné parky	11
Ostatní horské skupiny a přírodní útvary	17
Nejzajímavější rezervace a přírodní památky	20
Část 3. Památky	26
Objekty zapsané na Seznam světového dědictví UNESCO	27
Urbanistické uspořádání	28
Dřevěná architektura	33
Zděná architektura	41
Technické památky	55
Militarie	60



Část 4. Kultura a umění	62
Skanzeny a regionální muzea	64
Regionální výrobky	67
Kulinářství	71
Folklórní festivaly	75
Ostatní festivaly a akce	78
Část 5. Rekreace a sport	80
Tematické stezky	81
Turistické stezky	86
Nordic walking	90
Cyklostezky	91
Koňské stezky	96
Vodní sporty a rybaření	97
Letecké sporty	100
Zimní sporty	101



1 | Co stojí za to vidět

Hora Žar, foto R. Soliňski





Babia hora, foto Rafał Soliński

Babiagorský národní park

Putování po okolí Babie Hory, známé jako královna Beskyd. Nezapomenutelné dobrodružství obklopené polodivokou přírodou.



Budova divadla a hlavní pošty v Bílsku-Bělé, foto T. Renk (d.T. Gebuš)

Malá Vídeň

Architektura podle vídeňského vzoru, zámek Sułkowski, tržní náměstí a úzké uličky Starého Města ... Hlavní podbeskydské město, tj. Bílsko-Bělá a jeho historické centrum.



Tábor Auschwitz-Birkenau, foto Poviatový archiv v Osvětimi

Koncentrační tábor Auschwitz-Birkenau

Zvláštní místo, zapsané na seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Největší vyhlazovací tábor v historii lidstva, symbol teroru a genocidy 20. století.

Beskydské moře

Jezera Żywiecké a Międzybrodzké – ráj pro lenochy. Obrovská vodní plocha a hory na dosah ruky.

Jezero Živecké, foto T. Renk (d.T. Gębuś)





Zámek v Pštině, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

Perla princezny Daisy

Pština (Pszczyna) a její atrakce. Palácový komplex obklopený parky, tržiště, lavička princezny Daisy a ... Divoká promenáda. Na ní setkání se zubem tváří v tvář.

Živec (Żywiec) dvakrát

Zámek, vlastně dva zámky, a také slavný pivovar, který lze navštívit. Náměstí dominuje charakteristická radnice.



Nový Zámek v Živci, foto T. Renk (d.T. Gębuś)



Zámek v Suché Beskidzské, foto J. Kociolek

Suchý Wawel

Renesanční zámek v Suché Beskidzské s arkádovým nádvořím připomínajícím krakovský hrad. Po návštěvě je povinností setkání s Panem Twardowskim a ďáblem Mefistofelem v hostinci Řím.

Týden beskydské kultury

Zábava v etnickém stylu – koncerty, výstavy, veletrhy a setkání s lidovými umělci. Největší folklórní akce v zemi a jedna z největších na světě.

Týden beskydské kultury, foto L. Cykarski





Dudáci od Babí hory foto J. Kociolek

Beskydští horalé – slezští, živečtí, babiohorští

Horalové žijící ve Slezských a Živeckých Beskydech a v oblasti pod Babie Horou nepředstavovali jednotnou etnografickou skupinu. Lišili se – i když tyto nesrovnalosti nebyly velké – oblečením, hudebním folklórem, stavebnictvím a rituály. V současné době se regionální a místní sdružení zabývají kultivací tradice – zejména jazykem, hudbou a oděvy – staré domácí spotřebiče, staré chalupy a budovy je možné vidět ve skanzenech, zatímco lidové umění je vystavováno v regionálních muzeích. Mezi horalé žijícími v oblastech popsanych v průvodci jsou tři velké skupiny: horalé babiohorští, živečtí a slezští. Všude bylo šité oblečení z materiálů vyráběných lokálně – lněného plátna a vlny. Lišilo se dekoracemi a povrchovou úpravou, barvou a doplňky. Pánským oblečením bylo plátěné tričko, látkové kalhoty, kabát (gunia) a také plstěný klobouk. Úzké kalhoty měly v pravé spodní části šterbinu (przypór) pro snadné

oblekání. Oblečení bylo prošívané a zdobené různými způsoby, v závislosti na původu horala. Vedle košile a spodničky dámské šaty doplňovala sukně, korzet nebo sako a zástěra, která se nosila na přední straně sukně. Korálky a šátek byly nedílnou součástí dámského oblečení.

Život v Beskydech probíhal dle specifického rytmu určeného ročním obdobím a rituálním kalendářem. Kromě hospodaření bylo hlavní činností horalů pastýřství. Jarní hon ovcí a skotu na horské pastviny a jejich návrat na podzim byly místním svátkem. Na horských pláních se pásly stáda ovcí, koz a krav, mezi kterými bylo slyšet slyšet hlas trembit a trubek. Ve druhé polovině 20. století tato tradice pomalu zanikla a v posledních letech se začala znovu oživit, i když dnešní stáda vedena do hor jsou počtem zvířat zdaleka menší narozdíl od těch původních. Redyk, jinak řečeno hromadné vypuštění ovcí na horské pastviny v kombinaci s tradičními slavnostmi, se stalo turistickou atrakcí přitahující návštěvníky z celého Polska.

2 | Příroda bohatstvím příhraničí

Rysi, fot. Barbara Pregler





Fot. M. Pasierbek

Euroregion Beskydy zahrnuje oblasti velmi diverzifikované přírody. Národní park, tři krajinné parky, několik oblastí Natura 2000, útočiště rostlin a zvířat stejně jako přírodní rezervace a památky – je zde co vidět a obdivovat.

Turisté se mohou těšit na malebné výhledy nejen na hory, obdivovat prudké vodopády a skalnaté srázy, ztratit se na lesních cestách nebo trávit čas aktivně u vody. Objevování přírodních pokladů regionu je možné díky četným trasám – pěším, cyklistickým a vhodným pro jízdu na koni. Kdokoli by se chtěl dozvědět něco zajímavého o místní flóře a fauně, může si vybrat z mnoha přírodních cest.

Dobré boty s protiskluzovou podrážkou jsou základem horského vybavení. Než se vydáte na stezku, nezapomeňte si vzít teplé oblečení a pláštěnku, i když se počasí zdá být perfektní. Do batohu stojí za to zabalit si termosku s čajem a vysoce energetickým občerstvením. A nezapomeňte na mapu.

Natura 2000 – co je to?

Sít Natura 2000 byla vytvořena za účelem ochrany ohrožených druhů a stanovišť v evropském měřítku – příroda, jak víte, nezná politické hranice. Vstupem do Evropské unie se Polsko zavázalo označit cenné oblasti na svém území v měřítku celého kontinentu (vybrané oblasti musely splňovat přísná kritéria) a po jejich schválení EU tyto oblasti chránit v rámci sítě Natura 2000. Tyto oblasti fungují nezávisle na existujících národních parcích a rezervacích, i když se s nimi často překrývají.

NÁRODNÍ A KRAJINNÉ PARKY

Babiogorský Národní Park.

Babiogorský Národní Park. Masív Babia Góra je od roku 1954 chráněn jako národní park. Nepříliš široké, ale vysoké pohoří upoutá zrak z dálky. Jedná se o jediný masív v Beskydech, kde jsou rostlinné porosty analogické s rostlinami ve vysokých horách, např. v Tatrách. Dolní Regiel je zarostlý velkolepými lesy, zejména bukem a jedlí – zbytkem starověkého Karpatského lesa, v horní části dominuje smrk. Pásmo trpasličí horské borovice je královstvím keřů a na nejvyšším alpském patře kralují malé zelené rostliny, které rostou na skalách. Nejvyšší vrchol masívu – Diablak (1725 m n.m.) – je pokryt úlomky hornin. Vrchol je známý pro své nepřekonatelné panorama; za příznivého odsud můžete vidět odsud většinu beskydských pohoří, Tatry a slovenské hory.

Oblast parku je útočištěm pro mnoho vzácných a zajímavých druhů rostlin. Zajímavými jsou jelení kůra (která se stala symbolem parku) a alpská rohovka – rostliny vyskytující se v Polsku pouze



Gluska, foto Marcin Trybała

v masivu Babia Góra. Svět zvířat je také bohatý. Tyto oblasti jsou živnou půdou pro velké savce: rysa, vlka a medvěda, a mnoho ptáků zde má své hnízdiště, dokonce i vzácné hlušce a tetřívky. O tom, že národní park Babiogórski je přírodním neobvyklým místem, svědčí skutečnost, že byl zapsán na Seznam biosférických rezervací UNESCO, na kterém jsou zapísané jedinečné oblasti v globálním měřítku, nezměněné lidskou činností. Masiv je také součástí evropské sítě Natura 2000.

V parku se můžete pohybovat pouze po značených trasách (připravených je téměř 50 km) a naučných stezkách (kterých je 9), které seznamují s místní přírodou a přibližují kulturní dědictví obyvatel podbabiogórských vesnic. Nejlepší je vyrazit na túru z městečka Zawoja nebo jejích četných osad. V horách čeká na turisty hostel PTTK Markowe Szczawiny. Vedle hotelu se v dřevěné chatě nachází malé, ale zajímavé muzeum představující historii cestovního ruchu v této oblasti.

Babiogorský Národní Park, placený vstup na trasy V-X, www.bgpn.pl. Správa parku: Zawoja Barańcowa; turisté mohou zde vidět výstavu o přírodě Babi Gory a navštívit zahradu babiogórských rostlin.

Navrhovaná trasa: průsmyk Krowiarki – Sokolica – Diablak – průsmyk Brona – hostel PTTK Markowe Szczawiny – Górný Plaj – průsmyk Krowiarki; 6 hodin; celkové stoupání: 830 m; délka trasy: 13 km. Klasická smyčka kolem Babiogorského Národního Parku, plná krásných výhledů. Při výšlapu na Diablak si pamatujte na teplé oblečení – nahoře fouká silný vítr. Dobré horské boty jsou povinné – stezka vede přes kameny.

Tuto rezervaci stojí za to navštívit v pohoří Babia Góra – viz. s. 23



Babiohorští horalé foto J. Kociolek



Kluzáky pod horou Žar foto T. Renk (d.T. Gębuś)

Krajinný park Malé Beskydy.

Malá horská skupina, která je rozdělena do dvou nerovných částí průlomovým údolím Soly, se vyznačuje rozmanitou krajinou. Vrcholy nepřesahují výšku 1000 m (nejvyšší vrchol Czupel má 933 m n.m.), mohou však zapůsobit svými strmými svahy, prosperujícími lesy, zajímavými skalními útvary a malebnými výhledy z hřebenových plání. Leskowiec poskytuje nejlepší panorama – za příznivého počasí můžete obdivovat nejen Beskydy, ale i hranice Tater. Hora Žar je také skvělým vyhlídkovým bodem, mekka příznivců paraglidingu a plachtění, „zdobená“ obrovským rezervoárem přečerpávací elektrárny (viz s. 58). Oblíbenými místy v masivu jsou také Gron Jana Pavla II. se svatyní polského papeže a Magurka Wilkowicka s dychtivě navštěvovanou horskou chatou.

Z Międzybrodzia Żywieckého na horu Žar jezdí železniční vlak (www.pk1.pl) podobný vlaku na Gubalowce.

Horská škola plachtění „Žar“

Historie plachtění na hoře Žar sahá do 30. let 20. století. Kluzáky, které dnes startují ze svahu pod dolní stanicí lanovky na Žar, dříve létaly z vrcholu hory. Zpočátku tam byly nošeny a poté taženy pomocí speciálního lanového kladkostroje, po trati, kterou dnes kopíruje železnice a byly posílány do vzduchu pomocí gumové šňůry. Díky skvělým instruktorům škola rychle získala dobrou reputaci v zemi.

Zde se mimo jiné školil první polský astronaut – Miroslaw Hermaszewski, a v posledních letech školu proslavil Sebastian Kawa – mnohonásobný mistr světa v soutěžích plachtění.

Kdo by rád zažil letecké dobrodružství a obdivoval vrcholky hor ze skleněné kabiny kluzáku, může využít vyhlídkových letů organizovaných školou. (www.glidezar.com).



Hostel PTTK na Magurce Wilkowické, foto T. Renk (d.T. Cebuś)

Krajinný park Malé Beskydy byl založen v roce 1998 a v roce 2007 byly některé jeho části začleněny do sítě Natura 2000. Četné stezky, dva hostely PTTK (na Magurce a Leskowice) a několik studentských a soukromých chatek vám umožní napláňovat různé výlety. Kromě hor je nepochybnou atrakcí těchto oblastí kaskáda řeky Soly, kterou tvoří tři vzájemně propojená přehradní jezera: Żywiecké, Międzybrodzké a Czaniecké. Tyto vodní nádrže byly vytvořeny k ochraně oblasti před povodněmi – nahromaděná voda se používá k výrobě elektřiny. Ale Beskydské moře, jak se říká jezerům, je také rájem pro turisty. Můžete si zde odpočinout na pláži, pronajmout si vodní vybavení, rybařit a v létě ... poslouchat vodáckou hudbu. A vydat se na hory – je tudy vedeno mnoho tras. Sem se snadno dostanete také z Bílska-Bělé, Wilkowic, Suché Beskidzské a také z Wadowic.

Navrhovaná trasa: Wilkowice – Skála čarodějnic – hostel PTTK na Magurce Wilkowické – Rogacz – Wilkowice; 5 hodin; celkové stoupání: 550 m; délka trasy: 11 km. Pěkný, zajímavý výlet (černá stezka) s odpočinkem v horském hostelu na Magurce. Na cestě – zvané Trasa Harnasia Rogacza, byly umístěny obrovské dřevěné sochy beskydských lupičů. Z okolí hostelu se můžete vydat na Czupel, nejvyšší vrchol Malých Beskyd, odkud se otevírá výhled na Malé Beskydy a údolí Soly. Další trasa – viz s. 15.

Rezervace, která stojí za návštěvu v Malých Beskách – viz s. 20.

Krajinný park Slezské Beskydy.

Nejzápadnější polská část západních Beskyd je u turistů dlouho oblíbená. Je také dobře připravena je přijímat – bylo zde vyznačeno mnoho turistických a cyklistických tras, pro turisty byly vybudovány četné lyžařské vleky, byly připraveny horské hostely a ubytování. Lesy, které kdysi pokrývaly téměř celé Slezské Beskydy, byly silně zdecimované, a proto z mnoha vrcholů se nabízí rozsáhlá panoramata. Atraktivitou pohoří jsou malebné skály, skálí útvary a výchozy, včetně nejslavnější Malinowské skály chráněné jako památník neživé přírody (viz s. 24). K přirozeným zvláštnostem těchto oblastí patří i velké množství jeskyní, ve kterých hibernuje několik druhů netopýřů. Slezské Beskydy jsou také zdrojem královny polských řek – Visly.



Muzeum flóry, foto T. Renk (d.T. Cebuś)



Błatnia, foto T. Renk (d. T. Gębuś)

Každý Polák slyšel o Baraní hoře, kde začínají zdrojové toky Visly. Nejvyšším vrcholem pohoří je Skrzyczne tyčící se nad Szczyrkem (1257 m n.m.) – známé lyžařské středisko. V zimě, přeplněný vyhlídkový bod v létě. Populární horské hostely se nacházejí v Szyndzielni, Klimczoku a Błatnie.

Sedačková lanovka vede z Szczyrku do Skrzyczne. Pohodlné čtyřmístné sedačky vyváží turistu na vrchol po celý rok (<http://skrzyczne.cos.pl>).

V okolí Szyndzielni se dostanete kabinkovou lanovkou (viz s. 96).

Slezské Beskydy jsou v bezprostřední blízkosti Bílska-Bělé a populárních rekreačních středisek – Szczyrk, Bystra, Visla, Ustroń, takže jejich povaha byla člověkem silně proměněna. Aby byla chráněna před dalším zničením, byla v roce 1998 většina pohoří chráněna jako součást krajinného parku. Smrkové monokultury, které byly vysazeny od 19. století, jsou nyní nahrazovány smíšenými lesy s buky a jedlemi – stromy, které tu před staletími šuměly v původní karpatské divočině. Přírodní zajímavostí je výskyt odrůdy smrku zvané Istebniański v této oblasti. Tyto stromy se vyznačují dobrou odolností vůči škůdcům a znečištěnému ovzduší a jejich dřevo se používá mimo

jiné na výrobu nejlepších houslí a viol na světě.

Navrhovaná trasa: Bílsko-Bělá – hostel na Szyndzielni – hostel Klimczok – Kołowrót – hostel na Kozí hoře – Bílsko-Bělá; 5 hodin; celkové stoupání: 400 m; délka trasy: 13 km. Zajímavý výlet s horskými hostely v pozadí. Vjezd pod Szyndzielni kabinkovou lanovkou. Trasa se může proměnit v příjemnou krátkou procházku, při zpáteční cestě z Klimczoku k lanovce stačí sjet s ní dolů. Další trasa – viz s. 14.

Rezervace, která stojí za návštěvu ve Slezských Beskydech – viz s. 21.

Muzeum mořské a vnitrozemské fauny a flóry v Jawoři

Obyvatelé hlubin moří a oceánů v horské scenérii? Toto nabízí muzeum v Jawoři. V částečně zasklené budově, která připomíná příd' lodi, můžete v akváriích obdivovat exotické ryby a exponáty vystavené ve vitrínách – např. fosílie, upravené kostry korýšů nebo děsivě vypadající žraloky a rejnoky. Rybářská loď' vás zve na interaktivní plavbu a v příjemné atmosféře, která se v muzeu často nenachází, se můžete seznámit s rekreačními rekvizitami – tj. plážový koš, plachta zavěšená na stropě, pestrobarevné tapety a polštáře zdobené mořskými motivy.

Muzeum mořské a vnitrozemské fauny a flóry, ulice Wapienicka 10, Jaworze Średnie, www.muzeum.jaworze.pl.



Živecké Beskydy, foto R. Soliński

Krajinný park Živiec.

Prázdné pláně, lesy, lesní louky – to vše najdete v krajinném parku Živiec. Byl vytvořen v roce 1986 a chrání celky Wielké Raczy a Rycerzowa a masiv Pilsko a Romanka. Více než 80 % plochy parku je pokryto lesy. Je útočištěm pro velké savce, nejen běžné, jako je srnec nebo divočák, ale také pro vlky, rysy a medvědy. Nad horskými pláněmi a stromy je často možné spatřit siluety kroužících dravých ptáků – káně, jestřába nebo poštolky. K nejcennějším oblastem parku patří zachovalé porosty jehličnatého smrkového lesa pokrývající svahy Pilsko a Rysianka. Samotné Pilsko (1557 m n.m.) je díky své výšce v západních Beskydech, podobně jako Babia Góra, vyjimečným přírodním jevem. Kromě spodních a horních horských porostů je zde také trpasličí horská borovice, a nádherný výhled na všechny světové strany přitahuje davy turistů. Na svazích hory je na jediném místě v polské části Karpat alpsko-arktický druh sibiřského česneku.

Na Halu Szczawiny, která se nachází na svahu Pilska, pod Halou Miziowou, se dostanete v létě i v zimě čtyřsedačkovou lanovkou z Korbielów-Kamienna.

Díky přírodním hodnotám a dobrému využití půdy jej turisté dychtivě navštěvují. Některá okouzující města – Korbielów, Węgierska Górka, Rajcza, Ujsoły – jsou vynikající základnou pro výlety do hor. V oblasti bylo vyznačeno téměř 370 km stezek a mnoho naučných stezek. K dispozici je zde 12 horských hostetelů a několik studentských chat a stanových městeček.



Živecké Beskydy, foto Darek Dziadek

Navrhovaná trasa: Korbielów – horský hostel Hala Miziowa – Piłsko – Korbielów; 6-7 hodin; celkové stoupání: 900 m; délka trasy: 15 km. Zajímavý výlet na nejvyšší vrchol krajinného parku Żywiec – Piłsko. Výlet si lze usnadnit pomocí sedačkové lanovky v Korbielów-Kamienna. Sestup z Haly Miziowé je možný několika cestami.

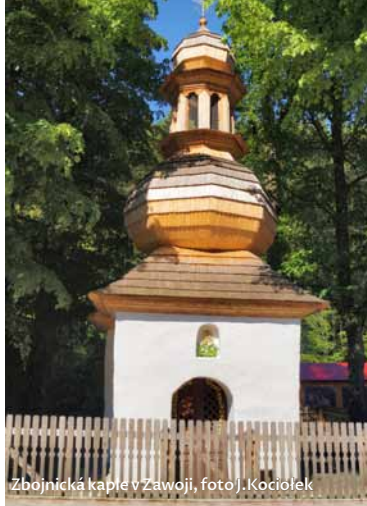
Rezervace, která stojí za návštěvu v Živeckých Beskydech – viz. s. 22.

Loupežnické tradice

Loupežnictví bylo neoddělitelně spjaté s karpatskou kulturou – objevilo se v 16. století a rozvíjelo se více než 200 let. Nejrozvinutější bylo v Živeckých a Slezských Beskydech. Horalové obvykle vstoupili na lupičskou cestu, aby uprchli před spravedlností, před armádou nebo z chudoby; pro některé to byla forma boje proti útla-ku pánů. Sláva a chvála byly také důležité, protože ačkoli drancování nemělo nic společného s romantickým mýtem brát bohatým a dávat chudým, lidé viděli „dobrých chlapců“, jak se jim říkalo, nepřátelé šlechticů a obránců utlačovaných, byli to hrdinové, kteří se nebalí kruté smrti; byli oslavováni v písních a byly o nich vytvořeny legendy.

Loupežníci se organizovali do menších skupin obvykle v počtu několika členů, nazývali se společností nebo sdružením a vybírali si mezi sebou vůdce, zvaného heršt nebo harnas. V 17. století, zlatém období lupičů, mnoho z nich pocházelo zejména z okolí Živce. Pohoří Piłska, zarostlé neproniknutelným lesem, jim poskytovalo vynikající úkryty. Stejně dokonalý úkryt byl zaručen masivem Babia hora. Vedly jím lupičské a pašerácké stezky, na Oravu a dále do Maďarska.

Již dlouho skuteční loupežníci neexistují, ale v Beskydech jsou nadále pamatováni. Dodnes existují živé příběhy o harnasovi Ondraszkovia Jozefovi Baczyňském ze Ska-



Zbojnická kaple v Zawoji, foto J. Kociotek

wice nebo legendy o pokladech ukrytých někde v jeskyních. Některá jména vrcholů a vesniček, jako sídliště Policzne v Zawoji, mají být mementem po lupičích (kde lupiči počítali a rozdělávali vyrabované zboží) – Piłsko (od her organizovaných na svazích hory), Polica (vrchol, kde byly vyřizovány lupičské účty) nebo Klimczok (úkrýte vůdce společenství lupičů Klimczoka). Podle lidových zdrojů loupežníkům také vdčíme za výstavbu některých budov. Zděná cihlová kaple z 18. století pokrytá šindely, která stojí v Zawoja-Policzne, byla údajně financována „dobrymi chlapci“.

OSTATNÍ HORSKÉ SKUPINY A PŘÍRODNÍ ÚTVARY

Makowské Beskydy.

Mír, klid a idylická krajina – tak lze charakterizovat Makowské Beskydy. Tyto nízké hory, skládající se z několika fragmentovaných pásem (Lubomir a Łysina, Babica, Koskowa Góra a Łysina a Pasma Pewelské, které se nacházejí daleko od nich), pořád čekají na objevení turisty. V čet-



Panorama z Makowské hory na sever, foto J.Kociolek

ných osadách roztroušených na svazích a v údolích je běh času doložen starými domy a usedlostmi. Během putování se často mívají kamenné kaple, kříže a sochy svatých. Zdejší krajině dominují pole a louky, které se táhnou až k samotným vrcholům. Díky tomu mnoho míst nabízí nádherný výhled, jeden z nejkrásnějších nabízí Koskowa Góra. Nejvyšší vrchol – Lubomir – je vysoký 904 metrů.

Navrhovaná trasa: Pcim – Bania – Kudłacze – Łysina – Trzy Kopce – Kamionka – Lubień; 6 hodin; celkové stoupání: 780 m; délka trasy: 18 km. Celodenní, ale ne příliš náročná cesta, plná krásných výhledů. Stezka z Łysiny do Lubnie je považována za jednu z nejkrásnějších v Makowských Beskydech. Kromě toho můžete být v pokušení vystoupat na Lubomira (ze Tří Kopců tam a zpět – 1 hodina).

Ačkoli jsou Makowské Beskydy rozsáhlé, funguje zde pouze jeden hostel PTTK – v Kudlaczu, nedaleko Łysiny. Můžete vyrazit do hor z větších měst tj. Suché Beskidzské, Makowa Podhalaňského a Jordanova; mnohem menší města – Pcim a Tokarnia – jsou také skvělým výchozím bodem. Stezky vedou z údolí na téměř každý zajímavý vrchol a mnoho polních cest vedoucích poli a lesy vám umožňuje upravit průběh výletu.

Kliszczaci – mezi horaly a Krakoviaky

Většina Makowských Beskyd byla kdysi obývána Kliszczaky – etnografickou skupinou na pomezí horalů a Krakovanů. Kliszczaci se zabývali hlavně zemědělstvím, truhlářstvím, tkáním a koželužstvím. Sالاšnictvím neboli typický chov ovci pasoucích se na pláních, bylo zřídka praktikované. Název skupiny byl odvozen od charakteristiké mezery zdobené lemem na spodním okraji kalhot, která se nazývala kliščem.

Skupina ztratila svou odlišnost na začátku 20. století, když podlehlá vlivům Podhala a Krakova a převzala mnoho prvků zagorzanské kultury. Jejich tradice a folklór se dodnes pěstují v obcích Budzów a Pcim. Působí zde několik lidových souborů a v regionálním muzeu Pcim (základní škola Krzywice) můžete vidět rekonstrukce kostýmů a domácího vybavení této málo známé etnografické skupiny.

Údolí Horní Visly.

Euroregion Beskydy, to jsou nejen hory, ale i podhůří, která jsou malebně protínána královnou polských řek. V této oblasti se Visla zpomalí a začne se volně pohybovat a vytváří mírné zatáčky doplněné částmi lesů a polí, mokřými loukami s četnými rybníky a jezírky. Stojí za to poznat přírodní a krajinnou bohatost těchto oblastí, protože místo opravdu



Wisła Vellá, Jezero Goczałkowickie, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

působí velkým dojmem. Hodnota tohoto údolí byla uznána i na mezinárodní úrovni. Fragment údolí poblíž Pštiny spolu s Goczałkowickou přehradou a přílehlými chovnými rybníky byl zařazen na seznam Natura 2000 jako útočiště pro mnoho cenných druhů ptáků. Je to ráj pro ty, kteří mají rádi pěší turistiku a toulky v přírodě. Na jaře a na podzim můžete obdivovat četná hejna stěhovavých ptáků, v létě druhy hnízdící, včetně mimořádně vzácné volavky noční. Rybníky, kde byl kapr po staletí chován, jsou pokryty zajímavou rostlinou – vodním kaltropem, a kolem rybníků se rozkládají nádherné lesy bývalého pštinského pralesa.

Navrhovaná trasa: naučná stezka v Goczałkowice-Zdroj; 3 km, 1,5 hodiny, 4 tabule. Trasa prochází chráněnými oblastmi a seznamuje se s různým prostředím. Začíná u vlakového nádraží, vede podél rybářského kanálu a rybníků, prochází korunou nádrže a dosahuje starého koryta Visly a nábreží, odkud se následně vrací do města.

Slezské moře nebo Goczałkowická přehrada.

Bílsko-Bělá a Živec mají Beskydské moře a Pština a Goczałkowice mají moře Slezské. Goczałkowická přehrada je největší umělé jezero na jihu země. Její břehy byly částečně ponechány v přirozeném stavu, což vábí ptáky, suchozemská a vodní zvířata. Přehrada je zásobárnou pitné vody pro aglomeraci Horního Slezska, koupání je v ní zakázáno. Krásu jezera a jeho okolí lze obdivovat z jeho břehu, nebo spíše od koruny přehrady, kam se můžete vydat na příjemnou 3 km procházku s krásným výhledem v pozadí.

Wislika.

Říční jezírka jsou malé přehrady vytvořené v důsledku odříznutí ohybu řeky od jejího hlavního toku. V údolí horní Visly je několik takových jezírek s charakteristickým srpkovitým tvarem; některé vznikly v důsledku lidské činnosti při regulaci řeky. Ponechané zarostly vegetací, což pro mnoho zvířat vytvořilo dokonalé podmínky. Nejzachovalejší wislika, jak



Kapří Údolí, foto: archiv sdružení „Kapří Údolí“

se nazývá těmto odříznutým říčním jezírům, se nachází ve Spytkowicích u Zatoru. Byla zahrnuta do evropské sítě Natura 2000. Chráněny jsou zde tři nádrže, a ty vynikají mimořádnou bohatostí flóry – nádherně kvetoucími lekníny a stulíky. V létě se vegetace na vrcholku masivně rozvíjejí a vytvářejí zelený koberec, který se prolíná s bílými a žlutými květy.

Navrhovaná trasa: naučná stezka „Za zámek“ značená ze Spytkowic; 5 km, 3 hodiny, 9 zastávek. Nepříliš dlouhá, ale zajímavá cesta na wisliska. Trasa začíná u zámku Spytkowice, vede parkem, přes potok a jezírka a nakonec vede nad Vislu. Návrat po stejné cestě nebo podél wisliska Miejsce (Místo).

Kapří údolí, neboli rybníky, rybníky, rybníky ...

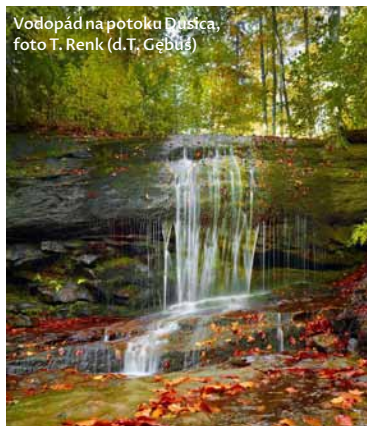
Před více než 600 lety byly mezi Sołou, Vislou a Skawou zřízeny rozsáhlé rybníkové komplexy. Malý Zator je jimi téměř ze všech stran obklopen. Chovají se zde kapři zvaní královští. Dlouhá historie vod, která vede k jejich dokonalé integraci do okolní krajiny, způsobu řízení rybolovu, četné štěrkové nádrže a dochované fragmenty břehových lesů podél řek Soła a Skawa činí tuto oblast mezi okřídlenými ptačími hosty velmi ob-

líbenou. Bylo zde označeno asi 300 druhů ptáků, z toho 180 chovných, více než ve většině národních parků. Období pozorování ptačího světa v Kapřím údolí trvá prakticky celý rok. Tyto oblasti je skvělé poznat ze dvou okruhů – bylo vyznačeno několik cyklotras, ale pěší turisté si také nemohou stěžovat. Na výběr jsou přírodní stezky, z nichž dvě vedou zajímavým rybníkovým komplexem Przeręb (obě trasy začínají v blízkosti budovy agronomie, turisté zde nechávají auto a pěšky dojdou k rybníkům). Při procházce pamatujte nejen na dobré boty – terén je někdy blátivý, ale také na správné oblečení – je zaručen přímý kontakt s přírodou.

NEJZAJÍMAVĚJŠÍ REZERVACE A PŘÍRODNÍ PAMÁTKY

Rezervace Madohora (Malé Beskydy).

Pokrývá horní částí Lamanej Skaly (929 m n.m.), druhého nejvyššího vrcholu Malých Beskyd. Svahy a vrchol hory jsou kompletně zalesněné – rezervace byla vytvořena díky dokonale zachovanému porostu. Zeď stromů zde vytváří divočinu, která byla dříve nazývána Čertův mág. Svahy jsou zarostlé hustým bukem, vrcholek – les připomíná smrkové pásmo horní části, což je hromadná charakteris-



Vodopád na potoku Daisica, foto T. Renk (d.T. Gębús)



Ślemień, pohled z vrcholu Łękawki, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

tika mnohem vyšších částí hor. Více než 100 let staré smrky, jakožto i výběžky a skály, které lze vidět v oblasti vrcholu, vytvářejí v Malých Beskydech jedinečnou krajinu. Název vrcholku – Lamana Skala – byl odvozen od přítomnosti četných skalních bloků.

Rezervace se nachází v obci Ślemień. Kříží jej stezky: červená (z průsmyku Kocierska 3 hodiny; ze Gronia Jana Pavla II. 2 hodiny) a žlutá (od Rzykow Praciakow 1,5 hodiny), a a na její hranici se napojuje modrá (od Ślemień 3 hodiny) a zelená (od Targoszow 2 hodiny). Vyplatí se vám naplánovat si výlet tak, abyste na cestě mohli navštívit malebný Leskowiec a Gron Jana Pavla II nebo Jaworzynu, kde můžete vidět tzv. hraběcí boty (viz rám).

Hraběcí boty, neboli památka z minulosti

V roce 1846 hrabě Adam Potockí vylezl na vrchol Leskowiec. Považoval lezení na horu za tak důležité, že se rozhodl jej zvěčnit. Nařídil, aby byl do kamenné desky nalezené na hoře vyrubán otisk jeho bot. O půl století později se na Leskowci objevil baron Roman Taube a hraběnka Maria Wielko-

polka. Také nechali zvěčnit otisky svých bot pro budoucí generace. Kamenné desky zdobené otisky bot, zvané hraběcí boty, zdobily vrchol po mnoho sezón, dokud nezmizely ve 20. letech 20. století. Předpokládalo se, že je úmyslně strhli pastýři, kterým se nezamlouvaly panské památky. Po celá desetiletí byly kamenné desky téměř zapomenuty, až na začátku 21. století byly nalezeny na svahu Leskowiec. Ležely pohřbené v lesní podestýlce po dobu 80 let, ale pořád byly v dobrém stavu. V roce 2004 byly převezeny na Gron Jana Pavla II. a vystaveny poblíž horského hostelu pod Leskowcem.

Rezervace Kuznie (Slezské Beskydy).

Jihovýchodní svahy hory Muronka (1021 m n.m.) zabírají velkou plochu skalních úlomků, skutečný skalní výchoz, jehož výška dosahuje 11 m a je plná různých balvanů a jeskyň. Toto je nejzajímavější seskupení tohoto typu ve Slezských Beskydech, ačkoliv dobře ukryté mezi urostlými stromy. Floristickou zvláštností je zde skalní vegetace s takovými druhy, jako je kapradina obecná a skalní



Údolí Wapienica, foto T. Renk (d. T. Čebus)

paraket. Vysoké věže (volně stojící skalní bloky) a kazatelny (skupiny skal spojené s horským svahem) ponořené do husté zeleně jsou působivé, ale rezervaci nelze navštívit a její průzkum je sám o sobě nebezpečný kvůli četným skalním trhlinám ukrytým v porostu. Stojí za to se přiblížit k oblasti chráněné krásným údolím potoka Twardorzeczka. Lesní cesty odrážející se vzhůru, pokryté obrovskými balvany, tu a tam dávají představu o povaze této oblasti.

Rezervace se nachází v blízkosti vesnice Twardorzeczka, v blízkosti Živce. Vedle severních hranic vede podél horského hřebene zelená stezka z obce Ostre (2 hodiny).

Ekologický park „Údolí Wapienice“

Údolí Wapienice, jeden z nejceněnějších fragmentů Slezských Beskyd, je oblíbeným místem procházek občanů Bilska. Je to skutečné útočiště volně žijících živočichů uvnitř administrativních hranic Bilska-Bělé. Zdejší lesy potěší svou rozmanitostí a přirozeností, údolí má specifické mikroklima. Vede jím pohodlná cesta, která je ideální pro rodinnou procházku. U přehrady nad umělou nádrží Wielka Louka, která byla postavena ve 30. letech 20. století po výstavbě hráze na řece Wapienica, se nachází dřevěná chata, kde můžete něco sníst a zároveň si užít nádherný výhled na vodu a hory. Od 90. let 20. století je údolí chráněno jako přírodní a krajinný komplex ekologického parku „Údolí Wapienica“.

Rezervace Romanka (Živecké Beskydy).

Zahrnuje části pod vrcholem Romanka (1366 m n.m.), chrání původní fragment bývalého Karpatského lesa – horní smrkový les. Rostou zde 250leté smrky a 300leté javory a tyto oblasti jsou místem výskytu vlka, medvěda, rysa a tetřeva. Stejně jako ve většině rezervací je zásah člověka omezen na minimum; padlé stromy, pařezy vyčnívající do nebe, vykopávky a skalní trosky vytvářejí divokou a primitivní krajinu. K tajemnu přispívají velké kapradiny o délce 1,5 metru.



Rezervace Romanka, foto archiv SRB



Na stezce. Pohoří Babi hora, foto R. Soliňský

Nejjednodušší způsob, jak se dostat do rezervace, je od Žabnice (černé značky, pak po modré 3,5 hodiny) nebo Sopotni (modrá stezka 3 hodiny). V této oblasti vede také žlutá stezka z Rajczy (5 hodin).

Srubita – tam, kde šustí původní lesy

Pro ty, kteří mají málo divoké krásy, doporučujeme navštívit rezervaci Srubita v masivu Velká Rača. Je to jedna z nejstarších chráněných oblastí v Beskydech. Její plocha je zarostlá úrodným karpatským bukem typickým pro les, který zde se zachoval téměř v původním stavu. Více než 200 let starý stromový porost se skládá z hezkých buků a vysokých starých jedlí. Srubita je přísně chráněná rezervace, ale díky své velké památkové a poznávací hodnotě zde byla vyznačena naučná stezka. Začíná v Rycerce Góna, poblíž lesnické chaty Rača, kde můžete nechat své auto (6 km, 2 hodiny, několik zastávek). Trasa zpočátku vede údolím potoka, překračuje jej mosty a lávkami a po překonání strmého svahu se dostanete do rezervace.

Srubita je také začátkem další neobvyklé zajímavosti – přeshraniční Zelené stezky Beskyd. Tato turistická trasa, která leží na polské a slovenské straně, je dlouhá 33 km a je nejlepší si na ni vyhradit 2 dny. Stezka končí slovenským skanzenem ve Vychylovcích a vede divokými zatačkami masivu Velké Rači.

Rezervace na Polici (Pohoří Babia hora).

Na svazích Policy (1369 m n.m.) byly vytvořeny dvě lesní přírodní rezervace. Sousedí podél cesty, kterou vede červená hřbetní stezka: rezervace na Policy prof. Zenona Klemensiewiczze zaujímá severní svahy vrcholu (obec Zawoja), a rezervace Na Policy – jižní svahy (obce Bystra-Sidzina). V obou případech je chráněn přírodní smrkový les horního patra, útočiště mezi ostatními ptáky vzácného tetřeva hlušce. Pásmo bylo zařazeno do sítě Natura 2000.

Lingvista Zenon Klemensiewicz, po němž byla pojmenována jedna z rezervací, zemřel v roce 1969 při havárii letadla na severních svazích Police. Letadlo letící z Varšavy do Krakova se z nevysvětlitelných důvodů ocitlo nad Zawojou a havarovalo méně než 100 m pod vrcholem. Oběti katastrofy připomíná památník na vrcholku Policy a dřevěný kříž postavený u zelené stezky.

Podél hranic rezervací vedou tři trasy: červená hlavní stezka Beskydy (od Krowiarek 2,5 hodiny), zelená ze Zawoji (3 godz.) a modrá z průsmyku Zubrzycka (2 hodiny)



Pštinský zubr, foto T. Renk (d. T. Gebuš)

Zubroviště (Pštinský prales).

V Jankowicích u Pštiny se nachází neobvyklá rezervace – bylo zde oploceno přes 700 ha lesních porostů, čímž vznikla obrovská zubří farma. Oblast není veřejně přístupná, ale na jejím okraji bylo vytvořeno Centrum environmentálního vzdělávání „Pštinstí zubří“ s ohradou pro několik zvířat. Kolem ní byla vyznačena naučná stezka o délce 1,5 km, takže během procházky budou turisté moci, s trochou štěstí (zubr je někdy schovaný v lese), tato majestátná zvířata obdivovat. Četné tabule představují historii a život zubrů a zabývají se otázkami práce lesníka, ekologie a ochrany přírody.

**Centrum ekologického vzdělávání
„Pštinstí zubří“,
ulice Żubrów 151, Jankowice,
<http://start.lasy.gov.pl/web/kobior/oeo>.**

Odkud se vzali zubří v Pštíně

První zubří se objevili vpštinských lesích v roce 1865. Pocházeli z bělověžského pralesa – byli darem cara Alexandra II. knížeti pštinskému Janu Henrykovi XI Hochbergovi, vášnivému lovcí. Malé stádo rychle rostlo a na začátku 20. století mělo již několik desítek kusů. Bohužel zmatek, který ve Slezsku převládal po první světové válce způsobil, že počet zvířat rychle klesal – zubří byli bezohledně zdecimováni pytláky. Populace však byla zachráněna a jeden ze zubrů byl poslán do Białowieže, kde byl zahájen projekt na obnovu těchto velkých savců v bělověžském lese (poslední zubr tam padl v roce 1919). Král bělověžského lesa se za tento čin odvděčil. Když v 50. letech 20. století vypukla v chovatelské stanici Jankowice slintavka a kulhavka, byli zde přivezeni potomci pštinských zubrů z Bělověže. Dnes místní stádo čítá přibližně 30 jedinců.

Přírodní památka Malinovská skála (Slezské Beskydy).

Tento velký skalní výchoz (13 m dlouhý, 5 m vysoký) je jedním ze symbolů Slezských Beskyd. Zdobí vrchol stejného jména a je považován za geologickou zvláštnost. Tvoří ho takzvané konglomeráty Malinowska Skála, které se vyskytují pouze ve Slezských Beskydech a na několika místech. Na stěnách výchozů vidíte zajímavé formy zvětrávání, včetně docela hlubokého výklenku, kulatého v obrysu. Vzhledem k tomu, že výchoz je chráněným objektem, nesmíte na něj stoupat (nebezpečí pádu!), pro turisty jsou v okolí připraveny lavičky, aby bylo možné obdivovat výchoz a jeho okolí – kdysi místo obklopoval les, ale kvůli vymírání porostů, které byly masivně napadeny kůrovcem a parazity, bylo nutné provést kácení, takže dnes jsou výhledy opravdu rozsáhlé.



Jeskně Kómonieckého, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

Červené značky z průsmyku Salmopol-ska vedou k Malinowské skále (1,5 hodiny). Můžete také využít sedačkovou lanovku ze Szczyrku do Skrzyczne a dostat se odtamtud na výchoz po zelené stezce (1,5 hodiny). Druhá možnost je vynikajícím doporučením pro snadný rodinný výlet.

Podzemní svět Beskyd

Přestože Beskydy nejsou spojeny se skalnatou krajinou, bylo v nich objeveno mnoho jeskyní (nejdelší objevená – Wiślańska – je dlouhá 2 km, ale je to výjimka). Některé byly považovány za přírodní památky, ale žádné nebyly upraveny pro účel prohlídek. Není divu – podzemní svět Beskyd nejsou Tatry ani Jurský park. Vstupní otvory jsou obvykle velmi úzké, vedou svisle dolů k úzkým chodbám, což vyžaduje specifickou výbavu. Obyvatelé temných bludišť jsou netopýři, kteří bývají z roku na rok v nich čím dál více ochotni zimovat.

Návštěvu podzemního světa je lepší neplánovat si na vlastní pěst. Můžete prozkoumat známé jeskyně s řádně vyškoleným průvodcem, který se postará o vaše vybavení a bezpečnost.

Přírodní památka – vodopád na potoku Sopotnia Wielka (Živiecké Beskydy).

Obec Sopotnia Wielka leží na úpatí Romaniky, odtud vede několik horských tras. Přitažlivostí obce je však největší vodopád v Beskydech – praslovanské slovo sopot, od kterého je pojmenována obec, znamená bzučivý proud, vodopád. Voda zde padá z výšky 10 metrů takovou silou, že na úpatí kaskády vytesala hluboký kotol, ve kterém se tvoří silné víry.

Vodopád je snadné nalézt – nachází se ve středu obce, u mostu.

Další vodopády Beskyd

K zajímavým vodopádům Beskyd patří i vodopády vytvořené v Mosorném Potoku v Zawoja-Mosorné (8 m, přístup z modré stezky) a ve Stryzawa-Roztoki na Uporném Potoku (přístup po žluté značce). Pěkným vodopádem na toku Dusica (3 metry vysoký) se mohou pochlubit také Malé Beskydy (přístup za žlutými značkami z vesnice Las).

3 | Památky

Zámek Pština, foto T.Renk (d.T.Āebuř)



Euroregion Beskydy je plný historických a architektonických skvostů. Najdete je nejen ve městech, která byla již ve středověku důležitými středisky politického a kulturního života, ale také ve vesnicích a vesničkách. Horalové, jejichž talent na tesařství je dokonce příslovečný, postavili nejen pěkné domy, ale i krásné dřevěné kostely. Mnohé z nich lze stále obdivovat, některé z nich jsou skutečnými perlami. Existují také zajímavá sídla a paláce – svědci panského života a kontaktů s velkým světem. Mnoho měst na úpatí Beskyd bylo známo průmyslovými tradicemi – textil, pivovarnictví, železnice ... toto nám připomínají technické památky. Zvláštním místem, svědkem kruté historie, je koncentrační tábor Osvětim-Birkenau.

Kaple, kříže, sochy

Oblasti Euroregionu Beskydy jsou bohaté na dřevěné kaple a zvonice, kamenné kaple u cest, kříže a sochy. Pod horskými stezkami je vidět mnoho malých kaplí zavěšených na stromech. Jsou vyrobené místními lidmi, zdobené plastovými květy a svědčí o jejich víře a sejetí s místními tradicemi. Mnohem větší kaple, připomínající miniaturní koste-

ly, obvykle stojí u místních silnic a komunikací nebo tras. V minulosti, kdy ne každá vesnice měla chrám, se u kaplí často konaly mše. Na některých místech je tento zvyk praktikován dodnes.

OBJEKTY UVEDENÉ V SEZNAMU UNESCO

Památník a muzeum Auschwitz-Birkenau.

Největší vyhlazovací tábor v historii lidstva byl vytvořen Němci v polovině roku 1940. O dva roky později, po výrazném rozšíření, se také stal centrem Endlösung der Judenfrage („Definitivní řešení židovské otázky“), nacistického plánu vraždění Židů žijících na územích okupovaných Třetí říší. Koncentrační tábor Osvětim byl sestaven z několika táborů: hlavní Auschwitz I v Osvětimi, Birkenau (Auschwitz II) v Březince, Monowitz (Auschwitz III) v Monowicích a téměř 40 menších dílčích táborů. Předpokládá se, že zde bylo zavražděno celkem 1,5 milionu lidí 28 národností, z nichž asi 90 % byli Židé. Další dvě významné skupiny byli Poláci a Romové.

Po válce byly tábory Auschwitz a Birkenau přeměněny na památník a muzeum a byly uznány jako Památník mučednictví Polského národa a dalších národů. V roce 1979 bylo místo zapsáno na Seznam světového dědictví UNESCO, aby varovalo před fanatismem, extrémním nacionalismem a rasismem.

Auschwitz I je zachovaný téměř ve stavu, ve kterém ho nacisté opustili, je hlavní součástí zařízení. V kasárnách jsou připraveny výstavy věnované životu v táboře a vyhlazování vězňů. V Březince se zachovala se železniční rampa, na které



Kaple v Sidzinu, foto J. Kociolek



Tábor Auschwitz–Birkenau, foto Poviátový archív v Osvětimi

lékaři SS prováděli výběr vězňů; zbytky plynových komor, krematoria, primitivní kasárny a kilometry osnatého drátu. Auschwitz a Birkenau (Březinka) jsou od sebe vzdáleny 3,5 km (mezi nimi jezdí bezplatný autobus, ale stojí za to projít si tento úsek pěšky). Na návštěvu obou táborů jsou zapotřebí alespoň 3 hodiny.

Památník a muzeum Auschwitz-Birkenau, ulice Więźniów Oświęcimia 20, Osvětim
Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau, ulWięźniów Oświęcimia 20, Oświęcim, <http://pl.auschwitz.org>. Muzeum se nachází na okraji města, u státní silnice č. 933.

Klišé paměti. Labyrinty

V Harmězech u Osvětimi v centru sv. Maximiliana se můžete podívat na neobvyklou výstavu – Klišé paměti. Labyrinty. Její tvůrce, umělec Marian Kołodziej, přišel do Osvětimi v první přepravě vězňů. Dostal táborové číslo 432. Pracoval v Harmězech, kde se nacházel jeden z táborů Osvětimi. Ponořen po pas ve vodě čistil blátivé rybníky pro rybí farmy SS. Pět let strávil v pekle tábora. Přežil.

Šokující práce umělce – desítky metrů kreseb uspořádaných do velkých desek – říká více než tisíce slov.

Centrum sv. Maximiliana-Františkáni, ulice Franciszkańska 12, Harměže, www.harmeze.franciszkanie.pl.

URBANISTICKÉ USPOŘÁDÁNÍ

Bílsko – Bělá a její zástavba.

Bílsko–Bělá existuje jako jeden městský organismus až od roku 1951, ale historie měst, které se staly její součástí, je mnohem delší. Starší a bohatší Bílsko bylo založeno ve 13. století, jeho chudší sestra Bělá v 16. století. Města patřila do různých zemí – Bělá do Malopolska, Bílsko do Slezska – a dlouhou dobu také do různých států, takže každé z nich má svou vlastní historii a místa, která stojí za to vidět. Nejpůvabnější část Bílska–Bělé je tvořena starým náměstím se sousedními ulicemi. Jeho tvar se od 13. století nezměnil – na náměstí kdysi vedly dlážděné uličky. Ve středověku se zde soustředil společenský a ekonomický život Bílska – pořádaly se zde trhy a veletrhy.



Staré náměstí v Bílsku-Bělé, foto T. Renk (d.T. Gebuš)

Dnes tato tradice pokračuje – na náměstí se koná mnoho městských slavností. Ve středu velké obdélníkové plochy náměstí je osazena kašna se sochou římského boha moří Neptuna a činžovní domy obklopující náměstí pamatují na dobu 17. až 18. století. (vyšší, dvou nebo tři patrové, pocházejí z přelomu 19. a 20. století). Kdysi všechny měly domy arkády, nyní se vyskytují pouze v západních průčelích. V létě jsou u kašny rozestavěny kavárenské stoly. Můžete zde sedět pod deštníkem a sledovat, jak se děti stříkají vodou z kašny, nebo zajít do obchodů a antikvariátů, pak navštívit monumentální katedrálu sv. Mikuláše (viz s. 41) anebo zajít na zámek Sułkowských (viz s. 44). Kdysi byla tato část města obklopena obrannými zdmi. Jejich fragmenty zůstaly zachovány na ulici Orkana.

Cennou památkou města je dřevěný kostel sv. Barbory, který se nachází daleko mimo centrum, v Mikuszowicích Krakowských – viz s. 37.

Bílsku se také přezdívá Malá Vídeň. Není to náhodou. Když v devatenáctém sto-

letí zažilo město své zlaté časy a rychle se vyvíjelo, činžovní domy, které nechali postavit bohatí stavitelé, byly navrženy podle habsburské architektury. Komplex těchto činžovních domů lze mimo jiné obdivovat na ulici 3 Maja vedoucí z centra na vlakové nádraží. Na přelomu 19. a 20. století stály na reprezentativním bulváru Bílska nejen nejhonosnější a nejkrásnější obytné domy, ale také velké veřejné budovy, mj. divadlo (dnes Polské divadlo) připomínající vídeňské divadlo nebo pošta (dnes Hlavní pošta) ve stylu typickém pro rakouské postov-



Radnice v Bělé, foto T. Renk (d.T. Gebuš)



Náměstí Chrabrého, foto T.Renk (d.T.Ľebug)

ní budovy, zdobená charakteristickou kopulí. Významní hosté přenocovali v hotelu Kaiserhof (dnešní hotel Prezident), který poskytuje služby na nejvyšší vídeňské úrovni. Stojí za to strávit nějaký čas objevováním města. Kompaktní centrum skýtá mnoho malebných zákoutí, na které lze nejsnadněji narazit během procházky.

Objekty umístěné na Stezce průmyslových památek – viz s. 83.

Bělá a její zástavba

Bělá, která se rozvinula na pravém břehu řeky, je ohraničena ulicí 11. listopadu, která je bez silničního provozu. Od období trasování silnice v 18. století se zde soustředil obchodní a zábavní život mladší sestry Bílska. Dnes se části neliší – je to nákupní a hospodské centrum, hlavní proměnáda hlavního města Podbeskidzia. Zdejší budova z 18. století, nazvaná josefínská (po císaři Josefovi II Habsburském), je jedním z nejlépe dochovaných architektonických komplexů tohoto období v zemi. Budovy postavené podle oficiálně schválených návrhů – dvoupodlažní nebo jednopatrové, částečně sklepní, tvoří příjemnou, pěkně zrekonstruovanou část města.

Na straně Bílska je také sídlo městského úřadu. Radnice (ul. Stojałowskiego) s bohatě zdobenou fasádou vypadá působivě. Když byla na konci 19. století zahájena architektonická soutěž o návrh budovy, bylo vyžadováno, aby budova měla věž s hodinami. Dnes se z této věže line hejnal, který spouští počítačové hodiny a zvonkohra.

Kúty a jejich středověký vznik.

Středověké a městské uspořádání města připomíná dlouhou a zajímavou historii Kút – náměstí a přilehlé ulice byly založeny ve 14. století. Značná velikost náměstí, které je impozantní i dnes, byla spojena se světově proslulými velkými trhy, které zde byly organizovány – náměstí muselo pojímat četné stánky a davy kupujících. Obrovskou plochu dnešního náměstí obklopují skromné, jednopatrové domy z 19. století. Uprostřed je fontána, stojí zde i pomník sv. Jana Kantého, nejslavnějšího občana města, který byl známý jako Jan z Kút..



Pština, foto T.Renk (d.T.Ďebugš)

Pština a její utulnost.

Pština je jedno z nejpůvabnějších měst ve Slezsku. A nejde jen o velkolepý zámek (viz s. 49), ale o dojem, který vytváří celé město. Náměstí ve Pštině bylo vystavěno ve 13. století. Vždy zde byly pořádány trhy a festivaly a oslavovaly se zde důležité události. To platí i dnes – na obdélníkovém čtverci obklopeném restaurovanými činžovními domy z 18. a 19. století to stále žije, ačkoli trhy se zde již nekonají. Funguje zde však řada restaurací a kaváren a lavičky kolem tržního náměstí vás povzbuzují k relaxaci. Na jedné z nich dokonce seděla vévodkyně Daisy (viz informace na s. 52). Několik úzkých uliček vybíhá z náměstí, včetně Piastovské ulice, hlavní promenády Pštiny. Jako to bylo před staletími, je to nejdůležitější ná-

kupní centrum města. Obchody zabírají přízemí činžovních domů z 18. století, na některých stěnách můžete obdivovat cechové emblémy. V Bílém domě pokrytém šindelovou střechou se nachází zajímavé Muzeum slezského tisku (viz s. 60). Potěšení nabízí také procházka částí města z 19. století, kde se v zeleni skrývají pěkné vily a veřejné budovy.

V Pštině stojí za návštěvu také skanzen Ohrada vesnice Pština – viz s. 64.

Zámek Pština – viz s. 49.

Pština nad řekou Pštinou

Odkud pochází název města? Vysvětlění jsou odlišná: od osídlení určitého rodu Pleszki, od latinského termínu plescitum, což znamená oplocený areál pro lovecké účely, nebo ze starého polského slova pło, což znamená „jezero“. Nyní se věří, že název Pština pochází ze slovanského slova plszczyna, kterým se nazývaly mokřady. Ve skutečnosti, když se stavěl zámek a město, byla oblast okoli bažinatá. Pštinka je na rozdíl od svého zdrojného názvu velká řeka a po staletí na jaře často rozlévala své vody do okolí, což bylo využito k založení mnoha rybníků v oblasti. Po založení zámecké zahrady vznikl systém malých jezer propojených kanály. Dodnes jsou atrakcí Pštiny.



Lavička princezny Daisy v Pštině, foto T. Renk (d. T. Ďebugš)



Náměstí v Živci, foto T. Renk (d.T. Gebus)

Živec a jeho náměstí.

Živec je místem s dlouhými tradicemi – na začátku 14. století byl již ustanoven městem se svými právy. Nejvýznamnější náměstí města si však nepamatuje tyto dávné časy, jeho okolní budovy byly postaveny v 19. století. Náměstí obklopují domky v kompaktní řadě, což mu dodává příjemný vzhled. V nízkopodlažní budově upoutá pozornost neobvyklá radnice. Polokruhovitá trojitá okna tvoří budovu, kterou si někteří spojují se synagogou, ve skutečnosti je budova odkazem na románský a gotický styl. Nejznámější stavbou náměstí je mohutná čtvercová zvonice. První, dřevěná, vyhořela při požáru v roce 1721. O dva roky později už byla vystavěna současná, kamenná. Dodnes je to jedna z nejoblíbenějších budov města. Štíhlá věž vycházející zezadu patří ke kostelu Narození Panny Marie (viz s. 42). Živec se stal malebnějším po renovaci náměstí v roce 2015 – fontána se sochou svatého Floriana získala znovu tvar, jaký měla v 19. století, když vznikla. Celé náměstí je přístupné pouze pro pěší.

Pokud jste v Živci, nezapomeňte navštívit zámek (ve skutečnosti dva zámky) – viz s. 46 a slavný pivovar – viz s. 59.

Trumpeta a trombita, nebo živecký hejnal

Živec má svůj vlastní hejnal. Je slyšet denně v poledne z věže radnice. Melodii složil otec Moniky Brodtky – Jan Brodka, který vede známou folklorní skupinu Země Živecka. Hejnal se skládá ze dvou částí. První část se týká kultury živeckých měšťanů a hraje se na trumpetu, druhá symbolizuje folklór místních zemí a hraje se na trombitu. Jedná se o lidový dechový nástroj ve tvaru dlouhé, 3–4 metry dřevěné trubky, která byla kdysi používána na horských pláních pro komunikaci na dálku.



Čínský dům v Živci, foto P. Strykowski



Tkalcovský Dům, foto T. Renk (d.T. Gebuš)

DŘEVĚNÁ ARCHITEKTURA

Světské stavby.

Dřevo, snadno zpracovatelné a široce dostupné, bylo po dlouhou dobu základním stavebním materiálem v horských oblastech. Chaty a přístavby byly nejčastěji roubené (viz obrázek) a pokryty šindely – malými prkny. Pro stavbu se obvykle používalo dřevo s horší kvalitou, životnost těchto budov tedy nebyla velká. Do naší doby přetrvalo jen několik starých budov. Nejcennější, včetně níže popsaných, jsou součástí Stezky dřevěné architektury (viz s. 81).

Skanzeny, skutečná muzea dřevěného stavitelství – viz s. 64.

Tkalcovský dům (Bílsko-Bělá).

Jednopatrová budova pochází z poloviny 18. století a je příkladem řemeslné architektury, která zcela zmizela nejen v Bílsku, ale v celém Polsku. Uvnitř domu byla umístěna pracovní dílna a typický bílský tkalcovský dům z konce 19. století – průlomového času pro ruční výrobu. Brzy se měl tkalcovský mistr přestěhovat do továrny, aby mechanicky, a tedy rychle a levně, produkoval řemeslo, které předtím vykonával doma. Podkrovní budovy je určeno pro výstavu lidových krojů nošených v meziválečném období v Bílsku-Bělé a také v okolí.

Tkalcovský dům, ulice Sobieskiego 51, Bílsko-Bělá, www.muzeum.bielsko.pl. Zařízení je pobočkou Historického muzea v Bílsku-Bělé nacházejícího se na zámku Sulkowski (viz s. 44).



Lesnická chata ve Zlatné, foto: archiv obce Ujsoly

Muzeum Stará chalupa (Milówka).

Skutečná perla tradiční stavby živeckého regionu. Tato roubená chalupa byla postavena v roce 1739, což znázorňuje nápisy na stropním trámu domu. Venkovský hostinec, později obytný dům, nyní muzeum, otevírá svým hostům dveře více než 270 let (!). Podle místních zdrojů se zde zastavil král Jan Kazimierz když utíkal před Švédý, Jan III Sobieski zde měl také přespát na cestě do Vídně. Interiér pochází z 19. století. Nábytek, dřevěné nádobí a domácí nářadí vám umožní pocítit atmosféru každodenního života horalů, a tlumené světlo procházející malými okny vám vytvoří iluzi, že se zde zastavil čas.

Muzeum Stará Chalupa, ulice Piastowska 1, Milówka. Na pravé straně hlavní silnice, severně od centra a křižovatky s cestou na Koniaków.

Roubené a bez hřebíků, aneb jak to drží

Dřevěné domy a chrámy jsou nejčastěji roubené – trámy byly naskládány na sebe a tvořily tzv. základy. Byly propojovány v rozích (vazech) různými způsoby, takže se navzájem spojovaly. Tvar trámů byl různý, kromě kulatých byly používány poloviny, tj. kulatina řezaná na polovinu, obdélníkové kulatiny nebo obdélníkové trámy se zkosenou hranou. Pro spojení dřeva nebyly použity žádné hřebíky, ale pouze byly pečlivě namontovány sousední prvky. Někdy, pro posílení struktury, zejména když byly trámy dlouhé, byly použity dřevěné hmoždinky k ochraně základů – bránily před posunutím trámů.

Starý hostinec (Jeleśnia).

Stylová modřínová hospoda na jelesnianském náměstí pokrytá obrovskou střechou upoutá už z dálky. Již od svého založení v 18. století nepřetržitě vítá hosty a nabízí jim regionální jídla. Téměř od začátku vzniku se těší popularitě, a to nejen mezi místními obyvateli. Před dvěma staletími v ní zastavovali obchodníci a loupežníci, kteří cestovali podél hlavní



Hostinec Řím, foto J.Kociolek

ulice, a po skončení jejich éry zde začali přicházet měšťtí a obecní úředníci, průvodci a turisté. Prostorný interiér rozděluje na polovinu široká dlážděná chodba, do které kdysi vjížděly koňské povozy. V té době měla každá strana hostince jinou funkci: vpravo (od náměstí) byla ubytovací část, vlevo bylo servírováno jídlo. Dnes jsou ve všech sálech stoly lákající na hostinu. Jednoduchá a skromná výzdoba je lidová – papírové květy, bílé ubrusy a staré fotografie.

Starý hostinec, Rynek 12, Jeleśnia,
www.starakarczma.eu.

Kostel v Jeleśni – viz s. 43.

Hostinec Řím (Sucha Bezkidzka).

Od 18. století vévodí suskému náměstí vznešená dřevěná chalupa na vysokém kamenném základu s charakteristickými arkádami. Kdysi, když se konaly koňské trhy na místním náměstí, byl v místnostech hostince uzavřen ne jeden obchod a úspěšné obchody byly také zapíjeny. Do prostorné chodby vedou mohutné dveře, ze kterých se dostanete do restaurace nebo kavárny. Výzdoba (kompozice krepového papíru, dožínkových věnců nebo dekorací zavěšených pod stropem) a nabídka menu pocházejí z tradic živeckých a babiuhorských horalů. Samozřejmě existují odkazy na legendu pana Twardowského (viz rámeček), kterou proslavil Adam Mickiewicz v baladě Paní Twardowská. Také na ni odkazuje fontána umístěná před hostincem ve tvaru podkovy s erbem a chrlíči Twardowského a Mefistofela.



Hostinec Řím, foto J.Kociolek



Kostel svatých apoštolů Šimona a Judy Tadeáše v Łodygowicach

**Hostinec Řím, Rynek 1, Sucha Beskidzka,
www.karczma-rzym.com.**

Pokud jste v Suché, musíte navštívit místní zámek (s. 47) a kostelo – klášterní komplex (s. 43).

Tento hostinec se jmenuje Řím

Kdo nezná legendu čaroděje Twardowského, který výměnou za slávu, mládí a bohatství prodal duši ďáblu? Čert měl mu sloužit ve všem, a ve správný čas, když čaroděj přijel do Říma, si čert přišel pro to, na co měl nárok. Čaroděj Twardowski si myslel, že ďábla obalamutí a do Říma nejel. Jednoho večera přišel do hostince, jehož jména si nevsíml. Tady se však před ním zjevil ďábel a pronesl slavná slova: „Tento hostinec se jmenuje Řím ... Zatýkám Vás.”

Sakrální stavby.

Stoupající střecha, štíhlý blok, masivní věž ... malebně zapsané do krajiny, dřevěné kostely vždy potěší svou krásou a dokonalost práce jejich stavitelů ná-

vštěvníky ohromí. Postaveny z modřínových nebo jedlových trámů, které byly pečlivě odkorněny a dobře vysušeny, se šindelovou střechou a drobnými okny vyřiznutými pouze v jižní straně zdi, jsou to chrámy se vchodem orientovaným na západ a oltářem na východ. Zpočátku nebyly pokryty žádným krycím materiálem, teprve později došlo k izolaci v podobě lamel a desek. Do interiéru vedly vždy dva vchody: hlavní, umístěný v západní zdi, a boční, uprostřed jižní zdi.

V Euroregionu Beskydy můžete obdivovat mnoho krásných dřevěných kostelů. Většina z nich se nachází na Stezce dřevěné architektury (viz s. 81).

Kostely jsou během mše otevřené. Od května do září jsou některé přístupné návštěvníkům v rámci programu Stezka dřevěné architektury – viz s. 81.



Kostel Svaté Barbary v Mikuszowicích Krakowských, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

Soboty nejen v sobotu

Dřevěné kostely často skýtají tzv. soboty, což jsou nízké arkády. Tento charakteristický stavební prvek, který ovlivňuje malebný tvar bloku a pevně jej usazuje do země, se vyvinul ze střechy a měl chránit základ před vlhkostí. V arkádách bylo také uloženo církevní vybavení. Kolem 17. století začaly tzv. soboty plnit ještě další funkci, a to funkci provizorního přístřeší pro lidi přicházející do kostelů z dalekých míst. V té době byly farnosti mnohem větší než dnes a kostelů bylo mnohem méně. Abyste to stihli na nedělní mši, museli jste opustit dům mnohem dříve než dnes.

Kostel sv. Barbory, Bilsko-Bělá, Mikušovice.

Přestože je oblast Mikuszowice daleko od centra, vyplatí se jí navštívit – zdejší modřínový kostel, patří k architektonickým skvostům regionu. Chrám byl postaven na konci 17. století na místě dřívějšího, který vyhořel, zatímco věž byla přidána mnohem později, až v 19. století. Mezi jinými budovami tohoto typu se kostel vyznačuje stoupající střechou

a uzavřenými arkádami (tzv. sobotami). Chrám také není orientován na světové strany. Skromný blok skrývá interiér pokrytý bohatou polychromií z 18. století zobrazující legendu o sv. Barboře. Hlavní oltář obsahuje kopii triptychu z 15. století – cenný originál byl přenesen do Národního muzea v Krakově.

Kostel sv. Barbory, ulice Cyprysowa 25, Mikuszowice Krakowské, Bilsko-Bělá. 6 km od centra města.

Centrum Bilska-Bělé – viz s. 28.

Zámek Sulkowských – viz s. 44.

Kostel sv. Marcina (Ćwiklice)

Je to jeden z nejstarších dřevěných kostelů ve Slezsku a možná i nejstarší. Až donedávna se předpokládalo, že byl postaven na konci 16. století, ale výzkum ukázal, že je ještě o 100 let starší – byl postaven v polovině 15. století. Pouze věž (17. století) a kaple (19. století) pocházejí z pozdějšího období. Objev, že kostel je mnohem starší, než se myslelo, byl učí-



Kostel Povýšení svatého kříže ve Staré Vsi, foto T. Renk (d.T. Gebuš)

něn během konzervačních prací – v roce 2010 byla budova hodně poškozena povodněmi a musela být zahájena nákladná rekonstrukce, která dosud neskončila. V současné době se obnovují jedinečné polychromy, které pokrývají stěny chrámu. Cenný gotický triptych, který zdobil interiér, byl dočasně přesunut do zámecského muzea v Pštíně.

**Kostel sv. Marcina, ulice
gen. Zawadzkiego 9, Čwiklice.
4 km od Pštiny.**

Lachowice.

Dřevěný kostel v Lachowicích byl postaven v 18. století. Je jednou z nejcennějších památek dřevěné sakrální architektury, byl také kandidátem na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Nakonec se však nedostal, ale jen kvůli jeho věku – byly vybrány nejstarší objekty z 15. – 16. století. Téměř celý kostel je obklopen prominentními arkádami (sobotami), v nichž visí malované zastávky křížové cesty. Masivní věž je zakončena tvarovanou kovovou kupolí. Vybavení kostela pochází z 19. století a okouzluje atmosféru interiéru zvýrazňuje tmavě modrá klenba s malovanými zlatými hvězdami.

**Kostel sv. Petra a Pavla, Lachowice 178.
10 km od Suché Beskidzské.**

Odehnání bouří, nebo-li loretanské zvonice

V některých vesnicích a vesničkách stojí ještě loretánské zvonice, silně poznamenané časem. Kdysi byly neoddělitelnou součástí horských měst – věřilo se, že zvon v nich zavěšený zahání plánovače demony, kteří tahali bouřkové mraky. Efektivita zvonů byla údajně velmi vysoká, pokud bylo zvonění

zahájeno před začátkem bouře. Zvonice také oznamovaly Anděl Páně nebo varovaly před požárem. Nikdy však nebyly používány pro oznámení něčí smrti – zvonice by dle pověsti ztratila moc odvádět demony.

Z beskydské krajiny pomalu mizí jednoduché dřevěné zvonice. Zachovaly se např. ve Stryszawě – na sídlišti Rزتوكi a Wsiórz a v Zawoju-Czatoży. Konstrukce tohoto typu se také nachází v skanzenu v Sidzinu (viz s. 65).

Łętownia.

Kostel v Letowni je jednou z největších dřevěných budov v Beskydech. Pochází z 18. století a stejně jako většina chrámů tohoto typu byl postaven v roubeném stylu (viz rámeček s. 34). Tvarované tělo kostela je zdobeno velkou masivní věží zakončenou kulovitou kupolí a k obdélníkové loďe přiléhají dvě postranní kaple. Téměř veškeré vybavení kostela pochází z 18. století. Stěny jsou pokryty krásnými polychromy z 18. století s květinovými a architektonickými motivy.

**Kostel svatých apoštolů Šimona
a Judy Tadeaše, Łętownia 99.
20 km od Jordanowa.**

Stará Ves.

Chrám ze 16. století se nachází na kopci obklopeném vznešenými stromy a vypadá velmi malebně. Je to jeden z nejstarších dřevěných kostelů ve Slezsku, krásně restaurovaný. Na začátku 21. století zde byla nevhledná eternitová střecha, dnes dominuje dřevo, pouze kupole je vyrobena z plechu. K chrámu vedou kamenné schody, zatímco bohaté arkády mají křížovou cestu. Skromný exteriér kostela avšak ohromuje bohatě zdobeným interiérem. Unikátní růžovo-modro-zlatá výzdoba je v barokně-rokokovém stylu.

Na hlavním oltáři je obraz Matky Boží se Svatou Kateřinou a Svatou Barborou z počátku 16. století. Pozdně gotické dřevěné portály spojující sakristii s presbytářem a portálem na jižním vstupu do lodi jsou tvarovány ve tvaru oslích zad. Kostel vyhrál plebiscit pro nejkrásnější chrám v oblasti Bilsko-Bělá.

**Kostel Povýšení svatého kříže,
ulice ks. Wojtyłki 3, Stara Wieś.
12 km od města Bilsko-Bělá.**

Łodygowice.

Kostel Łodygowice je malebně situován na kopci mezi starými stromy a ohromuje svými rozměry – ve srovnání s jinými dřevěnými chrámy je obrovský. Byl postaven v 17. století a několikrát rozšířen, včetně postranní kaple. Chcete-li se dostat do kostela, musíte vyšplhat na 56 strmých kamenných schodů, ale z jejich vrcholu je krásná panorama Slezských Beskyd. Docela těžké, avšak harmonické tělo chrámu obklopují arkády (tzv. soboty), jejichž dno je dlážděno kamennými deskami. Interiér zapůsobí příjemnou polychromií, pastelovými barvami a zlacením, stejně jako bohatým nábytkem – je zde až osm oltářů.

**Kostel svatých apoštolů Šimona a Judy
Tadeaše, al. Jana Pawła II 3, Łodygowice.
15 km od Bilska-Bělé, 8 km od Żivce.**

Miedzna.

Kostel byl postaven v 17. století a o 100 let později byl rozšířen, protože nebyl schopen pojmut všechny věřící. Díky rekonstrukci kostel získal jedinečný vzhled, protože narušila proporce typické pro dřevěné venkovské chrámy. Presbytář

a věž „zahynuly“ na pozadí protáhlé loďe, která musela být osvětlena dalšími okny. Díky tomu se jeho interiér stal jasným a prostorným. Plochý strop zdobí obrazy napodobující stropní panely. Výzdoba pochází z 18. století. Arkády kostela vypadají zajímavě – jsou zde malé brány s kulovými přílbami pokrytými šindely.

**Kostel sv. Klementa Papeže,
ulice Wiejska 47, Miedzna.
10 km od Pštiny.**

Zawoja.

Chrám v Zawoji pochází z 19. století a odlišuje se od tradičního dřevěného polského kostela, navazuje na německo-tyrolské vzory. Byl postaven v rámcové, nikoli v roubené struktuře, navíc vyztužené železnými prvky, kde jsou stropy podepřeny železnými sloupy. To umožnilo dát chrámu podobu trojlodní baziliky (hlavní loď je vyšší než postranní), které jsou mezi dřevěnými kostely velmi ojedinělé. Zařízení pochází z 18. století a celý interiér je zdoben polychromií z roku 1930.

**Kostel sv. Klementa Papeže a mučedníka,
Zawoja 123. Uprostřed vesnice.**

Jiné dřevěné kostely Euroregionu Beskydy

V okolí Pštiny stojí za to navštívit dřevěné kostely v Grzawě (16. století), Góře (16. století) a Ielowicku (16. – 19. století). Zajímavé chrámy poblíž Bilska-Bělé a Żivce, kromě popsaných jsou v Ciecínu (16. století), Gilowicích (16. století) a Szczyrku (18. století), a v blízkosti Osvětímí – v Osieku (16. století) a Jawiszowicích (17. století). Všechny jsou na Stezce dřevěné architektury.



Interiér kostela Narození Panny Marie, foto T. Renk (d.T. Gebuś)

KZDĚNÁ ARCHITEKTURA

Sakrální stavby.

Kostel sv. Stanislava (Biłsko-Bělá).

Toto je nejstarší biłský chrám – pamatuje 14. století. Nachází se ve Starém Biłsku, oblasti, která pokrývá nejstarší část města. Podle zpráv byl kostel postaven na místě původní budovy z 12. století, což se zdá pravděpodobné – během renovace byla pod hlavní lodí objevena tajemná kamenná stavba, možný základ jejího předchůdce. Kostelík, postavený z kamene a cihel, má vlastnosti typického venkovského gotického chrámu – skromný blok, úzká, špičatá okna s kružbami (ozdobné dekorativní prvky v kameňi) a podpůrné zdi. Ve věži, dostavené v 15. století, je umístěn zvon z roku 1555. V kostele se nachází oltář ze 16. století ve formě triptychu se znázorněním života sv. Stanislava. Byly také odhaleny fragmenty polychromie z konce 14. století. Presbytář působí obrovským dojmem, zejména jeho klenba zdobená malovanými stropními panely a rozetami.

Kostel sv. Stanislava,
ulice św. Stanisława 6, Biłsko-Bělá,
www.stanislawbielko.pl.

Hledání pra-Biłska

Asi 3 km od centra Biłska jsou pozůstatky středověké tvrze – osady, v níž žili oceláři, kováři, tesaři a hrnčíři od 12. do 14. století. Je to nejstarší stopa osídlení v dnešním městě. Hradiště bylo obklopeno dvojítm náspem s příkopem, jehož stopy se zachovaly dodnes. Osada byla kompletně zničena požárem v roce 1400, o něco dříve se v jejím okolí vyvinula vesnice Staré Biłsko. Vedle hradiště vede zelená stezka 700letého výročí Biłska a začíná u vlakového nádraží.

Katedrála sv. Mikuláše (Biłsko-Bělá).

V bývalých městských hradbách stojí monumentální katedrála sv. Mikuláše. Její počátky sahají do 15. století. Gotický kostel byl několikrát přestavěn a jeho současný tvar je navržen vídeňským Leopoldem Bauerem, který byl studentem nejslavnějšího secesního architekta Otto Wagnera. Rekonstrukce, kterou provedl Bauer na začátku 20. století, obohatila



Kostel sv. Mikuláše, foto T. Renk (d.T. Gebuš)

kostel charakteristickou 61 metrů vysokou věží. V současné době je jedním ze symbolů města, jeho charakteristickým znakem. V prostorném, světlém interiéru působí úžasným dojmem nádherně barevné secesní vitráže. Patron kostela – sv. Mikuláš, který zachránil přeživší před utopením na moři, ale také se staral o nemocné a chudé lidi – je také patronem Biłska-Bělé.

**Katedrála sv. Mikuláše, pl. św. Mikołaja 16, Biłsko-Bělá, www.katedra.bielsko.pl.
Blízko starého náměstí, přístup přes ulici Kościelna nebo Schodowa.**

Kostel Nanebevzetí Panny Marie (Živec).

Živecká katedrála byla postavena v 15. století, o 100 let později byla přestavěna v renesančním stylu a v 18. století získala barokní vzhled interiéru. Koncem 16. století byla vztýčena 60. metrová věž zdobená arkádovou galerií. Pod ní je hlavní vchod do chrámu. Nejcennější pa-

mátkou, která je vidět v malém, tmavém interiéru vyzařujícím klid, je pozdně gotický dřevěný reliéf zobrazující nanebevzetí Matky Boží. Dříve byl součástí hlavního oltáře, dnes je v postranním oltáři, což snižuje jeho význam.

**Kostel NPM, ulice Zamkowa 6, Živec, www.parafiazwywiecka.net.
Blízko náměstí.**



Katedrála sv. Mikuláše, foto T. Renk (d.T. Gebuš)

Kostel sv. Mikuláše (Rychwald).

Rychwaldský kostel byl postaven v 18. století na místě mnohem staršího, dřevěného, který byl přesunut do Gilowic (dodnes zde stojí). Postavení nového chrámu povzbudilo rostoucí poutní hnutí – každý rok do Rychwaldu přicházelo stále více věřících, kteří se chtěli modlit před obrazem Panny Marie známého ze zázraků (viz rámeček). Z vnější strany vypadá barokní kostel skromně, ale jeho interiér je ohromující. Štukové dekorace, krásné nástěnné malby, sochy a obrazy ... je těžké se rozhodnout, kam se budete dívat. Nejcenějším prvkem interiéru je pozdně barokní dřevěný hlavní oltář, ve kterém byl umístěn zázračný obraz v bohatém rámu. Další vybavení není tak staré, ale vytváří zajímavý, neobvyklý celek.

Kostel sv. Mikuláše, Mariánská svatyně, ulice Franciszkańska 1, Rychwałd, www.rychwald.franciszkanie.pl. 6 km od Živce.

Zázračný obraz Matky Boží

Zázračný obraz Panny Marie z Rychwaldu namalovaný na lipovém prkně pochází z 15. století. V roce 1644 obraz věnovala místní farnost Katarzyna Komorowska, majitelka Slemienie. Obraz byl uctíván věřícími od samého začátku; první zázrak byl zaznamenán již v roce 1647 – nájemnice dvora v Rychwaldu byla uzdravena – zmizela jí nevzhledná jizva z tváře. Od té doby začali lidé potřebojící pomoc chodit poutě do kostela v Rychwaldu. Uctívání malby bylo tak velké, že byl obraz byl biskupským dekretem považován za zázračný.

Kostel sv. Vojtěcha (Jelesnia).

Kostel stojící na jelesnianském náměstí pochází z přelomu 17. a 18. století a byl postaven na místě starého dřevěného chrámu, který vyhořel. Jeho tvaru do-



Starý kostel v Suché, foto J.Kociolek

minuje čtvercová věž zakončená kupolí. Světlý interiér osvětlený velkými okny je jednoduchý a strohý. K nejcenějším zařízením patří rokokový hlavní oltář, křtitelnice a kazatelna.

Kostel sv. Vojtěcha, Rynek 2, Jelesnia, www.diecezja.bielsko.pl. 15 km od Živce.

Kostelní a klášterní komplex (Sucha Beskidzka).

Suski komplex, stejně jako zámek (viz s. 47), byl financován Piotrem Komorowským, majitelem Suché. Na jeho žádost byl na začátku 17. století postaven kostel a malý klášter na kopci zvaném Wesola, na který přišli lateránští kanovníci. Kromě toho pan Suski financoval sedm kaplí, z nichž pouze tři se dochovaly do naší doby. Časem se kostel stal příliš malým pro stále rostoucí počet věřících a na přelomu 19. a 20. století byl vedle něj postaven mnohem větší.

Malý starý kostelík nemá žádnou věž a jeho posvátný účel je označen na střeše. Mezi barokně-rokokovou výzdobou zaujímají větší pozornost dřevěné oltáře. Polychroma na klenbě také vypadá dobře. Piotr Komorowski a jeho rodinní příslušníci byli pohřbeni v kryptě pod presbytářem. Kostelík je propojen pasáží s budovou bývalého kláštera (dnes presbytář). Jeho přední stěna je zdobena dvěma hodnotnými renesančními majolickými panely. Od roku 1792, kdy byl řád rozpuštěn v důsledku reformem zavedených císařem Josefem II.

Nový kostel s obrovskou cihlovou konstrukcí je zdoben vysokou věží. Celá budova, zdobená kamennými detaily, s vysokými půlenými okny, působí obrovským dojmem, stejně jako její prostorný interiéru.

Kostel a klášterní komplex,
ulice Kościelna 3, Sucha Beskidzka,
www.parafiasucha.pl.

Městská historická Stezka

Nejllepší způsob, jak poznat památky a zajímavá místa v Suché Beskidzké, je procházka městskou historickou stezkou, označenou bílými a modrými čtverci. Na stezce kolem nejdůležitějších objektů byly postaveny tabule. Stezka začíná u vlakového nádraží a končí poblíž něj, u dřevěných dvorních vil.

Kostel sv. Vojtěcha a Jiřího (Zator).

Je to perla osvětimské země. Gotický kostel, pamatující 14. století, byl postaven z kamene (spodní části) a cihel (horní části) a čtené rekonstrukce jeho styl nijak výrazně neovlivnily. Schodišťový štít byl „odřiznut“ v polovině čtyřhrannou

věží, která chrámu dodala neobvyklou podobu. Interiéru je neobvyklá kombinace velmi starého a méně starého materiálu, zachoval se gotický presbytář s křížovou klenbou a bohatě zdobeným jižním portálem. Cennými památkami jsou křtitelnice z 15. století a zvony z 15. a 16. století. Na stěnách byly odhaleny fragmenty gotického polychromu. Vedle kostela je robka – ve tvaru starověkého sarkofágu – princezny Apolonie Poniatowské, majitelky panství Zator na přelomu 18. a 19. století.

Kostel sv. Vojtěcha a Jiřího, pl. Kościuszki 3
(náměstí), Zator,
www.parafiazator.pl.

Židovská Osvětim

Před druhou světovou válkou byla Osvětim nazývána židovským městem. Bydlelo v ní téměř 7 tis. Židů, kteří tvořili téměř 60 % celkové populace. Válka a holocaust skončily v těchto dobách tragicky. Dnes Židovské centrum obnovuje vzpomínku na židovské obyvatelstvo. Díky němu byla obnovena jediná synagoga, která přežila vládu nacistů v Osvětimi – Chewra Lomdej Misznajot (Asociace studentů Mishny). Můžete ji navštívit, stejně jako židovské muzeum v bývalé ženské galerii, představující historii místní komunity a ukázkou předmětů z Velké synagogy zničené v roce 1939, které byly nalezeny při archeologických pracích.

Synagoga a Židovské muzeum,
pl. ks. Skarbka 5, Osvětim, www.ajcf.pl.

ZÁMKY A PALÁCE

Zámek Sulkowski (Historické muzeum v Bílsku-Bělé).

Zámek stojící v centru města Bílsko-Bělá, populárně pojmenovaný po posledních majitelích zámku Sulkowských, postavil



Zámek Sulkowskich, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

ve 14. století těšínský princ Przemyslaw I Noszak. Podle legendy dříve na tomto místě existovala pevnost lupičů útočících na obchodníky, a poté zde byl lovecký zámek těšínských Piastů. Předtím, než zámek získal svůj současný eklektický vzhled, byl několikrát rozšířen – poslední velká rekonstrukce proběhla ve druhé polovině 19. století. Rodina Sulkowských sem přišla v roce 1752, když okolní země získal polský magnát hrabě Aleksander Jozef Sulkowski. Bielský zámek, který do této rodiny patřil 193 let, po druhé světové válce převzal stát. Bíle omítnutý zámek, který se tyčí nad městem, dodnes upoutává pozornost. Malebná je zejména čtvercová věž s cimbuřím a rohová šestihřanná věž. Ve večerních hodinách speciálně namontované osvětlení vyzdvihuje ze tmy všechny architektonické detaily budovy. Zámek je domovem historického muzea v Bielsku-Bělé. Chcete-li navštívit výstavy, musíte projít nádvoří, které je samo o sobě lákadlem – v roce 2014 bylo pokryto jemnou skleněnou střechou. Sbírky muzea jsou z různých

oblastí – etnografie, umění, historie města ... Milovníky starých zbraní budou lákat zbrojnice a lovecká místnost, a všechny přiláká efektní lapidárium, kde byly odhaleny staré zdi, byly zobrazeny architektonické detaily a polychromy.

Zámek Sulkowski, Historické muzeum v Bielsku-Bělé, ul. Wzgórze 16a, Bielsko-Bělá, www.muzeum.bielsko.pl.

Pobočky muzea: Tkalcovský dům – viz s. 33, Stará továrna – viz s. 56.

Zámek Sulkowskich, foto T. Renk (d.T. Gębuś)





Falatówka, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

Malířská vila neboli Falatowka

Muzeum Juliana Falata, jednoho z nejvýznamnějších polských akvarelistů, sídlí v historické vile v Bystré. Malíř, který miloval horskou krajinu, zde postavil dům se studiem a v roce 1910 se tam s manželkou a dětmi natrvalo usadil. Beskydy a krajina Bystré se objevily v mnoha jeho dílech. Výstava představená ve Falatowce sestává z umělcových obrazů a fotografií, jakož i z dokumentů souvisejících s ním a jeho rodinou. V jednom z pokojů se nachází malířská dílna s mistrovým stojanem, stolem pro malířské doplňky a cestovním kufrem, který ho provázel při nespočetných výletech a outdoorových expedicích. Falatowka, pobočka Historického muzea v Bilsku-Bělé, ulice Juliana Fałata 34, Bystrza Śląska. 6 km od Bilska-Bělé.

Zřícenina hradu Wolek

Na úbočí Bujakowského Gronia v Malých Beskydách najdete ruiny středověkého hradu. Tvrz byla postavena v polovině 14. století a patřila osvětským knížatům. Asi o 100 let později padl hrad do rukou polského krále Kazimierze Jagiellończyka a dobře prosperoval. Další králové se o něj již moc nezajímali, a tak se postupem času zchátral. Na plochem oválném vrcholu kopce, který byl speciálně upraven tak,

aby vytvořil plochu pro hrad s nádvořím, se zachovaly pozůstatky zdí a fragmentů příkopů a valů. Nejedná se o velkolepé ruiny, nýbrž o několik kamenů a cihel, ale místo má své kouzlo – je obklopeno lesem, s krásným výhledem do krajiny. V okolí není žádná stezka, můžete se dostat pod kopec autem, stačí sjet na kruhovém objezdu v Kobiernicích směrem na Porąbku – odbočte dle ukazatele na jednu z místních silnic.

Starý a nový zámek v Živci (Městské muzeum).

Toto je nejmalebnější místo v Živci – dvě rezidence v rozsáhlém parku vás zvou k návštěvě. Jejich historie je neoddělitelně spjata s historií Živce a s regionem Živec. V 15. století zde byly postaveny obytné věže a několik dřevěných budov, když však tato oblast padla do rukou rodiny Komorowských rodu Korczak, malá pevnost byla přeměněna na obranný zámek se čtyřmi věžemi. V 16. století ho majitelé přestavěli na renesanční budovu s arkádovým nádvořím, která přežila dodnes a je neustále velmi působivá. Tato část



Palác Habsburků v Živci, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

se nyní nazývá Starý Zámek. V následujícím století byl živecký majetek spravován rodem Wazů a později rodem Wielopolských. Poslední rod rozšířil zámek a vytvořil barokní palácovou rezidenci. Kolem toho také majitelé zřídili rozlehlý park. Posledními majiteli významnými z hlediska historie panství byli Habsburkové. Vděčíme jim za existenci druhého místního sídla – habsburského paláce, známého jako Nový Zámek. Klasicistní stavba vznikla v důsledku rekonstrukce přístaveb kolem Starého Zámku, později k němu bylo přistavěno další křídlo – zábovní pavilon s plesovou halou, nazvaný Zrcadlová místnost. Do areálu zámku se vstupuje jednou z barokních bran. V obou objektech jsou výstavy Městského muzea. Na Starém zámku můžete vidět mimo jiné výstavy o historii a tradici Živce a lidové kultuře regionu Živec – druhá výstava doplňuje Stezku dřevěné architektury. Je zde také archeologická expozice. V jednom ze sálů jsou sochy již zemřelého Stanisława Sikory, známého umělce ze

Stryczawy, a v prvním patře je výstava církevního umění. V zámecké stáji byla uspořádána výstava o fauně živeckého regionu. V Novém zámku našly útočiště některé exponáty parku miniatur.

**Městské Muzeum v Živci – Starý Zámek,
ulice Zamkowa 2, Živec,
www.muzeum-zywiec.pl.**

Zámek v Suché Beskidzke (Městské muzeum).

Nejcennější suskou památkou je renesanční zámek, často nazývaný Malý Wawel. Název pochází od arkádového nádvoří, které se podobá nádvoří krakovského zámku, budova je obklopena okouzlujícím parkem se zimní zahradou z 19. století, který se nachází na úpatí hory Jasien, u staré cesty do Wadowic. Kacper Suski, tehdejší majitel Suché, postavil první dřevěnou a kamennou stavbu na tomto místě v polovině 16. století. O půl století později, Piotr Komorowski, další majitel zdejšího panství, jej proměnil v nádhernou renesanční



Východní věže na zámku v Suché Beskidzke, foto J. Kociólek

magnátskou rezidenci podle vzoru královského zámku v Krakově. Částečně použil starší budovu a zakomponoval ji do jižního křídla zámku. Práce dokončila Anna Wielopolska – v 18. století byly na její příkaz k rezidenci přidány dvě věže a byl založen park. Následní majitelé – rodina Branických – obnovila nemovitost a proměnila ji v pokladnici znalostí (viz rámeček). Svým způsobem jimi započatá práce stále pokračuje – zámek je nyní středem městského společenského a kulturního života. Na nádvoří a v zámeckých sálech se pořádají různé výstavy a koncerty, jsou zde v provozu hotel a restaurace. Historická výstava Městského Muzea se nachází v přízemí a v patře jihovýchodního křídla. Kromě křížových chodeb můžete vidět například rytířský sál a kapli v hodinové věži. Etnografické oddělení s regionální sbírkou se nachází v zahradnickém domě v západní části parku (200 m od zámku).

Městské Muzeum Sucha Beskidzka,
ulice Zamkowa 1, Sucha Beskidzka,
<http://www.muzeum.sucha-beskidzka.pl>.

V Suché stojí za to vidět kostelní a klášterní komplex (viz s. 43) a navštívit hostinec Řím (viz s. 35).

Pokladnice znalostí, tj. knihovna Branických

Na přelomu 19. a 20. století se Suski zámek pyšnil jednou z největších knihovnických a muzejních sbírek v Polsku. Její vznik inicioval Aleksander Branický – v roce 1866 založil na suském zámku knihovnu a systematicky ji rozšiřoval výkupem sbírek od vynikajících bibliofilů. V otcově díle pokračoval jeho syn Władysław, který obohacoval sbírky historickými předměty, uměleckými díly a cennými rukopisy. Knihovna byla otevřena návštěvníkům a pořádaly se zde četby a výstavy. Před vypuknutím druhé světové války nařídil vnuk Władysława odvézt sbírku grafik a kreseb do Podleského Meziříčí. Zbytek zámecké sbírky zabavili Němci – byla odvezená nebo zničena.

Zámek v Osvětimi (Zámecké muzeum).

Na malém kopci zarostlém starými stromy na řece Sola se nachází osvětimský zámek, jedna z nejdůležitějších památek města. Nejstarší část komplexu, gotická obranná věž byla vystavěna ve 13. století. Postavená na čtvercovém půdorysu ohromuje svými obrovskými zdmi – mají tloušťku až 4 m. Věž je otevřená pro veřejnost, můžete na ní vyšplhat a okny obdivovat panorama řeky a města. Samotný zámek, přesněji jeho jižní část, pochází ze začátku 16. století; centrální část je mnohem mladší. Budova byla mnohokrát přestavěna a ztratila svůj původní charakter, ale byla citlivě zrekonstruována a stala se kulturním centrem města. Je zde muzeum propagující historii regionu Osvětim. Byla zde, mimo jiné, zorganizována i mimořádná výstava v královském městě Osvětimi – nezapomenutelná interaktivní cesta v čase. Při návštěvě muzea mohou turisté využít audioprůvodce – obsahují nahrávky z každého výstavního sálu a další textové a fotografické materiály.

**Zámecké muzeum v Osvětimi, ulice Zamkowa 1, Osvětim. www.muzeum-Zamek.pl
Pamětní místo a muzeum Osvětim-Birkenau – viz s. 27.**

Tajemné tunely

Několik metrů pod úrovní nádvoří zámku v Osvětimi jsou dva tunely. Starší, cihlový, byl postaven Rakušany před rokem 1914 a není známo, za jakým účelem. Je vysoký 2 m a jeho šířka dosahuje 1,5 m. Druhý tunel byl vyhlouben Němci během druhé světové války. Byl ohraničen betonovými prvky. Během války sloužil jako úkryt. Město plá-

nuje upravit oba tunely pro prohlídky a vytvořit z nich další turistickou atrakci.

Zámek v Pštíně (Zámecké muzeum).

Počátky kamenného, opevněného zámku Pština sahají do 15. století. Jednalo se tedy o obrovskou čtyřstrannou budovu chráněnou zemním valem a příkopem. Zámek proměnila v renesanční sídlo rodina Promnitzů, která vládla okolním statkům od poloviny 16. století. Právě této rodině se zasloužila o výstavbu Brány vyvolených, nejstarší dochované část komplexu Pština, postavené v roce 1687. Brána byla sídlem zámecké stráže – vojáci zvolení do služby byli nazýváni vyvolení. V 18. století Promnitzové zahájili další rekonstrukci. Zámek zcela ztratil obranný charakter a proměnil se v nádherný tříkřídlý barokní palác. Práce však postupovaly pomalu a nabraly tempo, až když se vlastníkem panství stala knížecí rodina Anhalt-Köthen-Pless. Interiéry byly vyzdobeny v rokokovém stylu – palác zdobily pece s porcelánovými kachličkami, mramorové schody, křišťálové lustry, obrazy, filigránový nábytek ... Interiér zámku je luxusně vyzdoben. Ve druhé polovině 19. století však ani toto nestačilo – do Pštiny začali jezdit evropská magnáta a bylo nutné mít sídlo hodné princů. Palác byl přestavěn tak, aby byl ještě krásnější: byl přidán vestibul s obrovským dvoupodlažním zrcadlovým sálem, terasy obdržely nové balustrády korunované železnými vázami, změněno fasádní dekorace. Zámek získal podobu novobarokní rezidence podle francouzských předpokladů ze 17. století a v tomto stavu



Zrcadlový sál na zámku v Pštíně, foto T. Renk (d.T. Gebugš)



Zámek Pština, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

se zachoval dodnes. V letech první světové války se palác stal důležitým místem na mapě Evropy – sídlilo v něm hlavní císařské velitelství a štáb německých vojsk. Císař Vilém II a jeho lidé se zde rozhodovali a měnili tvář Evropy. První muzeum bylo na zámku otevřeno v roce 1946. Majetek vyšel z válečného dění v dobrém stavu, většina vybavení z přelomu 19. a 20. století se zachovala v historických interiérech. Stojí za to navštívit samotný palác a poté park a jeho historické stáje, které byly nedávno krásně restaurovány. V gotickém suterénu paláce je zbrojnice s evropskými a orientálními zbraněmi, a ve druhém patře ve východním křídle, vedle dřevěných schodů z 18. století, Kabinet miniatur se zajímavou sbírkou reliéfů a portrétů. Park obklopující palác se skládá ze tří částí lišících se charakterem. Hlavní, centrální část je Zámecký Park, z východu sou-

sedí s mnohem menším Dvorním Parkem se skanzenem, a od západu s Divokou promenádou a zubří zahradou. Při procházce v půvabných uličkách Zámeckého Parku můžete navštívit čajovnu, která se nachází v oválném pavilonu na ostrově uprostřed rybníka. Lze k ní dojít přes klenuté můstky postavené přes kanály Pštinky.

**Zámecké Muzeum v Pštiniě,
ulice Brama Wybrańców 1, Pština,
www.zamek-pszczyzna.pl.**

Pštinské náměstí a okolí – viz s. 31.

Divoká promenáda se zubří zahradou – s. 24.

Muzeum Slezského tisku – viz s. 59.

Skanzen Ohrada Vesnice Pština – viz s. 64.



Princezna Daisy

Nejslavnější princeznou žijící na zámku v Pštíně byla Angličanka Maria Teresa Olívia Cornwallis-West, populárně nazývaná Daisy (Sedmikráska). Pocházela z chudé aristokratické rodiny s velkými tradicemi a v Evropě byla známá svou mimořádnou krásou. Právě díky své kráse se Daisy stala manželkou knížete Jana Henryka XV., budoucího dědice Pštiny. Nebylo to úspěšné manželství a mladá vdaná žena se brzy věnovala charitě. Později, jako aktivní oponentka války, posílala vládám výzvy k dobremu zacházení s vězni, asistovala také v sanitárních vlacích na francouzských, rakouských a srbských frontách. V roce 1923 se rozvedla s princem a usadila se na zámku v Książu, který musela opustit, když vypukla další světová válka. Zemřela o samotě, ale Pština na ni nezapomněla. Sedmikrásku symbolizující Daisy lze vidět v různých částech města.

Palác v Rajczy.

Přestože je rezidence v Rajczy relativně mladá – byla postavena v 19. století – stojí za to ji vidět, protože prezentuje v tomto regionu neobvyklý novorenesanční styl. Palác nelze navštívit, je zde ošetřova-

telské a léčebné centrum, ale procházka v rozlehlém krásném parku obklopujícím rezidenci je skutečným potěšením. Za dnešní podobu budovy vděčíme princovi Władyslawu Lubomirskému, který umění nejen dobře znal, ale také skládal hudbu a ... choval závodní koně. Během období jeho vládnutí, na přelomu 19. a 20. století, jezdili do Rajczy téměř všichni hlavní polští skladatelé; pravidelným hostem zde byl Karol Szymanowski. V roce 1914 přešel majetek do rukou Habsburků a krátce nato byl přestaven na sanatoria a nemocnice pro raněné vojáky rakousko-uherské říše. Od té doby je pro účely zdravotnictví budova trvale používána. Zrekonstruovaný palác s fasádou v oficiální barvě císařské monarchie – Kaisergelb (císařská žlutá) vypadá velmi stylově.

**Palác v Rajczy, ošetřovatelské a léčebné centrum, ulice Ujsolska 35, Rajcza.
Na levé straně silnice, z Rajczy do Ujsol.
25 km od Żivce.**

Palác Bažantarnia v Porėbě.

V 18. století otevřeli majitelé zámku Pština farmu zabývající se chovem bažantů v Porėbě. Nebyla to malá farma, ale velký park a lesní komplex, ve kterém, vedle budov souvisejících s chovem ptáků, byl na úpatí postaven malý lovecký palác. Pojmenovali ho Bažantarnia. Palác byl místem bouřlivých plesů, byly zde organizovány narozeninové oslavy a hry, sloužil k bydlení, když striktní etiketa a přísná pravidla platná na hradě Pština začala být na obtíž. Kníže Ludwik Anhalt – bouřlivák a také nadšený horský tulák měl obzvláště rád Bažantarniu. Za příznivého počasí odtud obdivoval vrcholky Beskyd. Malebná ulička spojila bažantarniu se zámkem Pština, jejíž pozůstatky existují dodnes. V meziválečném období působil v paláci elegantní hostinec, často navštěvovaný prezidentem Ignacem Mościckým. Tehdy se park obklopující Bažantarnie stal typickým rekreačním místem, obyvatelé Pštiny rádi se zde procházeli. Dnes obnovený palác – s průčelím zdobeným portikem se čtyřmi sloupy – vypadá velmi okouzlující. Stejně jako dříve zde funguje také restaurace.

Palác Bažantarnia ulice Barbórkí 47, Pszczyzna-Porėba. 3 km od zámku Pština, na silnici žorské.



Palác v Rudołtowicach

Palác v Rudołtowicích

Na východních hranicích Slezska se dochovalo mnoho působivých palácových staveb a jednou z nich je pozdně barokní palác v Rudołtowicích. Postaven byl v 18. století, a obklopen byl malým, ale pěkným přírodním parkem. V budově v současné době sídlí centrum pro zrakově postižené, takže interiéry nejsou přístupné veřejnosti. Součástí palácového komplexu je také přístavba a zbytky zemědělské budovy, sýpka a kovárna.

Palác v Rudołtowicích, centrum pro nevidomé a zrakově postižené děti, ulice Zawadzkiego 128. 6 km od Pštiny.

Lovecký palác v Promnicích.

Přijezdy lovců vedly majitele pudy k tomu, aby stavěli v lesích malé lovecké paláce s pokoji pro hosty. Jednou z takových budov je malý zámek v Promnicích. Byl postaven v 19. století na příkaz pštinských vévodů a často hostil korunovaně pány. V přízemí byla reprezentativní část – se salonky, toaletou, místností se šatní skříní, skříní na brokovnice a apartmánem hostitele; první patro sloužilo potřebám hostů.

Palác postavený převážně ze dřeva, odkazoval svou architekturou na švýcarskou horskou chatu. Budova je vyzdobena osmiúhelníkovou věží umístěnou v jednom z rohů, mnoha malými věžemi na střeše a fragmenty tzv. pruské zdi,



Malý palác v Promnich, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

keré na zdech dodnes vypadají velmi malebně. Byl zde zachován původní, bohatý interiérový design – točité dřevěné schody do prvního patra, lustr s jeleňními parohy, desítky loveckých trofejí. V současné době v paláci funguje hotel a restaurace. Příjemné prostředí, jezero obklopené rozlehlým lesem, vás zve na návštěvu. Můžete odtud jít na pěší procházku nebo se projet na kole (v okolí je několik tras).

**Lovecký palác, Promnice,
nad Jeziorem Paprocańskim.
5 km od Tychy.**

Palác v Bestwině.

Historie bestwinského paláce je spojena s Habsburky z Živce, kteří na počátku 19. století získali obec a okolní země. Krátce nato zde vévodská rodina postavila pozdně klasický palác a založila park. Rezidence, kterou místní lidé nazývali zámek, byla postavena na čtvrtcovém půdorysu s vnitřním nádvořím. Habsburkové v ní původně nežili, zde se

nacházela správa jejich majetku. Budova se zachovala dodnes v téměř nezměněné podobě. Přední pohled se sloupovým portikem vypadá zvláště pěkně.

**Palác v Bestwině, sídlo obecního úřadu,
ulice Krakowska 111, Bestwina.**

Palác Kotulinských

V Čechovicích–Dědicích stojí za to vidět rokokové sídlo pojmenované po prvním majiteli – palác Kotulinských. Budova byla postavena na počátku 18. století a nedávno byla obnovena a opravou opět získala svou předešlou krásu. Nachází se zde hotel a restaurace. Palácový park lemovaný 200letými lipami je ideálním místem na procházky.

**Palác Kotulinských, ulice Zamkowa 2,
Čechovice–Dědice.**

Palác v Zatoře.

Malé ospalé místo na řece Skawě vás může překvapit. Je zde nejen působivý kostel (viz s. 44), ale také zajímavé novogotické sídlo; přestože je zanedbané, stále působí skvělým dojmem. Stojí za to

navštívit zatorské náměstí a podívat se na jeho budovu. Není však možné vstoupit do budovy paláce – rodina Potockých, která získala palác a park v roce 2013, se dosud nerozhodla, jak se získaným majetkem naloží. Možná jej obec koupí zpět – rezidence je architektonickým skvostem důležitým pro historii nejen města, ale celého regionu.

Předtím, než palác dostal svůj současný vzhled, často měnil majitele. Jeho historie sahá až do 15. století, kdy bylo založeno zatorské vévodství. Zator se stal hlavním městem panství a Waclaw I., který mu vládl, zde postavil opevněnou budovu. O několik desetiletí později knížectví zaniklo, zatímco zámek se stal sídlem starosty. Četné přestavby způsobily fakt, že zámek ztratil své obranné rysy, avšak stal se nádherným sídlem. Potočtí zanechali příslovečnou architektonickou „tečku“. V 19. století zaměstnávali vynikající umělce a proměnili budovu na novogotický skvost. Interiéry byly bohatě vyzdobeny, stěny a stropy byly pokryty malbami. Zařízení se nedochovalo po druhé světové válce, ale původní výzdoba zdí v halách se dochovala.

**Palác Zatoře, Rynek, Zator.
14 km od Osvětimi.**

Další zajímavé usedlosti a paláce

V Euroregionu Beskidy je mnoho zajímavých paláců a usedlostí. Některé nedávno znovu získaly renovací svou krásu, jiné naniž stále čekají. Avšak i ty, na kterých se podepsal zub času, jsou přinejmenším zajímavé.

Palác Czeczów v Kozech. Rezidence z 18. století má balkon podepřený sloupy, krásný boční kruhový rizalit ze zadu budovy a po stranách přistavěnou kapli s úzkými, štíhlými okny. Palác byl nedávno zrekonstruován, sídlí v něm knihovna, historický a koncertní sál. Perlu palácového parku je 200letý

platan, který v roce 2012 zvítězil v soutěži Strom roku v Polsku, a v roce 2013 skončil druhý v soutěži Evropský strom roku.

Palác v Czanci. Renesanční usedlost v Czanci je soukromým majetkem. Byla pěkně zrekonstruována, nízký plot kolem usedlosti vám umožní obdivovat exteriér budovy.

Usedlost Stará Ves. Budova pochází z 18. století a je krásným příkladem staré polské usedlosti. Bohužel, nevyužitá už mnoholet chátřa.

Usedlost na Wysoké (blízko Jordanowa). Usedlost postavená z lámaného kamene a cihel, vyztužená v rozích a pokrytá vysokou střechou, vypadá velmi půvabně. Pochází z 16. století, i když její vzhled je výsledkem rekonstrukce z 18. století. Je sídlem Bratrstva loutny – komorního vokálního souboru. Vedle usedlosti můžete vidět hospodářské budovy, sýpku nebo dřevěnou budovu bývalé vesnické školy z 19. století. Usedlost obklopuje krásný les.

TECHNICKÉ PAMÁTKY

Hlavní nádraží (Bílsko-Bělá).

První vlakové nádraží v Bílsku bylo postaveno v roce 1860. O třicet let později, když Bílsko zažilo období své největší prosperity, městská rada rozhodla, že tato velká budova není reprezentativní, a rozhodla se postavit novou. Práce pokračovaly rekordně rychlým tempem – stavba trvala přesně 140 pracovních dnů – a v roce 1890 bylo možné oslavit dokončení práce. Na přední straně budovy byl na mramorové desky umístěn následující nápis: „K.K. PRIVILEGIERTE KAIS. FERD. NORDBAHN“ (Privilegovaná císařsko-královská severní železnice císaře Ferdinanda). Dnes je stanice postavená z červených a žlutých cihel považována za jednu z nejkrásnějších v Polsku. Je vyzdobena freskami v pompejském stylu s květinovými ornamenty v hlavním sále. V 70. letech 20. století byly fresky zbarveny a unikly tak ničivému vli-



Železniční stanice PKP v Bílsku-Bělé, foto T. Renk (d.T. Gebuš)

vu času – čekaly 30 let na opětovné odhalení. Malby byly objeveny během rekonstrukce na začátku našeho století a byly pečlivě zrestaurovány.

Hlavní nádraží, ulice Warszawska 2, Bílsko-Bělá. Zařízení se nachází na Stezce průmyslových památek (viz s. 83).

Bílsko-Bělá a její centrum – viz s. 44.

Staré Bílsko – viz s. 41.

Bílský železniční tunel

Cestou po železnici z Bílska směrem na Živec projedete železničním tunelem o délce

268 m. Tunel byl vyhlouben v letech 1876–1877 při stavbě trati Bílsko-Živec. Průkop běží pod samotným centrem – ulicí 3 Maje, náměstím Chrobrego a ulicí Zamkowou. Stavbu tunelu a celou trať financoval arcivévoda Albrecht Frederick Habsburg. Tunel měl mít původně dvě koleje, nakonec v něm byla postavena pouze jedna.

Stara Fabryka (Bílsko-Bělá).

Sesterská města – Bílsko a Bělá – byla po staletí důležitými textilními centry. V meziválečném období se jim říkalo Slezský Manchester a místní vlnu znal téměř celý svět. S ohledem na tuto dlouhotrvající textilní tradice bylo v Bílsko-Bělé vybudováno muzeum, aby byla představena i tato průmyslová stránka města. Některé budovy bývalé továrny na textil Büttnerovy rodiny byly přeměněny na Starou továrnu. Shromážděny zde byly stroje a zařízení, které byly dříve využívány v bílském průmyslu. Vyplatí se poslechnout si příběh průvodce, protože výroba textilie může být fascinujícím procesem.



Stara Fabryka, fot. T. Renk (d.T. Gebuš)



Přehrada v Poráčce, foto T. Renk (d.T. Gebuš)

Ale město nejsou jen textilie. V 70. letech 20. století zde začala výroba Fiatu 126p, známého jako maluch. Nejmladší z odvětví „města sta průmyslových odvětví“ – automobilový průmysl, je v muzeu představen pěkným exponátem – malým Fiatem, vyrobeném v roce 1977. Skutečný zázrak tehdejší moderní technologie.

Stará Továrna (dříve Muzeum technologie a textilu), pobočka Historického muzea v Biłsku-Bilém (viz s. 83), pl. Żwirki i Wigury 8, Biłsko-Bělá, www.muzeum.bielsko.pl.

Přehrada v Poráčce.

Poráčecká přehrada vzbuzuje obdiv nejen svou velikostí, ale také především svým elegantním tvarem. Byla to první vodní nádrž vystavěná v Polsku – uvedena do provozu byla v roce 1937. Plány na její výstavbu se objevily již na přelomu 19. a 20. století – povodně způsobené řekou Solou měly v těchto oblastech katastrofální následky. Práce měla začít v roce 1914, ale vypuknutí války ji odložilo. Poté, co Polsko získalo nezávislost, se téma založení přehrady vrátilo, obhájcem projektu a jeho konzultantem

byl Gabriel Narutowicz, první prezident znovuzrozené republiky, a mimochodem vynikající inženýr. Na stavbě hráže se podílelo 2,5 tisíce dělníků a několik stovek junáků. Výška objektu je 37 m, délka je 260 m. Miedzobrodzké jezero vytvořené přehradou má asi 380 ha, jeho hloubka dosahuje 23 m. Procházka korunou přehrady vám umožní z jedné strany obdivovat malebnou krajinu vody a hor, které k ní vedou, a na další jsou k vidění betonové přepadové úseky vodního kolosu. Pohled je opravdu působivý. Zajímavé je, že přehrada měla svou malou, ale z kulturního hlediska důležitou roli ve druhé světové válce. Počátkem září 1939 byla z nádrže vypuštěna voda, což zpozdilo příchod německých vojsk. Umožnilo to odvézt vojska z Krakova a skrýt wawelské poklady.

Přehrada v Poráčce, na rozdíl od jejího názvu, se nachází v Żarnówce Małej, části Międzybrodzia Bielského, u silnice č. 948.

Nezkratná Sola

Sola, typická horská řeka, může být nepředvídatelná. Hydrologové tvrdí, že po



Hora Žar, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

Dunaj je to nejnebezpečnější záplavová karpatská řeka. Po celá staletí způsobovala obrovské škody – zaplavovala náměstí a zámek v Živci, unášela úlomky železniční trati, ničila mosty a dokonce protékala náměstím ve městě Kúty. Po otevření přehrady v Porąbce byly povodně méně časté, avšak nebyly úplně eliminovány. Při velkých stavech řeky nemohlo Międzybrodzké jezero pojmout veškerou vodu tekoucí z hor. Teprve výstavba dalších dvou přehrad – Tresna a Czaniec – řeku Solu zkrotila.

Přečerpávací vodní elektrárna na hoře Žar

V 70. letech 20. století byla na hoře Žar postavena první přečerpávací elektrárna v Polsku a třetí v Evropě. Hora Žar jako jedna z mnoha navrhovaných míst vyhrála, protože měla poměrně plochý vrchol, ideální pro stavbu velké nádrže, a v jejím údolí byla rozvinutá kaskáda řeky Sola, která umožnila získat velký vodní sklon (440 m) při krátké vzdálenosti. Na vrchol je voda čerpána podzemním potrubím z Międzybrodzkého jezera. Čerpání vody probíhá v noci, kdy je nízká poptávka a využití elektřiny, večer je voda vypouštěna dolů a vytváří energii. Srdce elektrárny –

vodní, dopravní, pomocné tunely, nebo také strojovna jsou umístěny uprostřed hory.

Na hoře Žar lze navštívit jedinou podzemní elektrárnu v zemi. Turisty provedou zaměstnanci podniku. Program zahrnuje návštěvu a procházku v chodbách 480 m dlouhé štol a prohlídku. Nezapomenutelný zážitek.

Komplex vodních elektráren Porąbka-Žar, ulice Energetyków 9, Międzybrodzie Bialskie, www.zewpz.pl. Návštěvy po předchozí telefonické domluvě (tel.: 33 4868200) nebo e-mailem (sekretariat@zewpz.pl). Vstup do elektrárny se nachází na úpatí Žaru v Międzybrodziu żywieckém.

Atrakce pro děti na hoře Žar – viz s. 58.

Horní nádrž

Přehrada Žar má tvar podobný elipse. Její dno a stěny jsou obloženy asfaltovými a železobetonovými vrstvami. Rok po uvedení do provozu začalo zařízení protékat. Muselo být vysušeno a znovu utěsněno. Od té doby funguje přehrada bez závad. Pod dnem nádrže běží kontrolní systém, aby se odstranily případné netěsnosti. V tuto chvíli přehrada však neprošla křtem ohněm – během dne z nádrže unikají pouze 2 litry vody.



Pivovarské muzeum v Živicích, foto T. Renk (d.T. Cebuš)

Pivovarské muzeum Živec.

Pivovar arcivévody, jedna z charakteristických památek Živce, byl založen v roce 1856 Albrechtem Fridrichem Rakousko-Těšínským. Již o 12 let později byl pivovarský závod na prvním místě v Galicii co se týče množství vařeného piva. Jeho kvalita byla známá po celé Evropě. Muzeum je umístěno v nejstarší části závodu, v bývalých sklepech. Trasa vede přes 16 místností (každá s odlišným charakterem), ukazuje proces výroby piva a seznamuje návštěvníky s historií pivovaru Živec.

Výstava není nudná, jako některé muzejní výstavy. Návštěvníci se díky pomyslnému stroji času mohou dostat do ulic z 19. století a navštívit galicijskou hospodu, v místnosti připomínající útulný bar můžou turisté sledovat staré zpravodaje, kde jsou na celuloidových páskách zvěčněny pivní běhy a štafety; ke shlédnutí je zde také typický byt z období Polské lidové republiky s rádiem naladěným na pivovarský program ... Kromě toho je možné navštívit areál závodu. Prohlídka končí

ochutnávkou zlatého nápoje (dospělí) nebo malinové šťávy (děti). K dispozici je v areálu také restaurace a obchod se suvenýry.

Pivovarské muzeum Živec, ulice Browarna 88, Živec, www.muzeumbrowaru.pl. Návštěvy po předchozí telefonické domluvě (tel: 33 8612457) nebo e-mailem (booking@muzeumbrowaru.pl). Jednotliví turisté jsou sdruženi do skupin, organizují se prohlídky s průvodcem. Zařízení se nachází na Stezce průmyslových památek (viz s. 83), a je tzv. základnou Evropské stezky průmyslového dědictví.

Kostel v Živicích – viz s. 42.

Zámek v Živicích – viz s. 46.

Obyvatelé Krakova v Živicích

Proč na obalu živeckého piva tančí místo živeckých horalů Krakované? V 50. letech minulého století, kdy začal vývoz místního piva do USA, americký distributor usoudil, že v USA je Polsko spojováno především s městem Krakovem, nikoli s horami. O několik let později byl však na etiketu přidán obrázek tří stromků – jako poklona zalesněným Beskydám.



Muzeum Slezského tisku, foto T. Renk (d.T. Ćębuś)

Muzeum Slezského tisku (Pština).

Zajímavé muzeum, jediné svého druhu v Polsku, našlo své místo v krásném jednopatrovém domě pokrytém šindelovou střechou. V tomto muzeu můžete spatřit, jaké noviny a knihy byly vytištěny v 19. století, a dokonce si na starožitném ručním stroji vytisknout pamětní list. V jednom ze sálů na velké obrazovce je prezentován film ukazující historii tisku a principy fungování některých strojů, ze kterých je mnoho v muzeu ke shlédnutí. Milovníci historie se mohou těšit ze sbírky starých novin, letáků a knih. Nejstarší výtisk – breviář – pochází z roku 1688, nejstarší noviny – kopie „Schlesische Privilegirte Zeitung“ – z roku 1813. Kromě výše zmíněného jsou v Telemannově světlici vystaveny staré hudební nástroje, včetně lidových dud, basy a cimbálu.

Muzeum Slezského tisku, ulice Piastowska 26, Pština, www.muzeumprasy.pl. Zařízení se nachází na Stezce průmyslových památek (viz s. 83).

Náměstí v Pštíně – viz s. 31

Skansen ohrada vesnice Pština – viz s. 64

Zámek v Pštíně – s. 49.

MILITARIE

Obranné opevnění Węgierska Górka.

Těsně před vypuknutím druhé světové války bylo v okolí Węgierské Górký postaveno několik pevností: Wędrawiec, Wali-góra, Włóczęga, Wąwóz a Wyrwidąb. Od 1. září do 3. září 1939 čelila jedna pevnost celé německé divizi. Hrdinská obrana způsobila, že Węgierskou Górku pojmenovali jako Westerplatte na jihu.

Pevnost Wędrawiec je přístupná veřejnosti, je zde pamětní místnost. Výstava ukazuje, jak byl tento typ opevnění kdysi postaven, a také představuje historii bojů v této oblasti v prvních dnech druhé světové války. Stezku lemují několik obrněných děl. Ostatní pevnosti nejsou



Pevnost Wędrawiec, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

uvnitř zařízení. Vojenský kryt Wąwóz se nachází na úbočí Bukowiny, Waligóra i Włóczęga na levém břehu řeky Soly, na svazích Glinného. Wyrwidąb byl vyhozen do vzduchu během cvičení bílského praporu v roce 1968. Na konci srpna se každoročně na pevnosti Wędrawiec koná rekonstrukce zářijových událostí.

Obranné opevnění Węgierska Górka, ulice Obrońców Węgierskiej Górki. U silnice do Żabnice. Zařízení se nachází na Stezce Průmyslových Památek (viz s. 83).

Operace Jih

V červenci se v Bilsku-Bělé koná Mezinárodní akce vojenských vozidel „Operace Jih“. Je to největší událost tohoto typu v Polsku. Městskými ulicemi projíždí řada vojenských vozidel v délce cca jednoho kilometru. Během speciálních prezentací je možné shlédnout dobová vozidla a vojenské vybavení. Nejvíce emocí vzbuzují takzvané dynamické prezentace tanků a obrněných vozidel, během kterých těžké vojenské vybavení elegantně překonává jámy a kopce skrze tuny bahna.

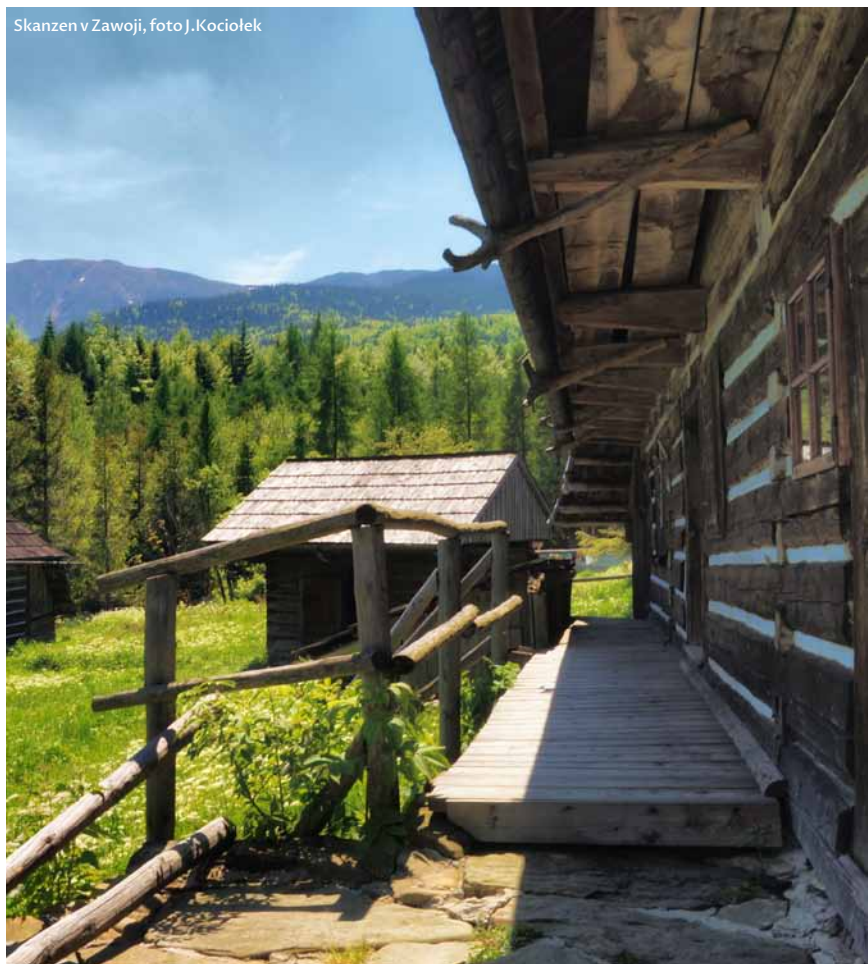
Obranné pásmo Krzyżowa – Przyborów.

Když byl v roce 1938 založen slovenský stát kněze Tisa spojený s Německem, stala se jižní hranice Polska oblastí ohroženou potenciálními válečnými operacemi. V oblasti Živeckých Beskyd, mezi Jelesní a hranicí, bylo postaveno asi tučt bitevních stanic. Práce byly prováděny současně s výstavbou zařízení ve Węgierské Górci (viz výše). Oblast mělo bránit 10 pevností spojených sítí zákopů. Objekty měly být postaveny v nejužším a nejobtížnějším průřezu údolí – v Krzyżowé a Przyborowě. Nakonec byly postaveny tři kryty v Krzyżowé a dva v Przyborowě. Jsou zachovány v dobrém stavu, protože Němci na ně neútočili. Ne všechny jsou ale zařízené.

Obranné pásmo Krzyżowa – Przyborów, nad Krzyżową i Przyborowem, popis přístupu: www.jelesnia.pl/fortyfikacje-jelesni-przyborow-krzyzowa,81.html.

4 | Kultura a umění

Skanzen v Zawoju, foto J.Kociolek





Skanzen v Zawoju, foto Dariusz Szpak

Beskydy pokrývají oblasti s velmi bohatým folklórem. Tradice beskydských horalů zachovávají regionální skupiny a různá sdružení. Rituály, zvyky, písně jednotlivých etnografických skupin lze poznat na mnoha festivalech a dalších pravidelných kulturních událostech. Svůj odlišnost si zachovávají také obyvatelé zemí pštinské a osvětimské. S největší péčí se snaží zachovat vše, co je spojeno s myšlenkou jejich domoviny, a přitom zachovávají identitu svého vlastního regionu. Historické dřevěné budovy, které rychle mizí z vesnic a jsou nahrazovány novými zděnými budovami, chrání skanzeny. Toto jsou jediná místa, kde můžete stále zažít, jak vesnice kdysi vypadaly. Lidové umění ochraňují regionální komory a muzea, stejně jako samotní umělci, kteří čím dál tím častěji otevírají své vlastní galerie. Zájem také vzbuzují místní produkty a výrobky, jejichž sláva často pře-

sahuje hranice regionu. Kultura je rovněž kuchyně. V mnoha hospodách můžete ochutnat místní jídla, pořádají se také kulinařské festivaly a hostiny nabízející různé pokrmy. Stručně řečeno, je tu něco, co lze ochutnat a obdivovat.

Co je to skanzen?

Slovo skanzen ve švédštině znamená „zemní příkop“ nebo „obranný val“. Když bylo v roce 1891 založeno první muzeum v přírodě na ostrově Djurgården ve Stockholmu, dostala tato instituce právě tento název – měla chránit švédskou lidovou architekturu před úplným vymizením. Slovo skanzen bylo přijato v Polsku, v jiných zemích byl zvolen popisnější název: „muzeum v přírodě“. Dnes se taková zařízení často nazývají etnografickými parky. Skanzeny nejen shromažďují památky, ale také kultivují tradice a rituály a organizují folklórní akce. Jedná se o „živá“ muzea, kde se vždy něco děje.



Skanzen v Zawoju, foto J.Kociołek

SKANZENY A REGIONÁLNÍ KOMORY

Skanzen Usedlost pszczyńské vesnice.

Skanzen Pština – ne příliš velký, zdobený rybníkem a stromy zámeckého parku, lavicemi pro návštěvníky a tichým šumícím potokem – dokonale odráží myšlenku skanzenu. Esteticky uspořádaný prostor umožňuje vidět tisíc dřevěných objektů v oblasti Pština. Nejstarší památkou je sýpka z Čechovic z roku 1784, jejíž velikost, skutečně královská, je opravdu impozantní. Osmihránná stodola z Kryr (18. století) s charakteristickými řezanými rohy a krásným střešním krovem také vypadá velice pěkně – takto stavěli své stodoly jen ti nejbohatší hospodáři. Uvnitř jsou vozíky, kočáry a ... zdobený černý karavan. V interiérech dalších chat je shromážděno mnoho autentického vybavení, včetně nábytku, náradí pro každodenní použití, žebříňáků, saní na dovoz zboží a zajímavé exponáty lidového umění.

Skanzen Pština pořádá také vzdělávací a umělecké dílny a folklórní akce.

Skanzen Usedlost pszczyńské vesnice, ulice Parkowa, Pština, www.skansen.pszczyzna.pl. Obchod s regionálními suvenýry a výrobky, hostinec. Skanzen se nachází na Stezce dřevěné architektury

Náměstí v Pštině – viz s. 31

Zámek v Pštině – viz s. 49

Zubří zahrada – viz s. 24

Živecký Etnografický park ve Ślemieni.

Etnopark ve Ślemieni je nejmladším skanzenem v Polsku, byl otevřen v roce 2012. Jsou v něm shromážděny architektonické skvosty z oblastí Živeckých Beskyd. Můžete zde obdivovat mimo jiné obilenu roubenou budovu bývalé školy s malebnou verandou, zahradu, unikátní sýpku – jednu z mála takových budov zachovaných v oblasti Živec, kovářskou chalupu s nábytkem typickým pro dům zemědělce se středním příjmem nebo neobvyklý dům s dřevorezbu v alp-

ském stylu. Zdejší budovy znova ožily – interiérový design byl pečlivě obnoven. V budovách se konají výstavy, které ilustrují všechny aspekty života horalů. Atmosféru muzea doplňují vinné sklepy, kříže u cest a kaple. Má zde být vystavena další atrakce – botanická mini-zahrada s typickými horskými rostlinami. K dispozici bude návštěvníkům také ovocný sad s tradičními odrůdami ovocných stromů a venkovská užitková a dekorativní zahrada.

**Živecký etnografický park, ulice Łączna 2a, Ślemień, www.etnopark.pl.
Usilnice na Kocóń. Audioprůvodce, obchod s regionálními suvenýry a nápoji.**

Skansen v Zawoju.

Několik set metrů od vstupu do Babio-gorského národního parku, v Zawoju na Markowych Rowienkach se nachází malé a mimořádně okouzující muzeum pod širým nebem. Čas se zde zastavil: chalupy jsou, jako dříve, ponořeny do zelené houštiny trávy a polních květů, je slyšet bzučení hmyzu a lze se kochat idylickou krajinou – je odtud krásný výhled na Babie Horu, který nutí vás zůstat zde o chvíli déle. Skansen představuje staré dřevěné budovy Babiohorců, horalů žijících v okolních oblastech. Jsou zde tři obytné budovy, kovárna, kaple a samostatně stojící domek se sýpkou. V malebných chatkách postavených ze smrku a jedle můžete vidět etnografickou výstavu, sbírku olejetisků (viz rámeček) a výstavu věnovanou historii cestovního ruchu v regionu. V jednom z domů jsou situovány hotelové pokoje.

Skansen jména Jozefa Żaka, Zawoja-Markowa. Skansen se nachází na Stezce dřevěné architektury.



Skansen v Sidzinu, foto J. Kociolek

Zawojské olejetisky

V nejstarší chalupě skanzenu (z počátku 19. století) byla v hospodářské části uspořádána zajímavá výstava náboženských olejetisků. Obrazy pocházejí z konce 19. a začátku 20. století. Olejetisky, reprodukce napodobující olejomalby, snadno a levně vyrobitelné, se rozšířily téměř do všech sociálních vrstev. Byly zavěšeny na stěnách měšťanských, vesnických a dělnických domů. Nejčastěji zobrazovaly Matku Boží, Svatou rodinu nebo Krista. V zawojském skanzenu můžete mimo jiné vidět Pannu Marii Ostrobramskou, Pietu, sv. Jana Nepomuckého a Pannu Marii z Gidela, která byla populární v 19. století. Tato sbírka je jednou z nejzajímavějších sbírek tohoto typu v Polsku.

Skansen v Sidzinu

– Muzeum lidové kultury.

Příklady lokální lidové výstavby byly shromážděny ve velké, malebné vesnici rozložené na úpatí pohoří Police. Počátky skanzenu se datují do 60. let 20. století, kdy byla veřejnosti otevřena první budova – chata Banasików z roku 1807. V současné době zde můžete vidět čtyři staré chaty, sýpku, vodní mlýn, kovárnu a lo-retánskou zvonici. V objektech se konají různé výstavy – trvalé i dočasné. Z budov



Skanzen v Ślemieniu. foto D. Franek

nejvíce vyniká sýpka s bohatými řezbami a loretánskou zvonící (viz s. 39), ve které si můžete prohlédnout malou výstavu o posvátných tématech a sbírku velikončních palem.

**Skanzen v Sidzinu – Muzeum Lidové Kultury, www.skansen.bystra-sidzina.net
Skanzen se nachází na Stezce dřevěné architektury.**

Regionální muzea.

Jsou skutečnými pokladnicemi znalostí o regionu a jeho tradicích. Je v nich shromáždována stará každodenní výbava, prvky interiérové výtoby, nástroje používané při zemědělských pracích a umělecká díla místních umělců. Muzea fungují v mnoha vesnicích a městech a stojí za to je navštívit, protože pro mnoho návštěvníků se mohou stát skutečným objevem. Mimořádným zážitkem je návštěva kreativního muzea Józefa Hulky v Łękawici (ulice Twórcza 16). Józef Hulka je všestranný umělec – tesař, sochař, malíř a básník, který získal srdce obyčejných lidí a uměleckých odborníků. V muzeu mů-

žete vidět jedinečnou sbírku dřevěných plastik malovaných barevnými barvami – zobrazují Matku Boží, Krista, světce a scény z venkovského života; krásné obrazy malované na sklo, výrobky z krepového papíru a sváteční předměty jako jsou betlémy, vánoční hvězdy a masky.

Stálou zajímavou výstavu lidového umění si můžete prohlédnout v regionálnímu muzeu tvůrčí práce „Organistówka” v Jeleśni (ulice Plebańska 1). Vystavovány jsou zde věnce a kytice z krepového papíru, lidové hračky, akvarely a grafika. Zde je také shromážděno staré vybavení, které se kdysi používalo v hospodářství – mezi nimi například tzv. dzieska (pro skladování soleného masa) a kýly (pro drčení kávy nebo pepře).

Jiná zajímavá regionální muzea se nacházejí v Kozech (v Czezowském paláci – viz s. 55), Staré Vsi (v blízkosti krásného dřevěného kostela – viz s. 39), Łysinie (ulice Leśna), Lipowej (Regionální muzeum u Bułków) a Čehovicích–Dědicích (Městský kulturní dům, ulice Niepodległości 42).



Bílá malkowska výšivka, foto J. Kociolok

Galerie Floriana Kohuta u Strašáka

Kdysi v regionu Rudzica, malém městě poblíž Biłska-Bělé, rostlo mnoho třešní. Ty přitahovaly roje ptáků, kteří mohli během několika dní sníst všechno ovoce. Aby místní tyto nezvané hosty vydělili, všude nechali postavit strašáky. Florian Kohut žil v okolí strašáků mnoho let a miloval je natolik, že se nejen stali předmětem jeho obrazů, ale také sloužili jako podnět k otevření Galerie u Strašáka. Můžete zde spatřit jak umělecká díla, tak výstavu různých polních loutek. Loutky se spojily s Rudzicí natolik, že se zde každoročně v červnu koná festival strašáků. Ulicemi prochází průvod strašáků, ze kterých je zvolen ten nejoblíbenější a nejzajímavější. Za odměnu dostane strašák jako výhru své místo v galerii.

Galerie u Strašáka, ulice Grabówka 108,
Rudzica, www.kohutflorian.art.pl.
15 km od Biłska-Bělé.

REGIONÁLNÍ VÝROBKY

Dřevěné hračky.

Koně, kočáry, ptáci, kolotoče ... První dřevěné hračky – v Przyborowě, Pewli Wielké, Koszarawě, Lachowicích nebo Stryzawě – se začaly vyrábět ve větším měřítku kolem poloviny 19. století. Nejčastěji byly vyřezávány z měkkého dřeva – smrku, borovice nebo lípy; tvrdé dřevo se používalo na kolébky, kolotoče nebo tzv. klepoki (ptáci na kolečkách, kteří při tlačení mávají křídly). Zručnost a umění vyrábět hračky ze dřeva přecházela z generace na generaci a do výroby se zapojovala celá rodina. První hračky nebyly barevně natřeny, později byly zdobeny docela skromně v modro-fialových barvách; syté barvy se objevily až po první světové válce. V průběhu desetiletí bylo vytvořeno mnoho typů hraček. Nejstarší hračky vyrobené v oblasti Živec byly kočár s koněm a samotní koně. Klepoki a tzv. dostihovce (koně se štihlou posta-



Vyřezávané šachy, foto J.Kociólek

vou) se objevily až ve 30. letech minulého století. V současné době jsou nejoblíbenějšími druhy hraček ptáčí.

**Beskydské centrum dřevěných hraček,
Obecní kulturní dům ve Stryszawě,
Stryszawa 740**

Ptáčkově ze Stryszawy

Brkoslavi, dudci, stehlíci, kukačky, pěnkavy, gily... Umělci z celé Stryszawy se specializovali na vyřezávání dřevěných ptáčků. Zpočátku byli ptáčci jednoduchými hračkami pro děti, pak se stali nedílnou součástí výzdoby místních domů. Postupem času začali dokonce působit jako talismany, což přinášelo štěstí a prosperitu. Dnes jsou značkovým produktem Stryszawy a suvenýrem, který mnoho lidí vozí z dovolené.

Dřevěné ptáčky, chrastítka, kočáry a další hračky různých tvarů a barev si můžete prohlédnout na výstavě v Beskydském centru dřevěných hraček.

Šachy z Białky.

V blízkosti Makowa Podhalańskiego v Białce se rozvinula výroba dřevěných šachů. Zdejší výrobky rychle získaly pověst nejen v tuzemsku, ale také v zahraničí. Není divu, některé měly všechny

rysy uměleckých řemesel. Ve vesnici byly také vyráběny šachové kazety, bedny a další drobné dřevěné doplňky. V současné době je Białka pro výrobu šachů stále známá a krásně válcované nebo vyřezávané šachy jsou skvělým suvenýrem z výletu.

Krepové květiny.

Skvěle barevné uzly, kytice, věnce, věnečky a chocholy – tradice krepové dekorace se v oblasti Živce objevuje na přelomu 19. a 20. století. Květiny zdobily místnosti horalů při různých svátcích, zkrášlovaly a rozveselovaly interiér. Kap-



Ptáčky ze Stryszawy, foto J.Kociólek



Květiny z bukové papíru, foto J.Kociolek

le u cesty byly zdobeny barevnými, voskovanými květinami a hroby byly zdobeny věnci. Krepovými květy byly zdobeny velikonoční pomlázky, byly z nich vyráběny svatební kytice anebo byly například dárkem k svátku. Měly různé velikosti, darovaly se jednotlivě nebo v kyticích, byly z nich také tvořeny girlandy nebo složité kompozice. Způsoby výroby krepových zázraků byly předávány z generace na generaci, vzory se v různých částech regionu lišily. Tato tradice nezmezila. Díla krepárek můžete vidět na místních výstavách, folklórních akcích a v mnoha regionálních muzeích.



Proutěné výrobky, foto J.Kociolek

Proutěné výrobky a výrobky a košíky.

Košikářství a pletení jsou velmi stará řemesla, košíky byly nezbytné pro skladování a manipulaci s potravinářskými výrobky. V Beskydech existovalo pletení košíků pro své vlastní potřeby „odjakživa“, ale výroba ve větším měřítku se vyvinula až na konci 19. století. Surovinou nebylo jen proutí, ale také kořeny jalovce, smrku a borovice. Správný výběr materiálu a vazby umožnil výrobu jakéhokoli potřebného zboží. Koše ze smrkových kořenů na konstrukci z bukové kříže dokážou dnes vyrobit jen někteří horalé, zatímco tradice výroby z proutí je stále naživu. Proutěné výrobky se prodávají v mnoha obchůdkách poblíž silnic, lze je zakoupit také na festivalech a různých folklórních akcích.

V Makovských Beskydech jsou vyráběné výrobky z dřevěného řeziva – tenkých hoblovaných dřevěných proužků. Budzów je rovněž známý takovými výrobky. Šikovný řemeslník vytvoří jeden koš nebo nádobu za 10 minut, avšak v minulosti to trvalo mnohem déle, když nebyly používány žádné hřebíky.

Budzów, 9 km od Suché Beskidzké.



Bílá makowská výšivka, foto J. Kociolek

Malby na skle

Na přelomu 18. a 19. století byly malby na skle nejoblíbenější ozdobou venkovských interiérů. Později byly nahrazeny mnohem snazší tvorbou, levnějšími olejotisky. V Beskydech však stále můžete potkat umělce, kteří mají rádi tento typ ozdob. Není to snadný proces, protože tvorba vyžaduje delší cyklus – nejprve se vytvoří obrys obrázku, poté se určité prvky v obrázku pokryjí vrstvou průsvitné barvy a teprve později vrstvou krycí barvy. Pozadí je vytvořeno až na samém konci výroby. Téma maleb jsou obvykle náboženská – bývají to znázornění Matky Boží, Krista nebo místních světců.

Makowská výšivka.

Toto je jeden příklad řemesla, jehož tradice je stále naživu. Vyšívání vzory kdysi zdobily prvky oblečení, jak dámského, tak i pánského, rovněž byly vyšívány na textilie používané v domácnostech. Díky tomu se rolnické plátno podobalo látce používané u dvora nebo ozdobám umístěným v kostelech. Maków Podhalański

se pyšní bohatou tradicí vyšívání – v 19. století zde existovaly dílny, které se zabývaly dekoračními materiály pro potřeby Krakova a okolních dvorů a v roce 1890 byla zřízena Národní škola vyšívání. Ve vzorech místní bílé výšivky dominují malé květinové motivy, různé druhy kulatých květů a větviček s oválnými listy. Charakteristická je také výzdoba pletenými zoubky. Výšivka se tvoří v různých barvách. Ubrousky, ubrusy, stolní běhouny nebo halenky zdobené touto výšivkou jsou dokonalým regionálním suvenýrem.

Byliny otce Grzegorza z Rychwałdu.

Otec Grzegorz byl františkán, velký odborník na byliny a bylinnou medicínu. Založil svůj podnik v Rychwałdu vedle mariánské svatyně, kde připravoval své bylinky a přijímal pacienty v sobotu a neděli. Jeho směsi bylin a kapek – především pro dětské a ženské choroby, gastrointestinální a kardiovaskulární problémy, revmatické a kloubní bolesti – si získaly slávu nejen v Polsku, ale také v zahraničí. Směsi bylin a tinktury připravené podle receptů otce Grzegorza lze zakoupit v Rychwałdu a ve specializovaných prodejnách.

Mariánská svatyně v Rychwałdu – viz s. 43.

Pštinské tinktury a ochucené vodky.

Likéry, tinktury a ochucené vodky prodávané pod hlavičkou „Książęca Tradycja” jsou jedním z místních produktů v okolí Pštiny. Tradice jejich produkce sahá až na konec 18. století, kdy Richard Fricke získal



Ošetky, foto Piotr Pryczek

koncesi k provozování koloniálního obchodu a restaurace v Pštíně. Od té doby měl místní palác během hostin k dispozici vynikající lihoviny, které produkoval. Tradice jejich výroby se dodnes udržuje a na mnoha festivalech jsou pštínské tinktury a ochucené vodky oceňovány.

Horalská miodonka a vařonka

Beskydští horalové mají také svou tradiční vodku. Tradice výroby miodonky, vodky na medu, a vařonky, kořenové vodky, sahá v Beskydech do 19. století. Oba nápoje se podávají horké. Takovýto typ alkoholu byl konzumován při důležitých rodinných a slavnostních událostech, byl nabízen na konci sklízně. Obě vodky vyrábějí regionální společnosti. Miodonka byla zapsána na Seznam tradičních produktů.

KULINÁŘSTVÍ

V průběhu staletí ovlivňoval kulinářské dědictví regionu vliv mnoha kultur a národů.

V kuchyni slezských a malopolských měst lze snadno najít stopy maďarské, německé, rakouské a židovské kuchyně. Samostatnou kategorií je jednoduchá, výživná a zároveň chutná horalská kuchyně, která má své bohaté tradice. Právě z ní pocházejí nejcharakterističtější produkty a jídla Euroregionu – například kwasnica, tj. zelná polévka s žebry proslavená bratry Golci, nebo výrobky z ovčím mléka: žinčice, brynz a samozřejmě ošetky, zde kdysi nazývaný oszczypekem. Tradiční kuchyni regionu je možné poznat v místních hospodách a restauracích, kde se lokální pokrmy podávají, ale také na festivalech a akcích propagujících příchuť a vůně „malých domovin“. Místní kulinářské tradice jsou střeženy kruhy vesnických hospodyněk – jejich mistrovská jídla lze ochutnat na okresních nebo obecních kulinářských akcích. Opravdu stojí za to je navštívit.



Kulinářská stezka Slezské příchutě

Různorodou kuchyni Euroregionu nebo alespoň část patří ke Slezskému vojvodství vám umožní prozkoumat kulinářská stezka Slezské příchutě. Na stezce jsou podniky, které propagují místní kulinářské tradice a připravují pokrmy podle tradičních receptur. Restaurace a hospody, které jsou součástí stezky Slezské příchutě, byly označeny zvláštním logem. V jejich nabídce jsou propagované pokrmy taktéž označeny. Seznam míst, které jsou součástí této stezky, recepty a mnoho zajímavých faktů o slezské kuchyni najdete na www.slaskiesmaki.pl.

Kulinářské dědictví poviatu Bílsko (červen).

Každý rok v jiném městě poviatu Bílsko předvádějí sdružení vesnických hospodyň a místní sdružení své pokrmy, jejichž recepty se předávají z generace na generaci. Můžete zde objevit zapomenuté příchutě a originální potravinářské výrobky a především dozvědět se něco o fascinující historii a tradici malých komunit. Desítky jídel a soutěž o výběr nejlepších jídel. Dobrou chuť!

Tradiční dušené

Nové brambory, cibule a uzené maso pečené v litinové nádobě ... a to je vše. Kotlík je obložen listy zelí, přísady nakrájené na silné kostky jsou naskládány na vrstvy, jsou posypány pepřem a solí, pokryté zelím a postaveny na ohniště. Nadpozemská vůně a výborná chuť. K tomu hliněný hrnc studeňého kyselého mléka ze sklepa nebo rebarborový kompot. Ta nejjednodušší chuť v teplém a zářícím světle ohniště.

Ochutnávka beskydského jídla (srpen).

Pod tímto tajemným názvem se skrývá přehlídka jídel typických pro oblast Živce. Sdružení vesnických hospodyň připravují různá regionální jídla, bylinné nápoje, tinktury a koláče, a porota je posuzuje podle kritérií dodržování tradice, chuti a možnosti jejich použití v moderní kuchyni. Samozřejmě po všechny zúčastněné existují ochutnávky, které se těší obrovské popularitě.

Kwasnica a pražucha

Pražucha je jídlo z mouky, tuku a škvarků. Hnědá hrubá mouka se opraží v hrnci (odtud její název) a zalije se vroucí vodou – vytvoří se noky. Ty jsou přelity tukem a škvarky. Pražucha je jedinečné jídlo, které stojí za ochutnání. Oblast Živce je také známá kwasnicí z prasečího čenichu, kterou je možné ochutnat v mnoha regionálních restauracích a hospodách. Říká se, že podporuje odolnost.

Soutěž krajských pokrmů „O Zlatou vařečku“ (listopad).

Každoročně pověta Suski uděluje tzv. Zlatou vařečku – cenu ve dvou kategoriích: za nejlépe připravené regionální jídlo a za moderní jídlo založené na tradičním receptu. Hodnotí se také tinktury vyrobené



podle starých receptur. Aby byla soutěž obtížnější a atraktivnější, porota určí základní produkt, na jehož základě by měla být připravena soutěžní jídla. Vyrobeny byly tedy pokrmy z kaše, zelenina v různém provedení stejně jako ryby, maso a drůbež v několika variantách. Vařečka je dlouhá dřevěná kuchyňská lžíce běžně používaná pro míchání v hrncích, odtud plyne název soutěže. Určitě stojí za to navštívit tuto přehlídku a ochutnat různé pokrmy připravené hospodynkami.

Žurek a koláč

Nejznámějšími tradičními pokrmy oblasti Podbabiogórze jsou polévka žurek stryżawský – na zeleninovém a masovém základě s rustikální šunkou, vejcem a vepřovou kotletou, a také zawojský koláč – kvasnicový koláč se sýrovou nebo bramborovou nádivkou.

Kapří slavnost (konec června nebo začátek července).

Název akce mluví za vše – na začátku prázdnin se na náměstí v Zatoru koná

kapří slavnost. Uzení a smažení, v aromatické polévce a připravení podle místních receptů – kapři dobývají srdce všech, dokonce i těch, kteří ryby nemají příliš rádi. Zatorský kapr je skutečným králem mezi rybami. Jeho vynikající chuť ocenili polští králové již ve středověku a ve 20. století byl tento kapr zařazen na Seznam tradičních produktů. Nedávno byl zatorský kapr zaregistrován Evropskou komisí s chráněným označením původu – lze jej chovat pouze ve třech obcích: Zator, Przeroszów a Spytkowo.

Kapří údolí – viz s. 20.

Kapr na zatorský způsob

V místních restauracích lze ochutnat kapra na zatorský způsob. Smažené kousky ryby se pečou v remosce nebo zapékací míse s nasekanými vařenými vejci, sekanou zelenou petrželkou, strouhaným sýrem a žampiony. V polovině pečení se k masu přidává zakysaná smetana, která dodává jídlu jedinečnou chuť.



Živecké hody, foto Poviatový archiv v Živci



Wilamowické Šmiergusty, foto archiv SRB

FOLKLÓRNÍ FESTIVALY

Živecké hody (leden/únor).

Konají se v Żywci a Milówce a daly by se popsat jako horské karnevaly se soutěžemi. Zpěváci na jevišti soutěží v Żywci, vesničané v kostýmech (tzv. novoroční dědové) bojují o ceny v Milówce. Mezi další atrakce patří soutěž práskání bičem, taneční večer, ochutnávka regionálních potravin a jízda na saních – což ještě tento karneval obohatí. Musíte to prostě vidět!

Novoroční dědové

V Živeckých Beskydech oslavují skupiny osob v maškarním oblečení zvaní hovorové „dědové“ přelom starého a nového roku. Každá skupina se skládá z přibližně 20 lidí, tj. dva čerti, smrt, Žid, dva koně, medvěd a.j. Některé postavy v maškarních – smrt, ďáblové, Židé mají na sobě úžasně masky, jiní mají pomalované obličejové a bizarní příkrývky hlavy.

Wilamowskie Śmiergusty (duben).

Wilamowice jsou na polské etnografické mapě jedinečné – na konci 13. století byli do této oblasti přivedeni osadníci z Flander a Frisie, kteří se až do druhé světové války odlišovali svými kostýmy a zvyky a především svým jazykem. V současné době toto nářečí používá jen několik desítek lidí, ale wilamowický folklór zůstává naživu. Jednou z událostí, během níž můžete poznat některé zvyky „polských vlámských“, jak se říká obyvatelům města, jsou Wilamowskie Śmiergusty. Představují se zde místní folklórní skupiny a můžete také vidět, jak se ve Wilamowicích slaví Velikonoce.

Wymysoi...

... čili Wilamowice.

Wyr zaein Wymysöjer znamená „Jsme z Wilamowic“.

Güter mügia znamená „dobré ráno“ (do poledne), a *donk šejn* – „děkuji“.



TKB, foto L. Cykarski

V roce 2009 UNESCO uznalo wilamowický jazyk jako vážně ohrožený zánikem.

Dny suské země – Suski kulturní veletrh (červen).

Regionální skupiny a kapely, lidové rytmy a silné zvuky ... Kromě toho také kabaretní večer, četné soutěže a atrakce pro děti. Tak se oslavují nadcházející prázdniny v Suché Beskidzské. Koncem června se zde konají Dny suské země – Suski kulturní veletrh. Akce se pořádají v areálu záměckého parku.

Festival lidových hraček (červen).

První červnový víkend Stryszawě vládnu děti a dřevěné hračky. Konají se soutěže, různé koncerty, pořádá se prodejní výstava lidového umění a řemesel, můžete také vyzkoušet speciality místní kuchyně. Hrdinou festivalu se každý rok stává jiný typ hračky.

Dřevěné hračky – viz s. 67.

Týden beskydské kultury (červenec / srpen).

Toto je nejstarší a největší folklorní akce v Evropě. Navzdory svému názvu trvá akce více než týden a účastní se jí několik tisíc umělců zastupujících téměř 100 lidových skupin z různých částí Polska. Přijíždí sem také asi tucet kapel z celého světa. Hlavní pódia se nacházejí v pěti městech – Szczyrk, Visla, Živec, Maków Podhalański a Osvětim; doprovodné akce (pouliční průvody, výstavy, prodejní výstavy, trhy s lidovým uměním) jsou také připravovány v Bílsku-Bělé, Istebne, Ujsolech a Jablunkově na Zaołší. V rámci festivalu populární jsou tzv. Vavřínecké Hudy v Ujsolech, během kterých jsou večer rozdělávány velké ohně, tzv. vavřínecké hudy.



Podzimní redyk, foto J. Sadlík

Vavřínecké Hudy

Není známo, odkud pochází tradice rozpalování ohně na sv. Vavřince (10. srpna), je však velmi stará. Dochovala se zejména v oblasti Ujsoly a více než 12 let se, v rámci Týdne Beskydské Kultury, koná mimořádná a velkolepá událost Vavřínecké Hudy. Budování tzv. hudy je velká výzva. Nejprve je třeba vykopat přes metr hlubokou díru pro dlouhé tyče, které hudu drží, a teprve potom se mezině uspořádá chřastí a smrkové větve. Postavení 20 metrové hudy, která hoří v Ujsolech, trvá asi týden.

Historie Týdne beskydské kultury sahá až do roku 1964. První ročník se konal ve Visle, později se k němu připojila další města. Součástí týdne jsou dvě soutěžní přehlídky. První z akcí se koná v Živci a jedná se o největší setkání polských horalů. Soutěž zahrnuje vystoupení pěveckých a tanečních souborů a kapel, hudebních skupin, lidových zpěváků a in-

strumentalistů. Koncerty jsou doprovázeny výstavami a veletrhy lidového umění. Každý rok se Mezinárodní folklórní Setkání konají v jiném městě a skupiny, které tam vystupují, pocházejí z různých částí světa, někdy velmi vzdálených. Jejich divadelní boje vyhodnocuje mezinárodní porota.

Babiohorský podzim (září).

Festival představuje folklór a lidové umění Babie hory. Probíhá v Zawoji. Hlavní atrakcí akce je podzimní redyk, tj. návrat pastýřů s ovceci do vesnice. Přehlídka přitahuje davy. Kromě toho na zawojském jevišti vystupují lidové skupiny a na prodejní výstavě můžete obdivovat a nakupovat díla lidových umělců.

OSTATNÍ FESTIVALY A AKCE

Bílská Zadymka Jazzowa (únor) a Jazzový Podzim (listopad).

Bílsko-Bělá je místem jazzu. LOTOS Jazz Festival Bílská Zadymka Jazzowa – jak zní oficiální název první události – je jedním z nejdůležitějších festivalů na jazzové mapě Polska. Vznikl jako rozšíření koncertní činnosti Piwnicy Zamkowej – klubu provozovaného asociací Umění a divadlo, a téměř okamžitě získal uznání hudebníků a publika. Jazzové hvězdy, kultovní noční jam sessions a závěrečný koncert, který se koná v horském hostelu Szyndzielnia, vytvářejí silnou atmosféru této neobvyklé události. Silnou stránkou Jazzového podzimu je však rozmanitost. Najdete zde vše, co je s jazzem spjato. Jazzová veteráni a talentovaní hudebníci mladé generace, tradiční jazzové a inovativní projekty, hudební individualisté a nezapomenutelné kapely.. Hudební ředitel Jazzového Podzimu Tomasz Stańko se stará o to, aby hudebníci přijíždějící na festival do Bílská-Bělé patřili mezi světovou jazzovou špičku. Díky tomu se každý rok Bílsko-Bělá na několik dní promění v hlavní město jazzu.



Jazz v Bílsku - Bělé, foto archiv UM w BB
* UM tj. Městský úřad

Bílská Zadymka Jazzowa, www.zadymka.pl,

Jazzový Podzim, www.jazzowajesien.pl.

Life Festival Osvětím (červen).

Koncerty polských a zahraničních kapel, rockový zvuk, hip hopové styly, lidové rytmy... jeden z červnových víkendů hudba rozeznává Osvětím a posílá do světa pozitivní energii. Důležitým prvkem festivalu je jeho mírové poselství, které jej odlišuje od ostatních hudebních akcí v Polsku. Kromě koncertů program zahrnuje promítání filmů, diskuse a akce (včetně pouličního běhu Tolerance sportovně), a všechny aktivity připomínají myšlenku svobody napříč kulturními nebo státními hranicemi.

Live Festival Osvětím, www.lifefestival.pl.

Živecké Suwakowanie (červenec).

Neboli setkání trombonů v Živci. Jedná se o největší festival pozounové hudby v Polsku. V létě přijíždí do Živce přes 100 trombonistů a tubistů z Polska a z celého světa, aby společně tvořili hudbu, vyměnili si zkušenosti a poskytli publiku nezapomenutelný zážitek. Představení se konají na zámku v Živci a v budově kulturního domu. Koncert sólistů hrajících na pozouny může být skutečný prázdninový hit!

**Živecké Suwakowanie,
www.zywieckiesuwakowanie.com.**



Jazz v Bílsku - Bělé, foto archiv UM w BB
* UM tj. Městský úřad



Foto D. Imielski

Muži hrají v Živci (červenec/srpen).

Koncerty předních polských hudebníků v různých polských městech ve skvělé scénérii – akce „Muži hrají“ každý rok přitahuje davy. Původcem a iniciátorem akce je regionální značka Živec. Na koncerty jsou zvaní nejkreativnější rodilí umělci, a turné je každoročně propagováno speciálně vydaným singlem. V rámci akce je také realizován projekt Noví muži hrají, ve kterém mladí talentovaní hudebníci dostanou šanci hrát před širokým publikem.

Muži hrají v Živci, www.meskiegranie.pl.

Běžecské akce

Běh je stále populárnější a horské terény jsou ideální pro rekreaci. V Euroregionu Beskydy je pořádáno mnoho běžících akcí, včetně půlmaratonů a maratonů. Zde jsou vybrány:

- Půlmaraton kolem Živeckého jezera (březen). Start a cíl na náměstí v Živci, vzdálenost 22 km. Trasa vede malebnou a atraktivní cestou kolem jezera v horském prostředí;

- Běh Fiata (květen). Pouliční běh organizovaný v Bilsku-Bělé, start u brány FIATA, cíl na Ratuszowém náměstí, vzdálenost 10 km (závod mládeže 3 km);

- Běh Tolerance sportovně (červen). Pouliční běh městem v rámci Life Festival Osvětím (viz výše), vzdálenost 10 km (kratší vzdálenosti na výběr).

- Chudy Wawrzyniec (srpen). Jedná se o terénní ultra závod na vzdálenost 80, 50 a 20 km podél polsko-slovenských hraničních stezek v Živeckých Beskydech. www.chudywawrzyniec.pl



Půlmaraton kolem Jezera Živeckého,
foto Poviatový archiv v Živci

5 | Rekreace a sport

Foto archiv SRB





Kostel Svatých Petra a Pavla v Lachowicích

Oblastí Beskyd prochází obrovské množství stezek. Zahrnují jak cesty určené pro automobily, pěší turistiku, cyklistiku ale také pro na jízdu na koni. Není možné je všechny vyjmenovat, níže je jen malý výňatek z dlouhého seznamu atraktivních silnic a cest. Stezky však nejsou všechno. Malebné přehradní nádrže a krásné divoké řeky čekají na milovníky vodních sportů a na ty, kteří dávají přednost vidět hory shora – s pomocí kluzáků a paraglidů. V zimě se z regionu stává mekka pro nadšence bílého šílenství – sjezdové a běžecké lyžaře a snowboardisty. Aktivní rekreace je prostě vizitkou tohoto regionu a každý si zde najde něco pro sebe.

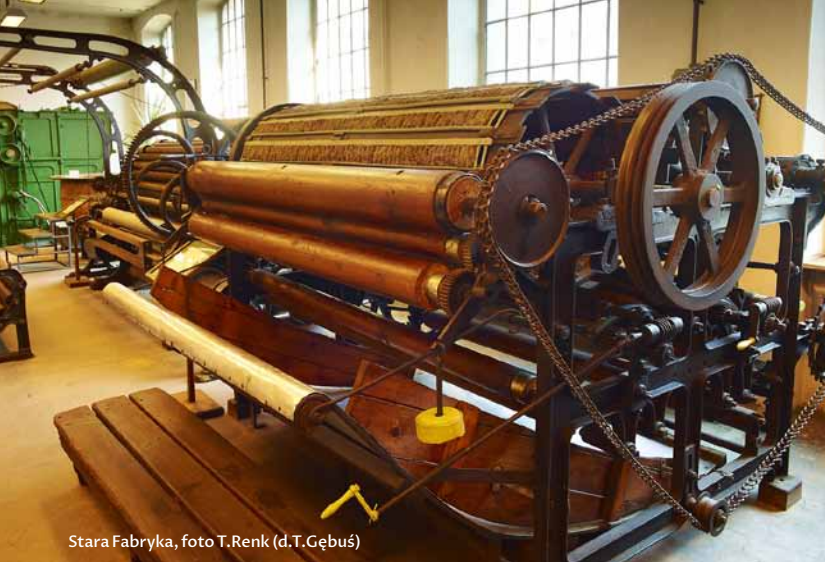
TEMATICKÉ STEZKY

Tematické stezky jsou nejčastěji nadregionální a jejich úplné objevení vyžaduje několik dní. Nic vám však nebrání vstoupit kdekoli na takovou stezku.

Stezka dřevěné architektury.

Okouzující kostely, malebné kaple, staré chaty a zvonice... Takovéto jedinečné objekty vám umožní vidět Stezka dřevěné architektury, společný podnik vojvodství Slezského, Malopolského a Podkarpacského, ke kterým se později připojilo vojvodství Swietokrzyské. Všechny objekty na stezce byly označeny tabulkami a přístup k nim je vyznačen dopravními značkami. Oblast Beskyd pokrývá vojvodství Slezské a Malopolské.

K nejcennějším dřevěným památkám ve Slezském vojvodství vás dovedou dva okruhy – pštinský a beskydský. Na prvním jsou kostely, které jsou velmi blízko u sebe, a můžete je vidět v: Čwiklicích (viz s. 37), Miedźne (viz s. 40) a Staré Wsi (viz s. 39). Chrám v Grzawě a Góře jsou rovněž velmi malebné. Další dřevěné kostely v oblasti Pština najdete v těchto vesnicích: Wisła Mała, Łąka a Pielgrzymowice. Na trase se také nachází skanzen Usedlost pszczyńské vesnice (s. 64).



Stara Fabryka, foto T.Renk (d.T.Gębuś)

Beskydský okruh, který vede kolem Bílska-Bělé a Živce, vede podél úpatí Slezských a Živeckých Beskyd. V hlavním městě Beskyd na stezce najdete Tkalcovský Dům (viz s.33) a kostel v Mikuszowicích (viz s. 37). Je také nutné navštívit kostel v Łodygowicích (viz s. 40). Krásné dřevěné chrámy najdete i v Cięcini a Bielowicích. Na stezce je také Muzeum Stará chata” v Milówce (viz s. 34) a výstava na Starém zámku v Živci (viz s. 46). Zajímavé objekty jsou rovněž umístěny mimo okruh stezky. Jsou to kostely v Gilowicích a Szczyrku, hostinec v Jeleśni (viz s. 34), lesnická chata v Złatné a zvonice v Czernichowě. Krásnými památkami Stezky dřevěné architektury se mohou pochlubit také města nacházející se v Malopolském vojvodství. V oblasti Babie Hory jsou to kostely v Lachowicích (viz s. 39), Łętowni

(viz s. 39) a Zawoji (viz s. 40). Na stezce je také hostinec Řím v Suché Beskidzské (viz s. 35) a skanzeny v Zawoji (viz s. 65) a Sidzinie (viz s. 65). Také kolem Osvětimi je možné vidět některé jedinečné dřevěné památky, tj. kostel v Grojecu, Jawiszowicích, Osieku, Graboszycích a Polance Wielké (viz s. 83) a sýpku v Bobreku. Od května do září jsou v rámci projektu Otevřená stezka dřevěné architektury některé kostely v Malopolském vojvodství přístupné veřejnosti (obvykle ve čtvrtek). Je to jedinečná příležitost prohlédnout si interiéry těchto krásných budov, aniž byste rušili věřící. Z výše zmíněných kostelů v Malopolsku jsou otevřeny kostely v Jawiszowicích, Osieku a Graboszycích, Polance Wielké a také v Lachowicích a Łętowni.

Stezka dřevěné architektury ve Slezském vojvodství: www.slaskie.pl/sad.

Stezka dřevěné architektury v Malopolském vojvodství: www.drewniana.malopolska.pl.

Poklady Polanky Wielké

Dřevěný kostel v Polance byl postaven v 16. století, ačkoliv byl o 100 let později barokně přestavěn. Je zdoben zajímavou čtvercovou věží zakončenou kupolí (uvnitř se nachází zvon z roku 1413). Stojí za to jít navštívit interiér kostela, který je zbarven do vybledlých pastelových barev s pilastry a římsami a skromný barokní nábytek umístěný v kostele působí velmi esteticky. Město se může pochlubit také krásně zrekonstruovaným palácovým komplexem. Je obklopen starým parkem a je vizitkou osvětimské země. Nejstarší, centrální část paláce pochází ze 17. století, bohužel interiéry nejsou veřejnosti přístupné. Na oplátku se však můžete kochat pohledem na exteriér budovy a park, stejně jako na krásné panorama Krakova a Slezské pahorkatiny, osvětimskou kotlinu a Malé Beskydy.

Kostel sv. Mikuláše, ulice Kościelna 26, Polanka Wielka. Palácový komplex, ul. Pałacowa, Polanka Wielka. 11 km od Osvětími.

Stezka průmyslových památek.

Muzea, skanzeny a továrny, které jsou stále v provozu. Na stezce průmyslových památek je 36 objektů ze Slezského vojvodství, které nám připomínají průmyslové tradice regionu: těžbu, hutnictví, železnici, tkaní a pivovarnictví. V Beskydech a okolí se na stezce průmyslových památek nacházejí: Muzeum Slezského tisku v Pštině (viz s. 60), hlavní nádraží a Stara fabryka v Bílsku-Bělé (viz s. 59) a Pivovarské muzeum v Živci (viz s. 59). Každoročně v jednu červnovou sobotu

se koná festival na Stezce průmyslových památek – tzv. Industriada, během kterého se můžete účastnit různých dílčích akcí – noční prohlídky pivovaru, vzdělávacích workshopů a technické show. Akce je druhým největším evropským festivalem představujícím průmyslové dědictví.

Stezka Průmyslových Památek: www.zabytkitechniki.pl.

V Beskydech patří mezi technické památky, které nejsou součástí zmíněné stezky, zřícenina vysoké pece ve Ślemieni, zřícenina sklárny ve Zlatné a cihlové budovy bývalé habsburské papírny v Czanci (ul. Królewska 16). Mezi nimi stojí za to najít malou vodní elektrárnu. Dříve zásobovala papírnu, dnes vyrábí elektřinu pro rozvodnou síť. Interiér elektrárny ukrývá jedinečnou památku – efektivní Girardovu turbínu. Byla spuštěna v 1880 roce a stále je plně v provozu.

Skleněná stezka v Jaworzu

V 19. století fungovala v Jaworzu sklárna a na její památku byla vytvořena Skleněná stezka. Stezka označená modrým písmenem S začíná v Jaworze Nałęże a zpočátku vede jesenickým údolím. Pak stoupá na horský svah a ostře nahoru a vede lesy se starými buky. Po asi dvou hodinách vás trasa přivede chodce do blízkosti hostelu na Błatni. Aby se turistům přiblížily „sklářské“ tradice Jaworza, na začátku stezky byla zřízena tabule popisující fungování místní sklárny v 19. století a byl vytvořen taktéž model této továrny.

V Nałężu můžete nechat své auto na malém parkovišti vedle pěkného kostela, kde je také konečná autobusová zastávka. Výlet lze dobře naplánovat tak, aby bylo možné odtud směřovat červenou stezkou (nebo stejně malebnou skautskou, označenou písmenem H), a vrátit se skleněnou stezkou nebo obráceně.

Navrhovaná trasa: Jaworze Nałęże červená nebo skautská stezka – hostel na Błatni – Jaworze Nałęże. Skleněná stezka; 4,5 hodiny; stoupání celkem 550 m; délka trasy 10 km.

Skleněná stezka v Ujsolech

V Ujsolech byla vytvořena stezka, která připomíná historii bývalých majitelů těchto zemí – wielopolských a habsburských dynastií a s ní související historii sklárny fungující ve Zlatné v 19. století. Sklárna sloužila k výrobě bílého a zeleného okenního skla, barevných skleněných nádob a lahví různých velikostí, karaf, pohárů, jakožto i dekorativního skla, jako jsou figurky a svícny.



Lustr – pavouk vyrobený v ocelárně ve Zlatné, foto: archiv obce Ujsoły

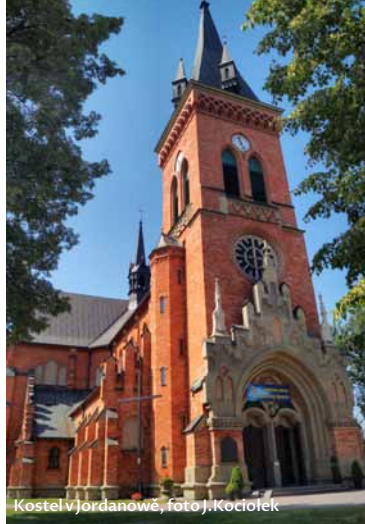
Beskydská stezka svatého Jakuba.

Je součástí většího celku – Stezky svatého Jakuba (viz s. 84) a skládá se ze sedmi částí, z nichž přes euroregion vede trasa: Wadowice – Rzyki – Groń Jana Pawła II – Ślemień – Rychwałd – Żivec – Szczyrk. Tato trasa je dlouhá 74 km a obvykle ji poutníci zdolají během tří dnů a na nocleh zůstávají v hostelu Pod Leskowcem, a poté v poutním domě vedle svatyně na Jasně Górcze ve Ślemieni nebo ve františkánském vzdělávacím domě vedle svatyně Matky Boží Rychwałdzké. Poutníci obvykle třetí den dorazí do Szczyrku. Stezka je označena bílou lasturou zdobenou červeným křížem a mečem umístěnými na modrém pozadí. Celá Beskydská Stezka svatého Jakuba je dlouhá 488 km a je propojením místních poutních cest vedoucích ke slavným bazilikám, svatyním a kostelům sv. Jakuba.

**Beskydská stezka svatého Jakuba,
více informací –
www.bractwojakuboweszczyrk.pl**

Stezka svatého Jakuba

Stezka sv. Jakuba, nebo Camino de Santiago (camino ve španělštině znamená „cesta“, zatímco Santiago znamená sv. Jakub), je jednou z nejznámějších křesťanských poutních cest v Evropě. Existuje již více než 1000 let, a ač byla kdysi zapomenuta, v poslední době zažívá svou renesanci. Vede téměř celou Evropou a končí v Santiagu de Compostela v západním Španělsku, kde je podle pověsti hrobka jednoho z dvanácti apoštolů – sv. Jakuba staršího.



Kostel v Jordanowě, foto J. Kociolék

Mariánská stezka.

Mezinárodní poutní cesta Mariazell – Częstochowa, zvaná Mariánskou stezkou, připomíná tradici papežských poutí do mariánských svatyní. Poutníci mají kromě hlavní trasy na výběr z několika postranních okruhů, včetně dalších míst k uctívání. Stezka je určena pro pěší a cyklisty, úsek označený v Polsku – od Częstochowy po Zakopane – je dlouhý 323 km. V Beskydech jsou na Mariánské stezce svatyně v Makowě Podhalańském a Jordanowě. Ve svatyni v Makowě Podhalańském je půvabný obraz Svaté Matky Makowské, strážkyně rodin. Obraz pochází z konce 16. století a byl vysvěcen Janem Pavlem II. v roce 1979. V kostele z 19. století je rovněž dobré věnovat pozornost vyšivaným ornátům ze 17. a 18. století a hudebnímu sboru z 19. století.

Zajímavě vypadá také bohatě zdobená kazatelna.

**Svatyně Matky Boží, Strážkyně rodin,
ul. Kościelna 14, Maków Podhalański,
www.parafiamakowska.pl.**

Věřící přicházejí do svatyně v Jordanowě, aby uctivali zázračný obraz Panny Marie obtížné důvěry (Trudnego Zawierzenia) – paní Jordanowské. Obraz malovaný na lněném plátně přilepeném na borovicové desce pochází ze začátku 17. století a je kopií Černé madony Čenstochovské. Čtyři století je obklopen kultem. V roce 2010 byl vyzdoben papežskými korunami. Samotný kostel, postavený na začátku 20. století, vypadá velmi působivě. Postaven z červených cihel, v novogotickém stylu, upoutá pozornost stoupající věží. Interiér zdobí mnoho obrazů a soch. Nejstarší z nich pocházejí ze 16. století a byly sem přemístěné z dřívějšího, již neexistujícího dřevěného chrámu.

**Kostel Panny Marie,
ul. Kolejowa 8, Jordanów,
[www.jordanowskiesanktuarium.
diecezja.krakow.pl](http://www.jordanowskiesanktuarium.diecezja.krakow.pl).**

Svatyně v oblasti Živec.

Svatyně Matky Boží pomoci křesťanů v Przylękowie (ul. Pielgrzymów 20): malý půvabný kostel skrývá úžasnou sošku Matky Boží. Vedle kostela je zázračný pramen.

Svatyně Panny Marie Kazimierzové v Rajczy (Rynek 1): vznik svatyně je spojen s obrazem Matky Boží darované církví králem Janem Kazimierzem. Je to jedna ze starších kopií jasnohorského obrazu.



Beskydy, foto E. Włodarczyk

Předpokládá se, že byl vytvořen v první polovině 17. století v Malopolsku, protože připomíná obrazy Madony z Bochnii a z vyšší věže kostela Panny Marie v Krakově.

Svatyně Jasna Górká ve Ślemieni: malý kostel, někdy nazývaný kaple, přitahuje davy věřících obrazem Matky Boží z Čenstochové, proslulé laskavostí. Tento obraz je kopií obrazu z Jasné Góry z 19. století. Pod svatyní se nachází kamenná jeskyně ve tvaru tunelu ze zázračným pramenem. Z kostela je nádherný výhled na Malé Beskydy.

Svatyně v Rychwałdu: viz s. 43.

Golgota Beskyd

Neobyklá křížová cesta vede z obce Radziechow (poblíž Živce) na vrchol Matysek (609 m n.m.) ve Slezských Beskydech. Jednotlivé stanice zdobí monumentální sochy provedené ve velkém měřítku. Jejich autorem je Czesław Dźwigaj. Ne každému se může zalíbit ztvárnění originální a expresivní vize Kristova utrpení, avšak sochy zaujmou svým fascinujícím tvarem. Kopec je korunován obrovským lesklým miléniovým křížem. Na Velký pátek se zde koná slavnostní bohoslužba – průvod křížovou cestou, a novoroční mše se koná na Silvestra.



Foto R. Soliński



Foto R.Soliński

TURISTICKÉ STEZKY

Malebné zalesněné oblasti Beskyd vytvářejí skvělé podmínky pro pěší turistiku. Milovníci horské turistiky mají k dispozici několik stovek kilometrů značených turistických stezek, stejně jako četné naučné a výletní stezky. To vám umožňuje sestavovat výlety podle vašich vlastních potřeb a kondice. Popisy horských skupin a podhůří, spolu s informacemi o pěší turistice, jsou uvedeny v kapitole III Příroda, bohatství pohraniční oblasti (s. 10-25). Zde stojí za to dodat, že na horách vás čeká mnoho příjemných hostelů, což usnadňuje objevování Beskyd. Na druhou stranu ve městech jsou značené turistické stezky, které návštěvníkům umožňují vidět nejdůležitější památky.

Stojí za to navštívit turistické informační místa nabízející bezplatné brožury o regionu.

Městečka Bílského powiatu jsou skvělou turistickou základnou ve Slezských a Malých Beskydech. Dobyty nejvyšších vrcholů prvního z powiatů – Skrzyczne, Klimczoka a Błatnie – můžete plánovat ze Szczyrku, Bystré Śląské nebo Jaworza. Z Wilkowic se snadno vydáme na malebné stezky Malých Beskyd – v oblasti Magurka a Czupla, z Koz potom na Hrobaczu Łąku.

Horským Eldoradem je powiat Żivec. Můžete se vydat na turistickou stezku téměř z každého města. Dokonale lze poznat Żivecké Beskydy: masív Pilska – z Korbiewlowa nebo Sopotni Wielké, skupinu Romanka, Lipowska a Rysianka – z Węgiejské Górki, Milówki, Żabnici nebo Złatné, a jihozápadní Worek Raczański s vrcholy Wielké Raczy a Rycerzowé – z Rajczy, Rycerky nebo Zwardoně. Od západu je živecké údolí omezeno vrcholky slezských Beskyd – Skrzyczne a Barania Góra, na



Born in Beskidy, foto Mateusz Kusznierevicz



Kiczera, foto R.Soliński

kteře můžete mimo jiné jít od Węgierské Górkı, Kamesznice a Lipowé, z východu jsou Malé Beskydy, odkud je snadné vyrazit na výlety zejména do oblasti Potrójnej a Gibasów Gronia, kde se snadno dostanete z okolí Ślemienie.

Suski powiat zahrnuje části Źiveckých, Malých a Makowských Beskyd. Největší atrakcí je zde bezpochyby Babia hora, nejvyšší vrchol celých západních Beskyd. Na vrchol můžete se vyšplhat skrze několik tras, největší emoce vzbuzují Perć Akademików, jedina vysokohorská stezka v polských Beskydech, na které musíte použít přezky a řetězy. Zawoja a Skawica jsou perfektní základnou v pohoří Polic, a v atraktivní krajině je to také pohoří Jałowickie – centra Stryzawa a Sucha Beskidzka. Do Malých Beskyd, poblíž Leskowce a Groń Jana Pawła II, je snadné se dostat z Krzeszowa, zatímco do Makowských Beskyd – z Makowa Podhalańského.

První stezky v Beskydech

První stezky v Beskydech byly označeny kolem Klimczoku, Szyndzielni a Magurky na konci 19. století. Byly označeny německou

organizací Beskidenverein. Nejstarší polská turistická stezka Beskyd byla vytvořena o několik let později, v roce 1906. Vedla od Suché Beskidzke přes Magurku (872 m n.m.) do Zawoji, a poskytuje pohodlný přístup z města, kde se dostala železnice do vesnice, z které se turisté vydávali na Babi horu.

Hlavní beskydská stezka.

Je to nejdelší stezka v polských horách – poskytuje téměř 500 km pěších tras vedoucích přes většinu Beskyd. Stezka, která je označena červeně, začíná v Ustroni ve Slezských Beskydech a končí ve Wołosatu v pohoří Bieszczady. V rámci Euroregionu Beskydy je ke zdolání asi 100 km pěšky. Během treku se podmaní většina nejdůležitějších vrcholů Slezských a Źiveckých Beskyd – tj. Barani Góra, Rysianka, Babi hora a Police. Projití stezky zanechává mimořádné vzpomínky. Společnost PTTK zavedla odznak Hlavní beskydská stezka, který se uděluje za jednorázové projití celé trasy nebo za projití jednotlivých úseků.

(Ne)záleží na barvě?

Je třeba vědět, že barva stezky neznamená stupeň její obtížnosti. Hlavní stezky jsou vyznačeny červenou barvou, obvykle vedou nejvyššími kopci a nejzajímavějšími místy regionu, modré jsou stezky na dlouhé vzdálenosti, žluté jsou spojovací stezky, zelené vedou k charakteristickým místům a černé jsou krátkými přístupovými stezkami.

Malá beskydská stezka.

Tato čtvrtá z nejdelších stezek v polských Karpatech je dlouhá 137 km. Začíná ve Straconce v části Bílska-Bělé a vede přes kopce Malých Beskyd – Hrobacza Łąka, Żar, Leskowiec, Groń Jana Pawła II, pak přes vrcholky Makowských Beskyd – Chełm, Babica, a konečně přes Beskyd Wyspowy – až na vrchol hory Luboń Wielki. Stručně řečeno: trasa vede přes ty části Beskyd, které obcházejí Hlavní beskydskou stezku. Stezka je vyznačená červeně a v Euroregionu Beskydy je třeba projít přibližně 70 km.

Papežské stezky.

Beskydy jsou milované hory sv. Jana Pavla II. Malé Beskydy, jejichž kopce se tyčí těsně za jižním předměstím Wadowic, byly jím často označovány jako „domácí hory“. Ne bezdůvodně – na jednu z prvních skutečných horských túr šel malý Lolek na Leskowiec. Jeho otec jej sem vzal za odměnu za absolvování školních zkoušek. Teprve později se potuloval po jiných pohořích a masivech. Místa, která kdysi navštívil Karol Wojtyła, turistické trasy, které absolvoval jako kněz, pak biskup, kardinál a papež, dodnes připomínají pa-

pežské stezky. Několik z nich bylo vyznačeno v Beskydech, označeno je žlutým křížem.

Na stezce se sv. Janem Pavlem II.

Vybrané papežské stezky v Beskydech:

Malé Beskydy: Kozy – Straconka.

Stezka začíná u kostela v Kozech, vede přes lom, Hrobaczou Łąku, průsmyk Przegibek, Magurku Wilkowickou do Straconky. Malebná a rozmanitá trasa; 6 hodin, délka 16 km.

Slezské Beskydy: Bystra – Klimczok.

Stezka začíná u kostela v Bystře Krakovské a vede přes vyvýšeninu Lanckorona na Klimczok; 2,5 hodiny, 7 km

Živecké Beskydy:

Węgierska Górká – Cisiec.

Stezka začíná v centru Węgierské Górki na náměstí Jana Pavla II, prochází skrze Cięcínu do Romanky, Rysianky a Lipovské, poté přes Halu Boraczou sestupuje do Císce; 15 hodin, 42 km.

Živecké Beskydy: Skawica – průsmyk Lipnický (Krowiarki).

Stezka začíná v centru Skawice na malém náměstí u dřevěné pamětní desky. Trasa připomíná poslední horskou cestu Karla Wojtyly před jeho zvolením papežem. Expedici doprovázeli tehdy kněží Stanisław Dziwisz a Tadeusz Styczeń. Stezka je označena čtvercem složeným ze dvou trojúhelníků – žlutého a bílého (papežské barvy); trvá 5,5 hodiny, 18 km.

NORDIC WALKING

Túry s hůlkami se stávají stále populárnějšími a lesní oblasti jsou pro tento druh aktivity ideální. Měkký povrch pohlcuje nárazy, klouby jsou méně zatížené než při chůzi na chodníku nebo asfaltu a nerovný terén vám umožňuje spálit více kalorií, což nutí vaše svaly k větší námaze. Většina stezek a cest je vhodná pro nordic walking a malebné oblasti Beskyd jsou téměř ideální pro pěší turistiku s hůlkami. Některé lesní oblasti dokonce označují své zvláštní trasy pro nadšence tohoto druhu sportu. Například nedávno bylo v okolí hraničního přechodu v Korbiewce vytvořeno přibližně 30 km turistických tras určených pro chůzi nordic walking (viz s. 90). V Euroregionu Beskidy je také organizováno mnoho běhů a závodů pro milovníky nordic walking.

Závod nordic walking

Jeden z nejtěžších závodů nordic walking je organizován v Radziechowech. Soutěžící musí ujit 42 km trasy vedoucí v obtížném horském terénu. Akce se koná v listopadu spolu s běžeckým maratonem. Trasa má podobu okruhu, vede mimo jiné přes vrchol hory Skrzyczne.

Údolí Wapienica (Bílsko-Bělá).

V údolí Wapienica v Bílsku-Bělé byla vyznačena zvláštní trasa pro běžce a milovníky nordic walking. Okruh začíná na lesním parkovišti Wapienica a je dlouhý 12,5 km. Počáteční úsek s malými výškovými rozdíly je ideální pro začátečníky. Další etapa za přehradou je již obtížnější a stoupá do hor. Na cestě jsou umístěny značky, které usnadňují orientaci. Trasu si můžete upravit podle svých vlastních schopností.

Údolí Wapienica – viz s. 91.

Stežky nordic walking v Ujsolech.

Bylo zde vyznačeno šest stezek nordic walking o celkové délce 46 km. Připravené okruhy mají různé stupně obtížnosti, od snadných tras vedoucích po rovinném terénu až po obtížnější, zahrnující lezení po svazích Muńcoła nebo Rycerzowé. Pokud nemáte hůlky, můžete si je bezplatně zapůjčit v turistickém informačním centru (nutno předložit občanský průkaz). Stežky začínají u amfiteátru v Ujsolech a vedle kostela v Sobłowce.

Ujsoły, 30 km od Żivce.

Komplex turistických tras nordic walking v Goczałkowicích-Zdrój.

Byly zde vytvořeny tři trasy různé obtížnosti – snadná (zelená, 7 km), středně obtížná (červená, 10 km) a obtížná (černá, 16 km). Všechny mají podobu okruhu a začínají u městského kulturního centru. Vedou skrze malebné a turistické stežky podél břehů rybníků a podél povodňových břehů Visly. Nejzajímavější je stezka s největší obtížností, která vede



Foto archiv SRB



Foto archiv SRB

přes rybníky k přehradě jezera Goczałkowickie a vrací se k výchozímu bodu podél nábřeží Wisly.

Goczałkowice-Zdrój, 7 km od Pštiny.

Žabí Kraj

Žabí kraj je krajina ležící v přirozeně bohatém cípu Slezska. Nachází se zde mnoho chovných rybníků a oblast je díky bohatství obojživelníků a ptáků chráněna sítí Natura 2000. Jsou to výborné oblasti pro nordic walking. Kromě stezek v Goczałkowicích byly vytvořeny také turistické trasy nordic walking v Pawłowicích.

Nordic Walking Park Osiek.

Je to téměř 32 km tras určených jak pro ty, kteří začínají s dobrodružstvím nordic walking, tak pro ty, kteří hledají sportovní výzvy. Každý ze tří okruhů má jiný stupeň obtížnosti. Všechny začínají na osieckém stadionu a vedou hlavně po asfaltových silnicích. Výchozí oblast byla označena tabulí obsahující podrobný popis trasy a obecné informace o technice, výběru vybavení a zdravotních hodnotách nordic walkingu.

Osiek, 12 km od Osvětimi.

CYKLOSTEZKY

Oblast Beskyd je ideální pro cyklistické eskapády. Horské stezky, lesní cesty a polní stezky jsou ideální pro milovníky dvou kol. Každý si najde něco pro sebe – lidé, kteří právě začínají s dobrodružstvím na kole nebo ti, kteří nechtějí příliš prozkoumávat okolí, se mohou projet po místních silnicích. Horští nadšenci se vydají na úzké stezky s kameny a kořeny a nadšenci downhillu na speciálně upravené trasy na horu Žar a Mosorny Gronie. Obce téměř každý rok vytváří nové cyklistické trasy. Místní stezky nejsou příliš dlouhé (20–50 km) a obvykle mají podobu okruhů – což je vhodné, pokud máte v oblasti nocleh – necháte auto na parkovišti nebo dojedete vlakem do výchozího bodu. Kdo chce se vydat na několikadenní výlet, aby se seznámil s beskydskou krajinou, má k dispozici dálkové stezky.

Více informací o cyklistických stezkách v jednotlivých obcích lze získat v informačních centrech obcí.

Poviat Biłsko.

Rozmanitá krajina powiatu, od kopcovitého po skutečně hornatý terén, splní očekávání méně zkušenějších cyklistů.



Foto archiv SRB



Foto archiv SRB

Milovníci cyklistiky mají k dispozici cyklostezky v celkové délce téměř 300 km. Snadnější trasy byly vyznačeny v oblasti Buczkowice, Porąbka, Wilamowice a Czechowice-Dziedzice. Například 26 km dlouhá stezka Wilamowska Zahradní Stezka je ideální pro rodinný výlet. Stezka má podobu okruhu, vede přes Piszarowice, Hecznarowice, Wilamowice, Dankowice a Starou Wieś. Větší technickou a kondiční výzvou je například okruh kolem Bilska-Bělé, dlouhý 52 km. Milovníci horských kol najdou ve Szczyrku něco pro sebe. Jsou zde organizovány oblíbené cyklistické crossy a lanovka na Skrzyczne je upravena pro přepravu kol.

Lanovka na Skrzyczne – viz s. 93.

Poviat Živec.

Nadšenci mají k dispozici několik desítek tras a cyklostezek v celkové délce přes 500 km. Některé se spojují se stezkami v jiných poviatech a s mezinárodními stezkami. Lidé, kteří hledají jednodušší trasy, najdou nejvíce v údolí Soly. Krátké

rekreační stezky jsou vedeny kolem Milówky nebo Węgierské Górký. Nádherné lesní cesty a cesty pod vrcholky vyžadují větší kondici a znalost obtížného terénu. Pro příznivce extrémní jízdy jsou připraveny trasy vedoucí přes nejvyšší části masivů Piliska, Romanki a Rysianki a také přes Worek Raczański. Nelze opomenout horu Żar. K vrcholu vede klikatá asfaltová silnice, ale příjezdová cesta není snadná. Pohodlný turista může použít lanovku, a později si buď může užít klidnou asfaltovou jízdu dolů nebo crossové šílenství podél trasy lanovky.

Více o hoře Żar – viz s. 101.

Dobývání Korbielowa

Téměř 30 km turistických tras bylo vytvořeno v blízkosti hraničního přechodu v Korbielowě. Jsou určeny pro horské a běžecké cyklisty v létě, běžkaře v zimě a pro chodce s nordic walking holemi po celý rok. K Przyborowu a Krzyżówkam vedou čtyři okruhy, v některých místech se blíží ke hranici se Slovenskem. Místnosti v budově, která kdysi patřila pohraniční strážní, byly upraveny pro pronájem sportovního vybavení a slouží jako turistické obslužné místo.

Poviat Suski.

Milovníci dvou kol zde najdou tučet stezek pro horská kola, jejichž celková délka přesahuje 250 km. Je snadné se vydat na cyklostezky ze Suché Beskidzské, Stryzawy, Makowa Podhalańského a Zawoji. Skrze oblast Babie hory navíc vedou dvě dálkové cyklistické trasy: Jantarová stezka a Hlavní karpatská cyklostezka. Ti, kteří mají rádi vzrušující sjezdy, mohou využít trasy „Babia Góra Trails” v Zawoji. Na Mosorny Groń si můžete vzít kolo s sebou na sedačkovou lanovku.

Poviat Pština.

Ze sedla kola dokonale poznáte poviat Pština. Poněkud rovinatý terén s malebnými lesy a vodními nádržemi a bohatstvím památek láká turisty vydat se na kole a překonat i velmi vzdálené trasy. V poviatu bylo vyznačeno přes 150 km cyklotras, některé začínají na zámku Pština. Obce Kobiór a Pawłowice nabízejí také mnoho cest, které jsou velmi rozmanité a vedou zejména po lesních cestách.

Poviat Osvětim.

Poviat Osvětim má rovněž zajímavé cyklistické trasy. Stojí za to projet okruh kolem Osvětimi (začíná a končí na náměstí Kościuszki), což vám umožní obdivovat přírodu údolí Osvětimi a údolí Soly a cenné architektonické památky. Na kole můžete také dobře poznat Kapří údolí. Byly zde vyznačeny trasy různé délky a obtížnosti.

Dálkové trasy

Stezka Greenways.

(Krakov – Morava – Vídeň). Umožňuje prozkoumat přírodní a kulturní dědictví tří zemí – Polska, Česka a Rakouska. Je dlouhá 780 km, z toho je 260 km vyznačeno v Polsku. Na polském území stezka vede z Krakova do Osvětimi a dále přes Pštinu a Bílsko-Bélou do Těšínského Slezska na českou hranici. Částečně se jedná o oblasti zahrnuté do Euroregionu Beskydy. Stezka je značena po celé délce – od Krakova do Vídně. Hlavní trasa má zelené logo, vedlejší cesty jsou označeny tmavě modrou. Každý rok, při příležitosti Středoevropského dne stromů (20. října), děti a mladí lidé vysazují podél stezky místní druhy stromů.

Jantarová Stezka Greenways.

(Budapešť – Krakov – Gdaňsk). Je to mezinárodní trasa vedoucí přes Polsko, Slovensko a Maďarsko po stopách staré obchodní cesty, která přepravovala jantar z Baltského moře na Jadran. Spojuje historická města a hodnotné přírodní, krajinná a kulturní oblasti. V Polsku jsou prozatím vyznačeny fragmenty stezky od hranice se Slovenskem do Niepołomic a v Lubelském vojvodství. První zmiño-



Trail, foto Maciej Kopaniecki



Trail, foto Maciej Kopaniecki

vaný úsek, tzv. karpatský, vede převážně přes Beskydy. Začíná v Lipnici Wielké na polsko-slovenských hranicích a poté vede přes Zubrzyce Górnou, Zawoju a Stryzawu do Suché Beskidzke, kde překračuje řeku Skawu a vede do Zembrzyc a poté do Kalwarie Zebrzydowské, Lanckorony a Krakova.

Cyklomagistrála PL-SK.

Mezinárodní trasa vedoucí z Bílská-Bělé (náměstí Ratuszowy) do Martina na Slovensku. Hranice je překročena na průsmyku Glinka. Na polské straně trasa má 63 km, na Slovensku 100 km. Vede malebnými údolímí řek Białka, Żylica, Soła, Ujsolanka a dále úpatím nejvyššího vrcholu Slezských Beskyd – Skrzyczne, odkud jsou výhledy na Živecké a Malé Beskydy a Živecké údolí. Trasa je určena pro zdatnější cyklisty, kteří se orientují v jízdě v terénu (několik obtížných stoupání).

Cyklostezka Visla.

Stezka vedoucí podél Visly má spojit Beskydy (počínaje Czerniańským jezerem na soutoku Černé a Bílé Wiselki)

s Baltským mořem (Gdaňsk). Hlavní trasa, jakož i regionální a místní spojovací úseky, mají celkem cca 1300 km. Stezka má vést po silnicích, které jsou uzavřeny pro dopravu, včetně protipovodňových svahů. Prozatím byly vyznačeny pouze Slezské a Kuyavsko-Pomořanské úseky a část Malopolska. V Euroregionu Beskydy vede trasa přes Goczałkowice-Zdrój, Czechowice-Dziedzice, Bestwinu a Wilamowice a kříží se na několika místech s dalšími cyklotrasami. Hlavní trasa je doplněna postranními okruhy, včetně okruhu z Ustronie do Bílská - Bělé přes Jaworze Nałęże (Stezka Greenways).

Komplex „Enduro Trails – Bílsko-Bělé“ je síť jednosměrných cyklotras, tzv. „singletracků.“ Jsou nejoblíbenějšími mezi horskými cyklisty. Jedná se o úzké, klikaté a zvlněné cesty různé obtížnosti, od snadnějších, mírně svažujících se, až po strmé, technicky náročné sjezdové tratě. Střed stezek s informačním centrem je uvnitř tzv. městské Błoni, na úpatí Kozie Góry. Trasy se však táhnou mezi Szyndzielniou a Kozí Górou (v masivu Klimczok). Szyndzielnia se zvedá do



Trail, foto Maciej Kopaniecki

výšky 1030 metrů nad mořem. Na vrchol se dostanete nejmodernější lanovkou v Polsku, která byla upravena pro přepravu kol. Okolí Kozí Góry je plné barů, servisů, škol a půjčoven kol. Nemáte horské kolo nebo jej nechcete vozit z domova? To není problém – můžete si jej půjčit na místě a místní instruktoři se postarají o váš výcvik.

Více na: www.endurotrails.pl

Stezka Szczyrk Enduro je komplex jednosměrných cyklotras, tzv. singletracků, vytvořených v roce 2019. Speciálně profilované trasy navržené mimo turistické stezky a jsou skvělým místem pro aktivní trávení volného času. Jsou konstruovány z důrazem na bezpečnost a dobrou zábavu svých uživatelů a mají odpovídající sklon trasy, místa, kde jezdcí mohou snížit rychlost, pásma, nájezdy, které pomáhají překonat úzké zatáčky. Trasy byly označeny různými barvami pro identifikaci úrovní obtížnosti každé sekce. V současné době lze použít dvě trasy (modrá 5600 m a červená 2850 m)

o celkové délce 8,5 km. Na podzim budou uvedeny do provozu další úseky a systém stezek bude prodloužený na 13 km. Horské středisko Szczyrk je jedním z mála míst v Polsku, kde se můžete dostat na začátek každé stezky kabinovou lanovkou nebo klasickou lanovkou a cyklopas funguje celý den. Ve spodní stanici kabinové lanovky je Centrum stezek s půjčovnou kol s obchodem, občerstvením, velkým parkovištěm, myčkou kol a toaletou.

Více na: www.szczyrkowski.pl

Babia Góra Trails.

Komplex 20 km přeshraničních tras pro horská kola tzv. singletracks v pásmu Policy a Babie hory, spojující Zawoja s Oravskou Polhorou na Slovensku spolu s doprovodnou infrastrukturou: jízdní pruhy typu pumptrack, park pro jízdní kola, technické a sociální budovy.

Lanovka na Mosorný Groń, Zawoja 2525,
www.pkl.pl/mosorny-gron/mosorny-gron.html



Koně - toporzysko, foto J. Kociołek

KOŇSKÉ STEZKY

Každoročně je jízda na koni stále populárnější a Beskydy jsou skvělé pro jezdeckou turistiku. Zde jsou vyznačeny koňské stezky, jejichž cílem je vytvořit síť, která vám umožní mnoha způsoby projíždět na koni pohořím a beskydskými kopci. Vytváří se stále více center, které propagují a nabízejí jízdu v sedle. Je snadné zde začít s vaším dobrodružstvím na koni – výlety pod dohledem zkušeného instruktora se ukážou bezpečné a vzrušující. Ti, kteří se již v sedle cítí jistě, ocení rozmanitost cest a malebnou krajinu. Můžete strávit několik hodin na koních nebo naplánovat několikadenní projížďku pomocí dálkových koňských stezek (viz níže). Trasy mají různé stupně obtížnosti – od lehkých úseků v horských údolích po strmé cesty daleko od lidských sídel.

Transbeskydská koňská stezka.

Nejdelší jezdecká turistická stezka v polských horách nabízí více než 600 km jízdy na koni. Trasa začíná v Brenně ve Slez-

ských Beskydech a vede na Wołosate na konci Bieszczadských hor. V Beskydech vede stezka neobvykle malebnými oblastmi. Vede z Brenně do Žabnice v Živeckých Beskydech, odtud přes Rysianku, Lipowskou a Halu Miziowou do Korbiewola a poté přes Jaworzynu a průsmyk Klekociny do Zawoji a průsmyk Krowiarki. Zde stezka opouští Euroregion Beskydy. Každých pár kilometrů můžete si udělat pauzu u horského hostelu nebo v agroturistickém centru připraveném na příjezd koně a jezdců. Chcete-li projet celou stezku, musíte strávit 14 dní v sedle, ale nic nebrání vám překonat pouze část trasy.

Beskydská jezdecká stezka

Tato stezka začíná u nádraží v Cięcíně a vede podél postranních hřebenů Romanka, Magura Cięcínska, Skała a Abrahamów. Trasa má 22 km, vede malebnými oblastmi, díky kterým můžete obdivovat výhledy na povodí řeky Soły a na kopce Živeckých, Slezských a Malých Beskyd. Cesta trvá přibližně 5 hodin.



Žywiecké jezero, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

Babiohorská koňská Stezka.

Trasy patří k Babiohorské koňské stezce vedou nejkrásnějšími místy kolem Babie hory. Celkově je stezka dlouhá 208 km. Trasy jsou uspořádány do okruhů a jsou rozděleny do 15 sekcí, což vám umožní naplánovat mnoho kratších nebo delších výletů. V sedle se můžete pohybovat mimo jiné skrze pásmo Policy nebo navštívit Koskowou Góru v Makowských Beskydech. Organizaci expedic nebo výletů zajišťuje šest místních jezdeckých center, která také poskytují ubytování turistů.

VODNÍ SPORTY A RYBAŘENÍ

Přehradní jezera, malebné řeky, chovné rybníky ... Beskydy můžete také poznat z vodní hladiny. V létě se umělé vodní nádrže hemží plachetnicemi, můžete si také pronajmout kajaky, šlapadla, nebo se vydat na rafting na Solu nebo na Vyslu. Kdo má místo sjíždění hladiny vody raději rybolov, bude potěšen – existuje zde spousta rybářských míst.

Vodní sporty

Jezera Żywieckie a Międzybrodzkie se vyznačují zvláštními rekreačními a sportovními hodnotami. Už léta přitahují zkušené námořníky a windsurfaře. Na jejich březích bylo vybudováno mnoho škol plachtění a plavání a půjčoven vodního vybavení – každé větší rekreační středisko má vlastní přístaviště. Začátečníci mohou využít širokou škálu školení a kurzů, protože plachtění vyžaduje značné dovednosti. Silné větry foukající z nedalekých svahů znesnadňují plachtění i zkušeným námořníkům – obvykle zde silně fouká. Rovněž je třeba si uvědomit, že břehy na mnoha místech jsou mělké a zanesené, takže je lepší se jim vyhnout. Na obou jezerech se pořádají národní a místní soutěže v plachtění, např. Memoriál Adama Banaszka (Slezské mistrovství ve třídě Omega a polský pohár ve třídě Optimist) nebo celonárodní lodní sportovní soutěž Żar jako součást Festivalu Moře.

Plavba lodí

Okolí Živeckého jezera lze prozkoumat z paluby výletní lodí. V blízkosti přehrady v Tresné se nachází přístav, odkud se malé lodě vydávají na plavbu. Na palubu se vejde asi 40 lidí. Výlet trvá 45 minut.

Plachtění lze také provozovat na jezeře Goczalkowickém. Je zde pouze jeden přístav – ve Velké Visle, kde si můžete pronajmout vybavení. Přehrada, která je zásobníkem pitné vody, je vyloučena z jiných rekreačních činností (povoleno je pouze rybolov). Pro ty, kteří touží po vodních atrakcích, je k dispozici nedaleká přehrada Łąka, známá také jako přehrada Łacká. Malebná přehrada se nachází v údolí obklopeném idylickými kopci a je oblíbeným prázdninovým cílem obyvatel Pštiny, zejména proto, že je snadno dosažitelná na kole nebo pěšky z centra města. Na jižním břehu nádrže je vytvořeno městské koupaliště s jachtařským přístavem a kánoí, je zde také moderní centrum vodních sportů s půjčovnou vybavení, které nabízí výcvik ve windsurfingu a kitesurfingu. K dispozici jsou také bazény, včetně jednoho pro děti. Na se-

verní straně jezera, v Porębě, je windsurfingové centrum.

**Centrum vodních sportů,
ul. Piotra Skargi 44, Łąka.**

Jezero Goczalkowické – viz s. 91.

Poblíž Pštiny se nachází další vodní nádrž sloužící ke sportovním a rekreačním účelům – jde o nádrž v Suszci. Na jejím břehu se nachází rekreační středisko „Gwaruś” s půjčovnou kánoí, lodí a šlapadel. Příjemné a čisté koupaliště ochotně využívají nejen obyvatelé obce, ale i obyvatelé nedalekých Zor a Pštiny.

**Rekreační středisko „Gwaruś”,
ul. Baranowicka, Suszec.**

Mucharské jezero

Umělá vodní nádrž postavená na řece Skawě v délce asi 11 km, od Świnné Poręby po Zembrzyce. Do provozu byla uvedena v červenci 2017. Kromě základních retenčních a energetických funkcí začíná být využívána pro rekreační účely. Je ideálním místem pro vodní sporty.

Výlety na kanoích

Malý kajak vám dává skvělé příležitosti – můžete se vydat na výlet na několik hodin, abyste se kochali klidem a krásnou krajinou. Milovníci této formy trávení volného času si mohou pronajmout malou loď na téměř každé přehradní nádrži a vydat se prozkoumat okolí.

Některé úseky Soly, zejména mezi Milówkou a Živcem, jsou vhodné pro kanoistiku a rafting při vhodné hladině vody; také Czaniec, kde řeka protíná Slezským podhůřím a jemnými meandry, protéká do Visly v Osvětimi (nejlepší je spustit kajak pod přehradou v Czanci na pravém břehu). Můžete také přemýšlet o jedno-

Živecké jezero, foto T. Renk (d.T.Gębuś)



denním výletu na Vislu. Řeka je splavná z lázní Goczałkowice-Zdrój – nejlepší je spustit kánoi vedle mostu na státní silnici č. 1. Řeka Visla je zde asi 10 metrů široká a protéká poměrně rychle. Toto je však trasa pro kanoisty s určitými zkušenostmi. Za Nowým Bieruňem, tj. po asi 40 km raftingu, Przemsza teče do Visly, a začíná zde lodní trasa. Na řece Skawě lze uspořádat krátkou cestu – dokonce i kolem Zatoru. A stojí za to navštívit Kaniów – jedno z přibližně tuctu míst v zemi, kde můžete poznat tajemství týmové hry kajak-polo. Jsou zde organizována mistrovství Polska v této disciplíně. Začínající kanoisté mohou využít služby raftingu pořádaného specializovanými společnostmi. Kromě vybavení zaručují péči průvodce a zajišťují vyšší bezpečnost.

Rafting „Tři přehrady“

Rafting „Tři přehrady“ zaručuje skutečné vodní dobrodružství. Za dva dny projedete 48 kilometrů z Živce do Osvětimi. Trasa vede přes tři malebná jezera – Żywiecké, Międzybrodzké a Czaniecké, a poté vede podél řeky Soly do okolí Osvětimi. Akce je zahrnuta v Grand Prix Polské asociace kánoe. Zúčastnit se může každý, ale tato forma cestování vyžaduje určité zkušenosti. Nutné je mít vlastní vybavení.

Rybaření

Jezera, řeky a horské potoky jsou skvělá rybářská místa. Horní část povodí řeky Sola je plná ryb. Živecká země se dokonce nazývá zemí pstruhů a lipanů, avšak v místních vodách žije asi 20 druhů ryb, včetně candátů, štik a karasů. V jezezech Živeckém a Międzybrodzkém můžete chytat plotice, pražmy, štiky, kapry a candáty. Některé úlovky dosahují až

10 kg. V jezeře Goczałkowickém dominuje pstruh obecný a karas – zejména tento druh ryby dosahuje značné velikosti. Přehrada Łącká je také skvělým místem pro rybaření. Každý rok je zásobena rybami a můžete zde chytit: amury, jelce, kapry, okouny, candáty a dokonce štiky a úhoře. Na první pohled nenápadná řeka Pszczyńska také poskytuje rybářské vyžití. Velmi atraktivní je úsek těsně předtím, než řeka protéká do přehrady Łącké. Jedná se o vynikající místo pro klidný lov časné jarních ryb, především plotic.

Rybaření vyžaduje zaplacení příslušného poplatku polské rybářské asociaci. Podrobné informace o rybolovných právech v různých vodních útvarech a na řekách lze nalézt na webových stránkách PZW – na webových stránkách Górnośląskie Przedsiębiorstwo Wodociągowe S.A. v Katovicích.

Rybolov v Kapřím údolí

Rybníky v Kapřím údolí jsou rájem pro rybáře. Existuje zde několik dobře rozvinutých lovišť, které se systematicky doplňují. Kromě kaprů můžete chytat také karase, lína, plotice, candáta, sumce nebo štiky. Tato oblast se jmenuje Mazury Małopolska a přitahuje davy rybářských nadšenců z celého Polska.

LETECKÉ SPORTY

Pohled na hory z ptačí perspektivy? Proč ne. Lety kluzákem nebo paraglidem jsou stále oblíbenější, a to i mezi amatéry. Amatéri mohou poznat kouzla volného letu přes hory, pokud si koupí vyhlídkový let na kluzáku nebo paraglidu v tandemu s instruktorem. Oba typy letu poskytují nezapomenutelné zážitky, i když netrvají dlouho, obvykle asi čtvrt hodiny a nejsou levné. Lety se uskutečňují pouze za příz-



Horská Škola Plachtění „Žar“, foto T. Renk (d.T. Gębuś)

nivých povětrnostních podmínek a zkušení piloti a instruktoři zajišťují bezpečnost provádění takovýchto husarských kousků.

Místem, které po léta přitahuje milovníky kluzáků a padákových kluzáků, je hora Žar. Téměř každý den můžete na obloze vidět tiché klouzání na kluzácích. Vyhlídkové lety kluzákem zde pořádá slavná Horská Škola Plachtění, jejíž sídlo se nachází těsně pod dolní stanicí lanovky na horu Žar. Kluzák je letadlem vlečen do vhodné výšky a později si můžete užít ticho a úžasnou panoramu Živeckého údolí. Skleněná kabina působí dojmem přímého kontaktu se vzduchem a neposkvrněnou přírodou. V centrále školy je také paraglidingová škola, kde si můžete zakoupit tandemový seskok kluzákem.

Horská Škola Plachtění „Žar“ – viz s. 109.

Mekkou kluzáků je také **Skrzyczne**, nejvyšší vrchol Slezských Beskyd. Konají se zde Mistrovství Polska v paraglidingu a soutěže polské paraglidingové ligy. Během těchto akcí můžete vyzkoušet tandemový let se zkušeným instrukto-

rem a obdivovat krásu beskydské země shora. Školy a paraglidingová centra nabízejí tandemové lety ze Skrzyczného po celý rok, za příznivých povětrnostních podmínek.

Trénink kluzáků a padáků provádí bílsko-bělský Aeroklub. Každý rok na konci léta klub organizuje na letišti v Aleksandrowicích velmi úspěšný letecký piknik. Během akce si můžete užít neobvyklou akrobatickou show, seznámit se se schopnostmi ultralehkých letadel, kluzáků a motorových kluzáků a podniknout vyhlídkový let nad městem. Stateční si mohou dopřát tandemový seskok padákem.

Mezinárodní letecký piknik Euroregionu Beskydy (srpen / září), letiště Aleksandrowice, www.pikniklotniczy.pl.

ZIMNÍ SPORTY

V zimě jsou Beskydy velmi atraktivní. Je zde spousta lyžařských středisek a malých vleků (viz níže) a jsou zde vytvořeny běžecké tratě. Zimní turistika se rovněž stále více rozvíjí. Nevytížené, malebné stezky lákají na klid a ticho a výlety na



Pohled ze Skrzycznego, foto Jacek Żaba

sněžnicích usnadňují jejich zdolání, i když obtížnější než v létě. Pokud nemáte vlastní vybavení, můžete si je vypůjčit, většina horských hostelů má k dispozici sněžnice. V oblasti Babie hory a v oblasti Police byly vyznačeny i vhodné trasy pro tento druh turistiky. V zimě se Beskydy stávají oblíbeným cílem lyžařských zájezdů. Túra na lyžích od hostelu k hostelu je opravdovým dobrodružstvím, stejně tak jako několikahodinový výlet po lesních cestách v zimní kráse. Lyžařské stezky jsou skvělé pro tento druh rekreace. Jsou označeny podobně jako turistické, kromě toho, že mají oranžové vnější pruhy místo bílých. Pokud se chystáte do hor se skitouringovými lyžemi, vyplatí se vybrat trasy s dlouhými sjezdy a vyhnout se trasám vedeným po vyvýšených hřebenech.

Sněžnice pro každého

Sněžnice umožňují efektivní pohyb na sněhovém povrchu. Nemusíte mít speciální obuv, vybavení lze připevnit na trekingovou nebo turistickou obuv. Důležité je, že použití sněžnic nevyžaduje další dovednosti – pohyblivé upevnění na patu zajišťuje pohodlí při používání. V současné době mají téměř všechny sněžnice zespolu malé zuby, které pomáhají zdolávat zamrzlý sníh.

V Beskydech se najde také něco pro běžkařské nadšence. Na Magurce Wilkowické v Malých Beskydách jsou v zimním období na 3,5 km dlouhých běžeckých tratích. Vedou skrze malebné horské louky a podél silnic vedoucích pohořím. V hostelu si lze zapůjčit lyže. Běžecké lyžování na Magurce bylo známé již před 100 lety. Arcivévodkyně Marie Terezie Habsburská, která žila v Živci, sem ráda jezdila aktivně trávit svůj volný čas. Dnes se na Magurce konají běhy na její počest.



Szczyrk, foto archiv Szczyrk Mountain Resort

V Živeckých Beskydech lze vedle hostelu Hala Boracza použít tříkilometrový okruh určený pro běžkaře. Trasa je připravená ratrakem, vede směrem k Prusowu a Hali Cukiernicy. K dispozici je také půjčovna vybavení. V blízkosti hraničního přechodu v Korbielowě bylo vytvořeno téměř 30 km turistických tras, které mají v zimě sloužit běžkařům. (viz informace na s. 93).

Běžecské lyže lze použít nejen na speciálně upravených trasách. Pro začátečníky jsou velmi dobrými místy pro běh údolí, tj. místa s nepatrným rozdílem ve výškách, a lesní cesty se ztuhnutým sněhem. K provozování tohoto sportu jsou vhodné i výše zmíněné lyžařské tratě, vedoucí zejména pohořím, na které se dostanete sedačkovou lanovkou nebo lanovkou, a stezky s jemným klesáním. Většina půjčoven zimního vybavení nabízí různé typy lyží i běžek.

Lyžařská střediska

Szczyrk je polské hlavní město lyžování. Je to místo, kde si milovníci zimních sportů mohou vychutnat mimo jiné více než 40 km perfektně upravených sjezdovek pro začátečníky i pokročilé, mají k dispozici bezplatné skibusy a parkoviště. V Szczyrku jsou 3 velká moderní lyžařská střediska a 7 menších lyžařských středisek na svazích v Salmopolu, v Czarné, v centru města a vedle hostelu na Skrzycznem.

Společný Szczyrkowski skipas spojuje tři největší lyžařská střediska v Szczyrku: Beskid Sport Arenu, Centrální sportovní centrum a Szczyrk Mountain Resort.



Centrální sportovní centrum (Szczyrk).

Lyžařské středisko COS se nachází na severních svazích Skrzyczného, nejvyššího vrcholu Slezských Beskyd. Sníh zde obvykle zůstává od prosince do dubna. Je zde k dispozici lanovka s jednou přístupnými stanicí. První úsek ze Szczyrku do Jaworzyny obsluhuje 4místní sedačková lanovka, další trasu z Jaworzyny do Skrzyczne moderní zastřešená 4místná lanovka. Ve vyšší části svahu navíc fungují dva lyžařské vleky. Lyžaři mají k dispozici 13 km sjezdovek různé obtížnosti. Černá sjezdovka Skrzyczne – Doliny Dunacie o délce 2 600 m má schválení FIS. Konají se zde alpské lyžařské soutěže.

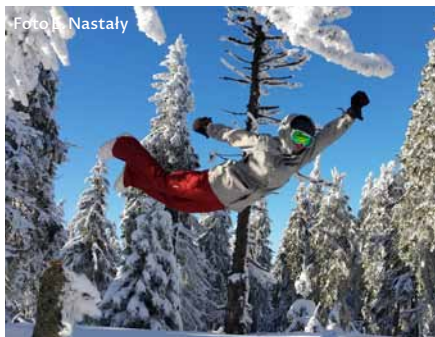
**Lyžařské středisko COS, ul. Myśliwska 45, Szczyrk, www.skrzyczne.cos.pl.
Občerstvení, půjčovna lyžařského vybavení. Společný skipas s lyžařským střediskem Szczyrk.**

Beskid Sport Arena se nachází v Szczyrku, v malebném údolí Bíla. Moderní lyžařské středisko nabízí 4 sjezdovky o celkové délce 3,2 km pro lyžaře všech úrovní: od začátečníků po profesionály. Všechny trasy jsou osvětlené a zasněžené. V budouvě dolní stanice BSA jsou prodejny vstupenek, restaurace, půjčovna a servis sportovních potřeb a lyžařská škola. Horní stanice nabízí občerstvení s grilem a vyhřívaným stanem.

**Beskid Sport Arena Szczyrk:
www.beskidsportarena.pl**

Szczyrk Mountain Resort.

Středisko, dříve známé jako Czyczna-So-lisko, je jedním z největších lyžařských komplexů v Polsku. Středisko má více než 22 km různých sjezdovek (včetně 5 km osvětlených), což znamená, že si každý fanoušek bílého šílénství najde něco pro sebe. Od sezóny 2017 mohou zákazníci středisek díky spolupráci s Centrálním sportovním centrem a Beskid Sport Arenou využívat společný skipas na 40 km sjezdovek. Szczyrk Mountain Resort je v současné době po první etapě modernizace a od sezóny 2017 má k dispozici novou 10-místnou kabinovou lanovku a dvě 6-místné. Od roku 2018 bude k dispozici další šestimístná lanovka na Zbójnickou Kopu. Toto řešení umožní hladký pohyb mezi horským střediskem Szczyrk Mountain Resort a Centrálním sportovním střediskem na Skrzycznem. Byl zde vyvinut zcela nový systém zasněžování – zařízení s velkou nádrží o objemu 100 000 m³ (40 olympijských bazénů) na Hali Skrzyczeńské, kterou zásobuje 230 sněhových děl. Sjezdové tratě byly také upraveny, díky rozšíření a profilování je



jejich použití nyní pohodlnější. Srdcem střediska je nyní nové centrum – Szczyrk – Gondola. Ve spodní stanici 10místné kabinové lanovky se nachází velká multifunkční budova s pokladnami, infocentrum a půjčovnou vybavení, obchodem a uschovnou. Areál má velké parkoviště pro cca 700 aut, Apres Ski bar a Bistro.

Lyžařské středisko Szczyrk,
ul. Narciarska 10, Szczyrk,
www.szczyrkowski.pl. Občerstvení,
půjčovna lyžařského vybavení.
Společný skipas s lyžařským střediskem
COS (viz výše).

Salmopol nebo Bílý Kříž

Na Salmopolském průmysku můžete také lyžovat. Funguje zde středisko Bílý Kříž. Na lyžaře zde čekají dva vleky. Sjezdovky – zasněžené a osvětlené – jsou ideální pro děti i začínající lyžaře a snowboardisty. Můžete využít stravovací základnu a půjčovnu lyžařského vybavení, je zde také prostor pro jízdu na saních nebo pro stavění sněhuláka. Místo je vhodné pro rodiny s dětmi.

Pilsko – Jontek (Korbielów).

Je to jeden z největších lyžařských komplexů v Polsku, který se rychle změnil po změně vlastnictví. Trasy v masivu Pilsko jsou nejvyšší v Beskydech, což jim poskytuje dobré sněhové podmínky. Obvykle zde můžete lyžovat od prosince do dubna. Lyžaři mohou využívat dvě sedačkové lanovky a šest vleků. Celková délka tras – rozmanitých a s různou obtížností – je 23 km. Kromě toho si můžete užít krásný výhled mimo jiné na Babie horu a Tatry. Středisko má vlastní hotelový komplex, který se nachází hned vedle vleků.

Pilsko – Jontek Korbielów, ul. Sitki 8,
Korbielów, <http://www.pilsko.org>.
Platí jeden skipas. Občerstvení,
půjčovna vybavení.

Další vleky v Korbielowě

Baba. Sedačková lanovka hned vedle střediska Pilsko – Jontek. Sjezdovky – zasněžené a osvětlené – ideální pro rodiny s dětmi. Občerstvení, půjčovna vybavení.

Cypisek. Vlek přímo vedle hlavní silnice v Korbielowě. Sjezdovka je ideální pro děti a začátečníky, osvětlená a zasněžená. Občerstvení, půjčovna vybavení.

Mosorny Groń (Zawoja).

Středisko se nachází nad sídlištěm Policzne v Zawoju, na strmém malebném svahu, naproti masivu Babi hora. Obvykle se sem můžete dostat od prosince do března. Lyžaři mají k dispozici 4–místnou sedačkovou lanovku. Hlavní trasa, červená, je téměř 1,5 km dlouhá, snadnější, modrá – má 800 m. Svah je osvětlený a v případě potřeby je uměle zasněžen. Delší trasa má schválení FIS, může být použita pro národní i mezinárodní lyžařské soutěže



Szyndzielna, foto: M. Pasierbek



Skrzyczne, foto Patrycja Olszowska

Mosorny Groń, Zawoja-Policzne,
<https://www.pkl.pl/mosorny-gron/mosorny-gron.html>. Občerstvení, půjčovna vybavení.

Další vleky v Zawoji

Baca. Tři vleky v Zawoji-Czatoży. Sjezdovky – zasněžené a osvětlené – ideální pro děti. Občerstvení, půjčovna vybavení.

Wojtek. Skupina vleků vedle Bacy. Sjezdovky – zasněžené a osvětlené. Ideální svah pro začátečníky. Občerstvení, půjčovna vybavení.

Kolisty Groń. Zawoja-Widły. Jeden vlek a dvě trasy. Skvělý svah pro středně pokročilé lyžaře. Krásný výhled na Babi horu. Občerstvení.

Zwardoń Ski (Zwardoń).

Zwardoń se nachází v západní části Žiweckých Beskyd, v masivu Wielka Racza a pyšní se specifickým mikroklimatem, díky kterému zde sněhová pokrývka zůstává déle než v nedalekých dolinách. To přispívá k zimním sportům. Lyžařské středisko Zwardoń zaujímá severní svahy Rachowce. Na lyžaře zde čekají

moderní 4místná lanovka a vlek. Pro nadšence extrémních sportů je připraven snowpark a pro nejmenší speciálně přizpůsobený vlek. Různé trasy potěší začátečníky i dobré lyžaře. Sjezdovky u lanovky jsou osvětlené a v případě potřeby zasněžené.

Zwardoń Ski, Zwardoń 114b,
www.zwardon-ski.pl. Občerstvení, půjčovna vybavení. Společný skipas s nedalekým Slovenským Skalitem.

Další vleky ve Zwardoní

Skalanka. Na úbočí hory Skalanka (přístup od S oli). Jeden klasický vlek a tři pomy. Různé trasy. Občerstvení, půjčovna vybavení.

Zwardoń Centrum. Uprostřed obce, na úbočí Polany Orawcowé a Beskidka. Tři pomy. Trasy vhodné pro rodiny s dětmi a začátečníky. Osvětlené. Občerstvení, půjčovna vybavení.

Zwardoń Myto, Karolinka, Orawcowa. Několik klasických vleků a pom na několika svazích. Trasy od lehkých po středně těžké. Občerstvení, půjčovna vybavení.



Foto E.Wodarczyk

Hora Żar (Międzybrodzie Żywieckie).

Hora Żar, v létě mekka kluzáků a paraglů, se v zimě mění v oblíbené lyžařské středisko. Milovníci bílého šílenství jsou vyvezeni železniční lanovkou. Z vrcholu vede široká trasa o délce přes 1,5 km, která je zasněžená a osvětlená. Svah v horní části je mírný, ideální pro začátečníky, funguje zde vlek. Dolní část sjezdovky je strmější, ideální pro středně pokročilé a dobré jezdce. V dolní stanici je lyžařský svah pro děti s dopravním pásem.

**Hora Żar, Międzybrodzie Żywieckie,
www.gorazar.pl.
Občerstvení, půjčovna vybavení.**

Dębowiec (Biłsko-Bělá).

Ne příliš vysoký, ale malebný kopeček v Biłsku-Bělém se v zimě mění v oblíbené lyžařské středisko. Adepti na dvou nebo jednom prkne jsou přivezeni nahoru moderní 4-místnou sedačkovou lanovkou. Sjezdovka je široká a snadná, osvětlená a v případě potřeby zasněžená, ideální pro rodiny s dětmi. Ve spodní části je speciální trasa pro nejmenší děti s tažným zařízením a minimálním sklonem. V blízkosti horní stanice sedačkové lanovky byl oddělen snowpark.

**Rekreační a lyžařské středisko Biłsko-Bělá „Dębowiec”, ul. Karbowa 55, Bielsko-Biała,
www.debowiec.beskidy.pl.
Stravovací místa, půjčovna lyžařského vybavení.**

Vleký vedle horských hostelů

Jednotlivé lyžařské vleký se nacházejí u mnoha horských hostelů: na Klimczoku, Rysiance, Lipowské a Przegibeku.

Další místa.

V Rycerce Dolné a Górné působí několik samostatných vleků. Nejdlejší z nich, Biłłasówka, je přes 1 km dlouhý a poskytuje velmi dobré jízdní podmínky pro začátečníky a pokročilé lyžaře. V Ujsolech je také několik vleků. Sjezdovky v Ciepliku a Kubiesówce jsou skvělé pro ty, kteří podnikají první kroky na lyžích. Lyžaři si také najdou něco pro sebe v Żabnici u Węgierské Górký. Sjezdovky jsou zde většinou osvětlené a uspokojí i dobré lyžaře. V malém Przyłękowé u Świnné můžete lyžovat na třech sjezdovkách o různé obtížnosti.

Wisła, Ustroń a Istebna jsou také velká a známá lyžařská střediska. Hraničí s Euroregionem Beskydy a stojí za to je navštívit.

Obsah

- Babiogorský národní park 5, 11
Makowské Beskydy 17
Bestwina 54
Białka 68
Bílsko-Bělá 5, 28, 33, 37, 41, 44, 55,
56, 78, 82, 83, 91, 93, 94, 95, 101,
109
Budzów 18, 69
Bystra Śląska 46, 87
Czaniec 55, 58, 83
Czechowice-Dziedzice 54, 67, 94, 96
Ćwiklice 37, 81
Dębowiec 109
Gilowice 40, 43, 82
Glinka 95
Goczałkowice-Zdrój 19, 91, 95, 100
Górze 81
Grzawa 40, 81
Harmęże 28
Jawiszowice 40, 82, 83
Jaworze 15, 83, 95
Jeleśnia 34, 35, 43, 61, 66, 82
Jezero Czaniecké 14, 100
Jezero Goczałkowické 19, 91, 99, 100
Jezero Miedzybrodzkie 6, 14, 57, 58,
98, 100
Jezero Živecké 6, 14, 98, 99, 100
Jordanów 85
Kaniów 100
Kęty 30
Korbielów 17, 91, 93, 97, 103, 106
Kozia Góra 15, 95
Kozy 55, 66, 87, 90
Krzyżowa 61
Lachowice 39, 67, 82
Łąka 82, 99
Łękawica 66
Łętownia 39, 82
Łodygowice 40, 82
Maków Podhalański 18, 68, 70, 76, 85,
89, 94
Miedzna 40, 81
Międzybrodzie Żywieckie 13, 58, 109
Milówka 34, 75
Osiek 40, 82, 83, 92
Oświęcim 6, 27, 28, 40, 44, 49, 76, 78,
79, 82, 100
Ekologiczny park
„Údolí Wapienice” 22, 91
Krajinný park
Malé Beskydy 13
Krajinný Park
Slezské Beskydy 14
Polanka Wielka 83
Porąbka 57, 58
Poręba 52, 99
Promnice 53
Przyborów 61, 67, 93
Przyłęków 85, 109
Pština 7, 31, 49, 59, 64, 70, 83, 94,
99
Pszczynka 31, 100
Radziechowy 86, 91
Rajcza 52, 85
Rezerwace Madohora 20
Rezerwace Na Policy 23
Klemensiewiczza 23
Rezerwace Romanka 22
Rudołtowice 53
Rycerka 87
Rychwałd 43, 70
Sidzina 65, 82
Skawa 20, 99, 100
Skrzyczne 93, 101, 105, 106

Soła 57, 98, 100
Sopotnia Wielka 26
Stara Wieś 39, 55
Stryżawa 67, 68, 76, 94
Sucha Beskidzka 8, 35, 39, 43, 47, 76, 82, 94, 95
Suszec 99
Szczyrk 15, 82, 84, 93, 96, 103, 105
Szyndzielnia 95
Ślemień 21, 64, 86
Świnna 109
Świnna Poręba 99
Ujsoły 76, 77, 84, 91, 109
Węgierska Górka 16, 60, 61, 93
Wilamowice 75
Wisła 109
Wysoka 55
Zator 20, 44, 54, 55, 73, 100
Zawoja 12, 23, 40, 65, 77, 89, 96, 107
Zbiornik Łącki 99, 100
Zwardoń 107, 109
Żabnica 23, 109
Żar 13, 90, 92, 101, 109
Żarnówka Mała 57
Živec 7, 17, 19, 22, 32, 40, 42, 43, 46, 47, 56,
58, 59, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 83, 84, 86, 100
Krajinný park Živiec 16





Beskydy - s titulem Polská turistická značka

Značka Beskydy se ocitla mezi finalisty projektu „Polské turistické značky“ organizovaného polským Ministerstvem sportu a turistiky a také Polskou turistickou organizací.

Cílem tohoto projektu je podpora tvorby tzv. turistických regionů, jejichž značka, vysoká kvalita poskytovaných služeb a koherentní marketing mají pobídnout k návštěvě.

Zveme Vás do Beskyd!

www.beskydy.travel

Vydavatel:

Sdružení „Region Beskydy”

Číslo ISBN: 978-83-956093-1-2

Prospekt je realizován v rámci projektu „Kulturní a přírodní dědictví pro rozvoj polského a českého pohraničí Společné dědictví spolufinancovaného Evropskou unií z prostředků Evropského fondu regionálního rozvoje v rámci programu Interreg V-A Česká republika - Polsko.

Fotografie:

Rafał Soliński, T. Renk (dříve Tomasz Gebuś), Lucjusz Cykarski, Janusz Kociolek, Edyta Włodarczyk, E. Nastaly, Barbara Pregler, Marcin Trybała, Darek Dziadek, Monika Pasierbek, Dariusz Szpak, Daniel Franek, Piotr Pryczek, Jan Sadlik, Dominik Imielski, Maciej Kopaniecki, Paweł Strykowski, Jacek Żaba, Patrycja Olszowska, archiv Sdružení „Region Beskidy”, archiv Okresního úřadu v Živci, archiv Městského úřadu v Bílsku-Bělé, archiv informačního centra ve Szczyrku, archiv Skanzenu Živecké země v Ślemieniu, archiv Okresního úřadu v Osvětimi, archiv Sdružení „Dolina Karpia”, archiv obce Ujsoły, archiv Szczyrk Mountain Resort, Moravian-Silesian Tourism s.r.o., Piotr Staroń, Mateusza Kusznierewicz.



PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014–2020



EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO



Severní Morava
a Slezsko



Opolska Regionalna Organizacja Turystyczna



DESTINACE SPOLEČNOST
VÝCHODNÍ ČECHY



KRÁLOVÉHRADECKÝ
KRAJ



Sdružení cestovního ruchu



REGIONÁLNÍ RADA
rozvoje a spolupráce se sídlem v Trinci



DOLNOŚLĄSKA
ORGANIZACJA
TURYSTYCZNA